

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Η Ηραθία σε χάρτη του 1624

Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία
της παλαιάς Νάουσας

Η Ηραθία σε χάρτες του 15ου - 19ου αι.

2ο Δημ. Σχολείο Νάουσας

Δημοτικό Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στὴ Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 καὶ 22.575

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1993
Ετος 17ο — Τόμος Η' — Τεύχος 64

ΔΡΥΤΑΙ:

Σύλλογος Αποφοίτων - Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3, Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

-Χάρτης της Μακεδονίας και Θεσσαλίας
P. CLUVERIUS 1624-

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυραγάνη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Περιεχόμενα

Ιστορικά - Λαογραφικά - Έρευνες

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΙΑΛΑ — ΖΕΓΚΙΝΗ: Η Ημαθία σε χάρτες του 15ου - 19ου αιώνα	108
ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Γνωριμία με την ιστορία της Βέροιας και της Ημαθίας	112
Γ. ΤΟΥΣΙΜΗ: Ίδού ο Έλλην έρχεται...	117
ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΟΛΑΚΗ: Περιγραφή του Νυμφαίου Μιέζας	119
ΠΑΥΛΟΥ ΠΥΡΙΝΟΥ: Η Διοίκηση της Ελληνικής Κοινότητα Βέροιας (1863 - 1891)	121
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τότι κι τώρα «Τα παλιά πιχνίντγια στη Νιάουστα»	123
ΚΩΝ/ΝΟΥ ΜΑΛΛΙΑΡΗ: 2ο Δημ. Σχολείο Νάουσας	126
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Τα παραδοσιακά μουσικά όργανα στην Ημαθία	129
ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΚΟΥΤΑ & ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της παλιάς Νάουσας	130
ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Έτσι ξαναγεννήθηκε Η Φιλαρμονική μας	132
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Η οδός Ζαφειράκη	134

Γεωργικά

ΒΑΣΙΛΗ ΚΟΥΚΟΥΡΓΙΑΝΝΗ - ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΣΦΑ- ΚΙΩΤΑΚΗ: Ημερίδα για τα μήλα	139
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Βιοκαλλιέργειες και ο κανονισμός 2092/91 της Ε.Ο.Κ.	143

Λογοτεχνικά

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΝΤΣΗ: Με την πλήρη του έρωτα	148
ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΚΑ: Από τη δική μου «σκοπιά»	149

Δραστηριότητες - Διάφορα

ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΠΑΤΑΝΤΖΗ: 2η συνάντηση Θεατρικής Παιδείας και Δημιουργίας Νεολαίας	151
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗ: Βιβλιοπαρουσιάσεις	153

Αγαπητοί Φίλοι της «Νιάουστας»

Σ' αυτό το τεύχος, εκτός από την ενδιαφέρουσα ύλη, έχουμε μία ευγενική χειρονομία, που μας κάνει να νιώθουμε ακόμα πιο περήφανοι για τον τόπο μας. Μία χορηγία.

Το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας, εκδόθηκε με την ευγενική χορηγία του ΑΣΕΠΟΠ. Του Ναουσαίικου Συνεταιρισμού Επεξεργασίας — Πωλήσεως Οπωροκηπευτικών Προϊόντων.

Εκτός από τον συνεταιριστικό του ρόλο ο ΑΣΕΠΟΠ είχε και έχει πάντα και κοινωνική προσφορά.

Μία χειρονομία αυτής της προσφοράς είναι και η έκδοση με δικά του έξοδα του 64ου τεύχους της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ. Στο επόμενο τεύχος του περιοδικού μας, το Χριστουγεννιάτικο, θα παρουσιάσουμε την ιστορία και την δράση του ΑΣΕΠΟΠ για τους αναγνώστες μας.

Ευχόμαστε αυτή η τόσο ευγενική χειρονομία να βρει και άλλους μιμητές.

Η Συντακτική Επιτροπή

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δελτηχρήστου

Παναγούλη 14. Τηλ. (0332) 25.278

(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	500
Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	2.000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν) σμοί	4.000
Εξωτερικού δολλλάρια	40

Η Ημαθία σε χάρτες του 15^{ου} - 19^{ου} αι.

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο στα πλαίσια των ΚΖ' Διημερίων 1992 οργανώνει μια εξαιρετικού ενδιαφέροντος έκθεση με «Χάρτες και γκραβούρες της Μακεδονίας 15ος - 19ος αιώνας». Η συλλογή αυτή ανήκει στους Θεσσαλονικείς συλλέκτες Γιάννη Ευτυχιάδη και Σάββα Δεμερτζή.

Μια επίσκεψη στην έκθεση προσέφερε μια συναρπαστική περιήγηση στη Μακεδονία, ένα ταξίδι στο παρελθόν και την ιστορία, που συ-

νεδύαζε γνώση και απόλαυση. Κύρια έμφως προβάλλεται μέσα από τα έργα των διάσημων Ευρωπαίων χαρτογράφων η ιστορική αλήθεια για την Ελληνικότητα της Μακεδονίας. Οι χάρτες αυτοί στο σύνολό τους προσφέρουν αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία και διατυπώνουν ξεκάθαρα την ελληνική οντότητα της Μακεδονίας.

Παράλληλα έμφως με το γενικό, εθνικό ενδιαφέρον της έκθεσης, αυτή προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες στους ερευνητές που ασχολούνται με επί μέρους περιοχές της Μα-

κεδονίας. Στους χάρτες καταγράφονται οι πόλεις, οι οικισμοί, τα τοπωνύμια και άλλοι γεωγραφικοί όροι της αρχαίας ή της νεοπέρσης Ελλάδας. Αυτά σε συνδυασμό με τις

Της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

γραπτές ιστορικές πηγές οδηγούν τον επισκέπτη στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

Είχα τη χαρά να επισκεφθώ την έκθεση αυτή με τους 85 χάρτες που είναι πραγματικά έργα τέχνης. Παράλληλα έμφως η επίσκεψή μου αυτή μου έδωσε την αφορμή να κάνω μια μικρή έρευνα τελείως εμπειρική, χωρίς επιστημονικές αξιώσεις με διαπιστώσεις πάνω στους χάρτες για την περιοχή της Νάουσας μέχρι τον 19ο αιώνα.

Αν και οι χαρτογραφικές εργασίες των αρχαίων δεν διασώθηκαν, γνωρίζουμε από ιστορικές πηγές τον πλούτο των γεωγραφικών τους γνώσεων, καθώς και τις προσπάθειες αποτύπωσης του τότε γνωστού κόσμου.

Η αρχαιότερη χαρτογραφική εργασία που διασώθηκε για την Ελλάδα περιέχεται στο «Χάρτη της Ελλάδας» στη «Γεωγραφική Ύψιγνη» που έγινε από τον αλεξανδρινό αστρονόμο και γεωγράφο Κλάυδιο Πτολεμαίο τον 2ο μ.Χ. αιώνα.

Η Δύση γνώριζε την εργασία αυτή μέσω βυζαντινών και αραβικών χειρογράφων. Όταν στα τέλη του 15ου αιώνα θα εκτυπωθούν τα χειρόγραφα έργα του αλεξανδρινού γεωγράφου θα επηρεάσουν θετικά και για πολλά χρόνια τους δυ-

Το Καρτούς της Χάρτας του Άνθιμου Γαζή 1818

τικούς χαρτογράφους.

Η «Γεωγραφία» του Πτολεμαίου εκδόθηκε σε 41 γνωστές εκδόσεις στην Ευρώπη από το 1477 έως το 1730. Οι πρώτες εκδόσεις έγιναν με τη συνδρομή βυζαντινών χαρτογράφων, που κατέφυγαν στη Δύση μετά την άλωση της Πόλης.

Χαρακτηριστικό είναι ότι γενικά η Ελλάδα προκάλεσε το ενδιαφέρον των χαρτογράφων με αποτέλεσμα να υπάρχει πλούσια παραγωγή χαρτών του ελληνικού χώρου.

Ο Χρήστος Ζαχαράκης στο δι-
δίο του «A Catalogue of Printed
Maps of Greece 1477 - 1800»
αναφέρει 2173 χάρτες της Ελλά-
δας ή περιοχών της από 383 χαρ-
τογράφους.

Το ενδιαφέρον αυτό εκδηλώθη-
κε πρώτον για τον ιστορικοαρχαιο-
λογικό πλούτο της Ελλάδας με τη
άνθηση των κλασικών σπουδών
στην Ευρώπη και δεύτερον λόγω
του ανταγωνισμού των ναυτικών δυ-
νάμεων της εποχής για τον έλεγχο
των θαλασσίων οδών στο Αιγαίο. Ο
δεύτερος λόγος έκανε τους περισσό-
τερους Ευρωπαίους περιηγητές και
χαρτογράφους να στραφούν προς
το νησιωτικό και παράλιο ελληνικό
χώρο, ενώ η ενδοχώρα παρέμεινε
άγνωστη και απρόσιτη.

Μετά τους πτολεμαϊκούς χάρτες
συνέχισαν και άλλοι χαρτογράφοι
να σχεδιάζουν χάρτες της αρχαίας
Ελλάδας διατηρώντας την ονοματο-
λογία και οριοθέτηση του Πτολε-
μαίου. Αυτοί ονομάζονται χάρτες
της Graecia Antiquae

Σε ότι αφορά στους χάρτες της
Νέας Ελλάδας, δηλαδή της υπό τον
οθωμανικό ζυγό Ελλάδας, έχουν
τον όρο Graecia Nova και κυριαρ-
χεί η ονοματολογία των τοπωνυμι-
ων της εποχής.

Χαρακτηριστικό των πτολεμαϊ-
κών χαρτών είναι η έντονη παρα-
μόρφωση της χώρας. Παρατηρού-
με ότι η Ελλάδα παρουσιάζει μια
συρροφή αντίθετη των δεικτών του
οικολογικού έτους που η Ανατολή να

έχει μετατεθεί προς τον Βορρά, ο
Βορράς προς τη Δύση κλπ.

Όταν εμφανισθούν οι σύγχρονοι
χάρτες (όπως του Giacomo Cas-
taldi 1545) θα εξαλειφθούν τα πολ-
λά λάθη των πτολεμαϊκών εκδόσε-
ων, αφού οι καινούργιοι στηρίζον-
ται σε σύγχρονα περιηγητικά κεί-
μενα, σε ειδήσεις εμπόρων, ναυτι-
κών κλπ.

Με το συνδυασμό των χαρτών
της αρχαίας και νέας Ελλάδας θα
προκύψει η χαρτογραφική σειρά
«Graecia Antiquae Talula Nova»
όπου υπάρχει ταύτιση αρχαίων το-
πωνυμίων με νεότερα. Φυσικά δεν
είναι λίγες οι περιπτώσεις πλήρους
παρανόησης και σύγχυσης.

Μεγάλο μέρος του συνόλου των
χαρτών αποτελούν οι «Πορτολά-
νοι», δηλαδή ναυτικοί χάρτες, πο-
λύ ακριβείς, με χρήσιμες πληροφο-
ρίες για τους ναυτιλιόμηνους.

Σε μεγάλες βιβλιοθήκες του εξω-
τερικού κωλύονται και αρκετοί πολύ-
τιμοι χειρόγραφοι χάρτες της Ελ-
λάδας σε περιγραμνή του 13ου και
14ου αιώνα.

Οι μέθοδοι εκτύπωσης των χαρ-
τών αυτής της εποχής ήταν δυο.
Στη συντριπτική τους πλειοψηφία
τυπώνονταν με τη μέθοδο της χαλ-
κογραφίας και σε πολύ μικρότερο
αριθμό με αυτήν της ξυλογραφίας.

Εκείνο που προσέχουμε ιδιαίτερα
στους χάρτες που εξετάζουμε είναι
η καλλιτεχνική τους αξία. Στους
πολύ παλιούς «Αρχέτυπους» χάρτες
του 15ου και των αρχών του 16ου
αιώνα η διακόσμηση ήταν πολύ πε-
ριορισμένη, αλλά η εκτύπωση ά-
κρως επιμελημένη. Στη συνέχεια
κυριαρχεί το Μπαρoque, ενώ στις αρ-
χές του 18ου αιώνα το Ροκκόκό δί-
νει έναν πιο ανάλαφρο διακοσμητι-
κό τόνο. Στο δεύτερο μισό του 18ου
αιώνα επικρατεί ο νεοκλασικισμός,
ενώ στις πιο όψιμα δείγματα η δια-
κοσμητική γίνεται λιτή έως ανύπαρ-
κτη.

Το στοιχείο που βρίσκεται συνή-
θως σε μια γνώμη του χάρτη απο-

τελεί ένα διάχωρο περιτριγυρισμέ-
νο από χαρακτηριστικά κοσμήματα ή
παραστάσεις. Σ' αυτό αναγράφεται
η ταυτότητα του χάρτη, δηλαδή το
όνομα του χαρτογράφου, η χρονο-
λογία και ο τόπος εκτύπωσης και
διάφορες άλλες πληροφορίες.

Υπάρχουν όμως και άλλες δια-
κοσμήσεις, όπως θινιέτες, δηλαδή
παραστάσεις (συμπλέγματα με μυ-
θικά θαλάσσια τέρατα, φάρια,
πλοία κ.ά.) πολλές απ' αυτές
αλληγορικές που έχουν σχέση με
την περιοχή, απόψεις πόλεων, κά-
στρων ή σε παλιότερους χάρτες ο-
λόκληρα κείμενα ιστορικά ή γεω-
γραφικά. Συχνά έχουμε επεξηγη-
ματικούς πίνακες των διαφόρων ση-
μάτων πάνω στο χάρτη.

Όσον αφορά τη χαρτογράφηση
του ελληνικού χώρου διακρίνουμε
διάφορες σχολές, την ιταλική, γερ-
μανική, γαλλική, ολλανδική και
αγγλική με πολύ σπουδαίους εκπρο-
σώπους. Αναφέρουμε ενδεικτικά
τον Ger. Mercator (1512 - 1594)
της ολλανδικής, ο οποίος αποκαλεί-
ται και νεότερος Πτολεμαίος και
τον Alr. Ortelius (1527 - 1598)
της ίδιας σχολής. Οι χάρτες αυτών
συνέχισαν να εκδίδονται για πολλά
χρόνια και από άλλους χαρτογρά-
φους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζει
για τους Έλληνες η ιταλική
σχολή τον 16ο αιώνα γιατί ένας α-
πό τους σπουδαιότερους εκπροσώ-
πους της ήταν ο Κερκυραίος χαρτο-
γράφος Νικόλαος Σοφριανός (χάρ-
της «Ελλάς» 1543, 1552). Αυτός
εργάστηκε στη Βενετία και κυκλο-
φόρησαν χάρτες του της Ελλάδας
και μετά το θάνατό του με την έν-
δειξη «Gaecia Sophiani» (Ελλάδα
του Σοφριανού). Στο χάρτη του ο
Σοφριανός στηρίχθηκε στους αρχαί-
ους, γεωγράφους Ηρόδοτο, Στρά-
βωνα και Πτολεμαίο και συσχέτι-
σε αρχαιοελληνικά και νέα τυπω-
νίματα, συνδέοντας μ' ένα λόγο τον
αρχαίο και τον νεοελληνικό κόσμο.

Φυσικά δεν ξεχνάμε και τον γνω-

Χάρτης της Μακεδονίας και Θεσσαλίας P. CLUVERIUS 1624 (Διακρίνεται η Μιέζα, υπογραμμισμένη)

στό σε όλους μας Ρήγα Φερραίο που στο διάστημα 1796 - 1797 τύπωσε στη Βιέννη την περίφημη «Χάρτα της Ελλάδος». Η χάρτα έχει διαστάσεις 206 εκ. X 206 εκ. και τυπώθηκε σε 12 φύλλα 50 εκ. X 70 εκ. και περιλαμβάνει όλη την περιοχή που εκτείνεται μεταξύ των Καρπαθίων - Δούναδη - Εύξεινου Πόντου - Β.θινίας της Μ. Ασίας - Κρήτης και Αδριατικής. Ο χάρτης που απέδωσε στην εθνική αφύπνιση του γένους περιέχει πλήθος ιστορικών στοιχείων, προσωπογραφίες μορφών της αρχαίας ιστορίας, αρχαία νομίσματα κλπ. Χαράκτης ήταν ο Müller.

Λίγα χρόνια μετά το Ρήγα το 1810 ο Άνθιμος Γαζής ο Μηλιώτης, βασισιμένος στη Χάρτα, τύπωσε στη Βιέννη το έργο «Πίναξ Γε-

ωγραφικός της Ελλάδος με τα Παλαιά και Νέα Ονόματα». Χαράκτης ήταν πάλι ο Φρανσουά Μύλλερ.

Ας επικεντρώσουμε τώρα το ενδιαφέρον μας στην περιοχή του σημερινού νομού Ημαθίας.

Στους Πτολεμαίους, αλλά και στους χάρτες των άλλων χαρτογράφων της αρχαίας Ελλάδας η περιοχή μας χαρακτηρίζεται με το αρχαιότερο όνομα EMATIA ή EMATHIA και βρίσκεται μεταξύ των ποταμών Αλκμάκωνα και Λαυδία.

Γύρω από την Ημαθία αναφέρονται βορειοανατολικά η BOTTIAEIA, προς βορράν, η MIGDONIA, βορειοδυτικά η LINCISTIS, δυτικά η EORDAEIA, νότια η ESTIOTIS ή ELIMLOTIS, νοτιοανατολικά η PELASGIT και η PIERIA και ανατολικά ο Θερμαϊκός Κόλ-

πος.

Στους κατά Σοφριανών χάρτες, αλλά και σε άλλων χαρτογράφων τα όρια των περιοχών αυτών είναι σαφώς καθορισμένα με διάστιχτες γραμμές. Σε μερικούς χάρτες του Κλ. Πτολεμαίου αναφέρονται μαζί η EMATHIA, STYMPHALIA και PELASGI η μια ονομασία ακριβώς κάτω από την άλλη.

Βεβαίως υπάρχουν σοβαρές απο αποκλίσεις από χάρτη σε χάρτη όπως π.χ. η Μυρδονία και η Πελαγία ή Πελασγιώτις δεν εμφανίζονται πάντα να γειτνιάζουν με την Ημαθία, ενώ οι γύρω από την Ημαθία περιοχές αναφέρονται και με άλλα ονόματα όπως DEURIOPUS, CYRRHEETIS, COMENOLITARI, AMFAXITIS κλπ. Στο χάρτη της βόρειας Ελλάδας του DELI-

SLE 1700 και WEIGEL 1706 η Ημαθία περιλαμβάνεται στην ευρύτερη Ρωμαϊκή επαρχία REGIO TERTIA.

Στη Μακεδονία του P. CLUVERIUS, αλλά και σε πολλών άλλων η Ημαθία αναγράφεται με μεγαλύτερα και εντονότερα γράμματα προφανώς για να τονισθεί η σπουδαιότητά της «Την εστίαν και το κέντρον εὖτως εἰπαὶν τῆς Μακεδονίας: ἀρχικῶς ἀπετέλει τὴ μικρὰ χώρα Ημαθία...» (Μ. Δήμητρα «Αρχαία Γεωγραφία της Μακεδονίας» Αθήνα 1874 - επανέκδοση 1988).

Η Ημαθία αναφέρεται και σε χάρτες της Νέας Ελλάδας όπως στον G και L. VALK 1683. Ο Ρήγας και ο 'Ανθιμος Γαζής την αναφέρουν σαν Ημαθία.

Στο χώρο της Ημαθίας αναγράφονται από τους γεωγράφους τα ονόματα διαφόρων πόλεων της αρχαίας ή νέας Ελλάδας και με διαφορετικούς τύπους η κάθε μια. Επειδή πολλές από τις ονομασίες είναι δυσανάγνωστες, αποφεύγοντας να δώσω τυχόν λανθασμένα στοιχεία θα ασχοληθώ μ' αυτές που είναι πιο ευκρινείς και επαναλαμβάνονται. Οι πόλεις λοιπόν που συναντάμε στους περισσότερους χάρτες είναι: η Έδεσσα, η Βέροια, η Σκιδρα, η Πέλλα και η Μίεζα σε θέσεις όμως που διαφέρουν κατά πολύ από χάρτη σε χάρτη.

Την Έδεσσα την βλέπουμε σαν Edessa, Edefsa ή Vodena. Τη Σκιδρα σαν Scydra ή Siderocapsa και τη Βέροια με τους πολλούς τύπους Veria, Caraveria, Carapheria, Berroea, Berhaa Berrboea, Berrhoca ή Boor. Η τελευταία αναφέρεται σ' όλους σχεδόν τους χάρτες της Μακεδονίας.

Ως προς τη θέση της Βέροιας σημειώνονται μερικά παράδοξα. 1) Sauzet σε χάρτη του Mercator ανατύπωση 1735 - 1738 αναγράφει 2 πόλεις με το όνομα Veria: μια βόρεια της Έδεσσας και μια δυτικά προς την Ήπειρο στις όχθες του

Λώου ποταμού, κοντά δε σ' αυτήν τη δεύτερη Βέροια βρίσκεται και η Scidra.

Ο Ortelius το 1570, ο Quad το 1592 και ο Baudrand το 1716 αναγράφουν 3 πόλεις «Veria», μια περίπου στην κανονική της θέση και οι άλλες δύο στις θέσεις που προαναφέραμε.

Ο ίδιος ο Ορτέλιους σε μεταγενέστερο χάρτη του, του 1579, με στοιχεία του Σοφριανού, εμφανίζει μια Βέροια με το όνομα Berrhoa.

Και τώρα στη Μίεζα.

Η Μίεζα υπάρχει στο γνωστό χάρτη «Decima et ultima tabula Europae» του Κλαυδίου Πτολεμαίου και σε αρκετές εκδόσεις, μερικές από τις οποίες αναφέρω: 1) Buckinck Rome 1478, 2) Schott Strاسبurg 1522, 3) Servetus Vienne Γαλλίας 1541, 4) Mercator & Kempen Köln 1578, 5) Melchior Tavernier 1628 κλπ.

Σ' όλες τις παραπάνω εκδόσεις η Μίεζα κείται δυτικά έως νοτιοδυτικά της Βέροιας, μάλιστα κάτω από το ρω του Αλιάκμονα.

Στην ίδια θέση σχεδίασε τη Μίεζα και ο Σοφριανός και τη βλέπουμε στις εκδόσεις της «Ελλάδας κα-

τά Σοφριανού» του Ortelius 'Αμστερνταμ 1579 του Hondius 1618 κ.ά.

Άλλοι χαρτογράφοι που αναφέρουν τη Μίεζα είναι:

Ο 1) Lushinus 1558, 2) Ο Salamanca 1570, 3) Ο Cluverius 1624, 4) Ο N. Sanson and Family Παρίσι 1636, 5) Ο Vavassore Βενετία 1645, 6) Ο Speed Λονδίνο 1627, 7) Le Roy Παρίσι 1660, 8) Ο G. Delisle 1700, 9) Ο Weige 1706, 10) Ο Cellarius 1774 κ.ά.

Σ' όλους τους παραπάνω η Μίεζα εξακολουθεί να βρίσκεται στην ίδια θέση προς τη δυτική Μακεδονία μάλλον πολύ κοντά στη νότια όχθη του Αλιάκμονα. Τη Μίεζα τη βρίσκουμε και στη Χάρτα του Ρήγα και του Γαζή, ο πρώτος μάλιστα ταυτίζει τη θέση της με κάποιον σύγχρονό του οικισμό Λογοδοκικό.

Για πρώτη φορά θρήνη τη Μίεζα με (:) θρηνείστερα της Βέροιας, εκεί όπου αποδείχθηκε τελευταία ότι ήταν κτιζμένη, στο χάρτη του Henrico Kiepert Βερολίνο 1892. Στον ίδιο χάρτη πολύ κοντά στη Μίεζα βρίσκουμε και το Κίτιο.

Συνέχεια στη σελ. 116

Χάρτης της Αρχ. Ελλάδος του Κλαυδίου Πτολεμαίου 1541 (Διακρίνεται η Μίεζα)

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ

ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Του
Γιώργου Χ. Χιονιδή

Δεν γνωρίζουμε πότε και από ποιούς ανθρώπους πρωτοκατοικήθη και η Βέροια ή και πιο γενικά ο νομός της Ημαθίας. Όμως, τα ανακατασκευαστικά ευρήματα στον οικισμό της Νέας Νικομήδειας (παλιότερα Μπρασιάτας), που δρέθηκαν πριν 30 - 40 χρόνια, χρονολογήθηκαν στο 6220 ή στα 5600 - 5300 πριν τη γέννηση του Χριστού. Οι άνθρωποι εκείνοι θρόσκονταν και ζούσαν εγγύτατα σε λίμνη ή και σε λιμνοθάλασσα, αν λάβουμε υπόψη και τη (μέχρι τις πρώτες τρεις δεκαετίες του αιώνα μας) υπάρχουσα Λίμνη των Γιαννιτσών και την τότε μορφή του Θεμαϊκού κόλπου και της ευρύτερης περιοχής του σημερινού κόλπου Θεσσαλονίκης προς Βέροια και Γιαννιτσά - Έδεσσα.

Πάντως, το γεγονός ότι η Ημαθία αναφέρεται, ως περιοχή και ως λέξη, από τον Όμηρο στην «Ιλιάδα» και στην «Οδύσσεια», ο οποίος την αποκαλεί, μάλιστα, «ερατεινή», δηλαδή χαριτωμένη, πλούσια κτλ. ή ότι το όνομα της Βέροιας αποδίδεται (σύμφωνα με την κωδικοποίηση των σχετικών απόψεων, που μας διακώζει ο συγγραφέας Στέφανος Βυζάντιος, πριν 1400 χρόνια) σε μυθικά πρόσωπα, ήτοι στον μυθικό κτίτορά της Φέρωνα (που ο Μακεδόνας μετονόμασαν ή μετέδωξαν το όνομά του σε Βέρωνα ή, το σωστότερο, τη Φέροια σε Βέροια, κατά τη συνήθεια της γλώσσας τους) ή στη Βέροια, η οποία ήταν κόρη του Βέρητα, που ήταν γιος του Μακεδόνα, σημαίνει ότι η πρώτη εμφάνισή της, ως πόλεως, ή, έστω, ως μικρότερου οικισμού, πρέπει να αναζητηθεί στην αρχή της Μυθολογίας. Άρα, χρειάζεται η δικαιολογείται να πετάξει η φαντασία μας χιλιάδες χρόνια μακριά...

Πρώτη αναφορά της Βέροιας, σε φιλολογικά κείμενα, γίνεται από τον Θουκυδίδη, που τη μνημο-

νύει με την ευκαιρία της εκστρατείας των Αθηναίων στη Χαλκιδική, το 432 πριν τη γέννηση του Χριστού και προτού δημιουργηθεί η Θεσσαλονίκη (το 315 π.Χ., από τον Κάσσανδρο). Νωρίτερα ο Ηρόδοτος μνημονεύει το Βέρμιο όρος και ύστερα ο Στράβων γράφει ότι η Βέροια ήταν κτισμένη κάτω από το δουνό αυτό. Ακόμα, ξέρομε από τον Ηρόδοτο κ.ά. ότι κάπου εδώ κοντά υπήρχαν και οι περίφημοι κήποι του Μίδα, όπου ξεφύτρωναν αυτοφυή βουβάβιλλα τριαντάφυλλα, με μοναδική μυρουδιά. Είναι γνωστό δε ότι την περιοχή κατοίκησαν και οι Θράκες - Φρύγες, που οι (ύστερα ελθόντες) Μακεδόνες ονόμαζαν Βρίγες ή Βρύγες, πήραν δε το όνομά τους τούτο (Φρύγες) όταν μετανάστευσαν στη Φρυγία και συγκεκριμένα ένα τμήμα τους. Όλα τούτα δείχνουν ότι το παρελθόν της περιοχής είναι πολύ παλιό, οπωσδήποτε δε χάνεται στα μυθικά χρόνια.

Ύστερα, αρχίζει η εποχή των Μακεδόνων, που εγκαθίστανται, στην περιοχή της Ημαθίας, γύρω από το 800 π.Χ., ενώ κατά μία καινούργια άποψη ήρθαν κυρίτερα, κατά μερικούς αιώνες, ή κατ' άλλους γύρω στο 700 π.Χ. Ήταν δωρικό, ελληνικό φύλο, που είχε κοτίδα την περιοχή της Πίνδου, από όπου πρωτοξεκίνησαν, αν και υπάρχει και η γνώμη ότι προήλθαν από το Άργος (όχι του σημερινού νομού της Καστοριάς, αλλά) της Πελοποννήσου. Όλα αυτά είναι συζητήσιμα και κρύβουν συχνά διάφορες σκοπιμότητες, που ποτέ δεν

έλειψαν και στην Ιστορία. Όπως και να έχει το ζήτημα, το γεγονός είναι ότι οι Μακεδόνες ήταν ελληνικό φύλο, με διάφορες ιδιοτερότητες, στη γλώσσα, στα ήθη και στα έθιμα, στον τρόπο ζωής κτλ. όπως, δηλαδή, συμβαίνει και σήμερα, με όλους τους λαούς και με όλα τα φύλα - έθνη του ανθρώπου, τα οποία διακρίνονται για τον δικό τους λαϊκό πολιτισμό, σ' όλες τις χώρες της γης, ως δημιουργήματα μιας ομάδας οικογενειών ή και μιας πολλαπλασιαζόμενης οικογένειας και των επιμετεσιών, στη διαδρομή χιλιάδων χρόνων, στην κάθε μια περιοχή...

Εδώ, λοιπόν, στην Ημαθία, είχαν την κλαίρα έδρα τους οι Μακεδόνες, καθώς σε τούτο τους προσεύχονταν, η διαμόρφωση του εύφορου εδάφους, το γεγονός ότι κοντά έρρεε ο μεγαλύτερος ποταμός, της σημερινής Ελλάδας, ο Αλιάκμων, κοντά ήταν τα Πιέρια και το Βέρμιο και όχι πολύ μακριά και το υψηλότερο δουνό (και της τωρινής χώρας μας, ο Όλυμπος, όπου οι Πανελλήνιοι τοποθέτησαν τους δώδεκα, κεινούς, θεούς τους.

Η ανακάλυψη, από το 1977 και ύστερα, των βασιλικών τάφων της Βερρίνας, επιβεβαίωσε τη μεγάλη σημασία της περιοχής και στα Μακεδονικά χρόνια. Δεν είναι, προφανώς, τυχαίο, ότι η τελευταία δυναστεία των Μακεδόνων βασιλιάδων, των Αντιγονιδών, καταγόταν από τη Βέροια, ούτε ότι η μοναδική πόλη της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, εκτός της Θεσσαλονίκης, που επισκέφθηκε ο Απόστολος Παύλος (επανειλημμένα, μάλιστα) ήταν η Βέροια, η οποία αποτελούσε τη βάση για τη διάδοση του Χριστιανισμού και στις γύρω περιοχές της Μακεδονίας, αλλά και της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, κατά τη γνώμη αρκετών μελετητών.

Στη σημαντικότερη πόλη της Βέρροιας είχε την έδρα του και το «Κοινόν των Μακεδόνων», όπου συγκεντρώνονταν όλοι οι Μακεδόνες, πλην των κατοίκων της Θεσσαλονίκης, της Άνω Μακεδονίας κτλ., προκειμένου να τιμήσουν, ως Θεό, τον εκάστοτε Ρωμαίο Αυτοκράτορα, με γιορτές και αγώνες που ονομάζονταν, παρά ταύτα, με το ελληνικότατο όνομα «Ολύμπια» ή και «Αλέξανδρεια (Ολύμπια)», όπως γνωρίζουμε από πολλές επιγραφές - μνημεία, που σώθηκαν.

Και διερωτάται, ο αντικειμενικός κριτής, πως, τότε οι σκληροί κάτοικοι του μικρού αλλά πολύφυλου κράτους των Σκοπίων έχουν το θράσος να αμολούν για τη «δήθεν-«Μακεδονία» τους και τους «δήθεν-«Μακεδόνες», δηλαδή για τον εαυτό τους, όταν είναι γνωστό ότι υπάρχουν τα παγκόσμια γνωστά ευρήματα της Βεργίνας, του Δίου, της Πέλλας, της Σίνδου, των Λευκαδίων, του Κοπανού, της Αιανής, του Δερβενίου κ.ά., όταν ξέρουμε από τον Ήλιου αρχο και απ' άλλους συγγραφείς, πως κοντά στη Νάουσα, στο «Νεμφοίον», έδειξε τον ύστερα μέγιστον στρατηλάτη Έλληνα Μακεδόνα Αλέξανδρο, ο άλλος μέγιστος, πνευματικός άνθρωπος, όλων των αιώνων και όλων των φυλών - εθνών, ο Μακεδόνας (από τα Στάγειρα της Χαλκιδικής) Αριστοτέλης; Δεν τους θαυμάζει ο Ήλιος της Βεργίνας, το Αστέρι των Μακεδόνων, που θρήνη ο Μαν. Ανδρόνικος (στη Βεργίνα), όταν οι λέξεις, που το φέρουν, είναι του 4ου αιώνα πριν τη γέννηση του Χριστού, ενώ οι πρόγονοι των Σκοπιανών εμφανίστηκαν πολλούς αιώνες ύστερα, στις σημεινές χώρες των Σλάβων της Βαλκανικής, μάλιστα δε μετά τη γέννηση του Χριστού, και συγκεκριμένα τον 6ο ή και τον 7ο αιώνα, ήτοι 15 αιώνες και πλέον μετά την εδώ εγκατάσταση του αρχαίου, ελληνικού, δωρικού, φύλου των Μακεδόνων;

Και στα χρόνια της Ρωμαϊκής αυτοκρατίας, η Βέρροια και η Ημιθέα, διατήρησαν απόλυτα τον ελληνικό χαρακτήρα τους, όπως, άλλωστε, συνέβηκε και μ' ολόκληρον τον Ελληνισμό, ο οποίος υποτάχθηκε (συγκεκριμένα δε η Βέρροια και η περιοχή της την 23η Ιουνίου του 168 π.Χ., μετά τη μάχη της Πύδνας, της Πιερίας, που έγινε την προηγούμενη ημέρα), όπως το αποκαλύπτουν η γλώσσα, η θρησκεία, τα ήθη - έθιμα και οι εκατοντάδες ελληνικές επιγραφές και τα μνημεία και πολύμορφα, άλλα μνημεία, τα οποία είναι δείγματα υψηλής (ελληνικής δε) τέχνης.

Κατόπιν έχουμε τα Βυζαντινά χρόνια της Βέρροιας και τις επιδράσεις των Γόθων, των Ούννων, των Βουλγάρων και των Γετών. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε αμέσως ότι δεν είναι σωστό, ότι κατέλαβαν «δήθεν» τη Βέρροια της Μακεδονίας οι Ούννοι του Αττίλα ή και οι Βούλγαροι του Κρούμου, τα δε αναφερόμενα γεγονότα αφορούν σ' άλλη συνώνυμη πόλη, στη Βερόνη ή Βέρροια της τότε Θράκης, δηλαδή στη σημερινή πόλη Στάρα Ζαχόρα, της Βουλγαρίας, η οποία πήρε αυτό το όνομα προς τιμή της δικής μας Βέρροιας, όπως συνέβηκε και με το Χαλέπι που μετονομάστηκε, επίσης, σε Βέρροια, ακόμη δε και με άλλων οικισμών του Βασίλη της Σπαρτης, που λέγεται και τώρα (τα) Βέρροια και τέλος και με την καινούργια πόλη (του 19ου αιώνα) Βερσα της Αιγυπτίας.

Τη Βέρροια κατέλαβαν, μάλιστα, και οι Σαρακηνοί, το 904 και ύστερα ο βασιλιάς των Βουλγάρων Σαμουήλ και την καταστράφηκε μέχρις ότου την απαλευθέρωσε ο Βασίλειος Β', ο γνωστός ως «Βουλγαροκτόνος» (στη πόλη του 10ου αιώνα και στις αρχές του 11ου αιώνα). Συνελήφθησαν, κατόπιν, οι επιδρομές των Βουλγάρων, των Ούννων, των Κουμάνων των Πατζινικών και των Νορμανδών, που κατέ-

ληξαν στη Φραγκοκρατία, στη διάρκεια της οποίας επισυνέθηκε και η επιδρομή των Καταλανών. Και η ήττα τους έλαβε χώρα έξω από τη Βέρροια, από τον Βυζαντινό στρατηγό Χανδρήνο.

Πολύ σημαντικός είναι ο 14ος αιώνας, οπότε (το 1315) εγκαίνιαζονται οι παρθένες ζωγραφίες (τοιχογραφίες) του Γ. Καλλιέργη, στην εκκλησία του Χριστού της πόλεως, ενώ ένα πλήθος αξιόλογων Βυζαντινών εκκλησιών αυτών των χρόνων (πολλές από τις οποίες ανακατασκευάθηκαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας) αποδεικνύει τον πλούτο και τη θρησκευτικότητα των κατοίκων, αρκετοί των οποίων έφεραν πλούσια επώνυμα αξιώματα και τίτλους, ήσαν δε συχνά μέλη και της αυτοκρατορικής - βασιλικής οικογένειας ή παλιότερων τέτοιων, που εγκαταστάθηκαν στη Βέρροια ως διοικητές του θέματος της περιοχής, που αποτέλεσε (μάλιστα από τον 10ο αιώνα) την έδρα παρόμοιες διοικητικές και στρατιωτικής περιφέρειας, με έδρα την πόλη, ή και ως ανώτατοι - ανώτεροι αξιωματούχοι της Αυτοκρατορίας, οι οποίοι διάλεξαν τη Βέρροια ως τόπο της τελευταίας διαβίωσής τους, όταν τούτο δεν είχε σхиθεί και χωρίς τη θέλησή τους, λόγω εξορίας τους ή ακούσιας απομακρύνσής τους από την πρωτεύουσα. Συχνά ήσαν τούτοι κτηματίες, ιδιοκτήτες «γεωργιατεών» και χρηματοδοτούσαν το έργο της κατασκευής ή της ανακατασκευής, ζωογραφήσεως, εικονογραφήσεως, τοιχογραφήσεως ναών ή και ολόκληρων μοναστηριών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές, π.χ., εκκλησίες προς τιμή του αγίου Νικολάου, που - όπως γνωρίζουμε - είναι, συνήθως, ο τιμώμενος άγιος των ναυτικών και όχι των ξηριανών. Έτσι, δίκαια επονομάστηκε, η Βέρροια, «Μικρά Ιερουσαλήμ», εφόσον το 1912 ήσαν γνωστά τα ονόματα 72 εκκλησιών, που υπήρχαν ή υ-

υπήρξαν παλιότερα στην πόλη και μερικές είχαν καταρριπθεί από τις πυρκαγιές, οι οποίες ήταν μία από τις μεγάλες πληγές της εξαφάνισης ή της καταστροφής των μνημείων και της Βέροιας, όπως και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Στον ίδιο αιώνα (δηλαδή στον 14ο) κτίσθηκαν - ιδρύθηκαν και δύο άλλα μοναστήρια προς τιμή του Ιωάννη Προδρόμου, του Βαπτιστή και συγκεκριμένα ένα εντός της πόλεως και ένα άλλο πέρα από τον Αλιάκμονα, το οποίο σώζεται και σήμερα, είχε δε ενταχθεί στο σύνολο των μοναστηριών της περιοχής, που ήταν γνωστά ως «Σκήτη της Βέροιας». Η Βέροια και η περιοχή της έγινε ένα από τα σπουδαιότερα μοναστικά κέντρα του «Ησυχασισμού», της πνευματικής και ψυχικής εξωστρέφειας του Γρηγορίου Παλαμά και των οπαδών του δεδομένου ότι τούτος (πριν γίνει μητροπολίτης της Θεσσαλονίκης κ.τ.λ.), εγκαταστάθηκε στη «Σκήτη» για 5 ή 10 χρόνια. Νωρίτερα ασκήταζε ο όσιος Αντώνιος, ο Βεροιώτης.

Εξάλλου, η Βέροια υπήρξε ένα από τα πεδία των μαχών και της διαμάχης μεταξύ του Ιωάννη Καντακουζηνού και του Αλέξιου Απόκαυκου, όταν ξέσπασε και το περιβόητο «κίνημα των Ζηλωτών» της Θεσσαλονίκης. Άλλωστε, είχε προηγηθεί ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των Ανδρόνικων - Παλαιολόγων, στον οποίο είχαν πρωταγωνιστήσει τούτοις, δηλαδή ο Ιωάννης Καντακουζηνός κ.ά. στρατιωτικοί του Βυζαντίου. Για να ανταποκριθούν δε στις φιλοδοξίες τους οι ανώτατοι ηγέτες της Αυτοκρατορίας δεν δίστασαν, στους εμφύλιους αγώνες τους, να καλέσουν σε βοήθειά τους και διάφορους Τούρκους τοπάρχες ή και τον Σέρβο βασιλιά, τον «κράλη», Στέφανο Δουσάν, ή Ντουσάν, ξεδυναμώνοντας έτσι την ισχύ τους, αφού ήταν άμεσα εξαρτημένη από τον στρατό των συμμάχων τους, οι

οποίοι εύκολα έγιναν ύστερα επιδρομείς και κυρίαρχοι της πλούσιας περιοχής της Βέροιας (όπως και άλλων περιφερειών), διότι διαπίστωσαν την αδυναμία των Βυζαντινών (λόγω της φαγομαρίας τους) και τη δυνατότητα να καταλάβουν και να καρπώνονται οι ίδιοι τα πλούτη της και τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής - στρατιωτικής θέσεώς της για την παραπέρα επέκταση των σχεδίων τους.

Ο Στέφανος Δουσάν κατέλαβε τη Βέροια, την Καστοριά κ.ά. πόλεις (κοντά στην Έδεσσα, που κατείχε ήδη) το 1345 ή το 1346. Άλλωστε, αυτός ο σερβωσιτικός επιδεδαιώθηκε και με γάμους, που έγιναν από πολιτική και στρατιωτική σκοπιμότητα. Έτσι δε εγκαταστάθηκε στην περιοχή της σημερινής Μερίκας και ο Σελτζούκος τοπάρχης του Ικόνιου Κωνσταντίνος Μελήκ, που ήταν γιός του (βαπτισθέντος Χριστιανού παά) Ιζεδν Καϊκούς Β'.

Δεν γνωρίζουμε, βέβαια, πότε, ακριβώς, άπεσε η Βέροια στα χέρια των Τούρκων, για πρώτη φορά, δεδομένου ότι η κατάσταση ήταν ρευστή και έρρυθμη, για μισόν αιώνα. Πάντως, ξέρουμε ότι διοικητής της Βέροιας, στην αρχή του δεύτερου μισού του 14ου αιώνα, όταν υπήρχε ακόμα η κυριαρχία των Βυζαντινών στην πόλη, διατέλεσε ο Μανουήλ Καντακουζηνός, ο οποίος αναγκάστηκε ύστερα να εγκαταλείψει τη Βέροια, γιατί επείγονταν και αγωνιζόνταν να την καταλάβουν οι Σέρβοι. Ο Ροδολάδος Χλάπεν ή Χλάπενος ήταν ο τελευταίος Σέρβος τοπάρχης της περιοχής μας τον οποίο γνωρίζουμε σήμερα, ότι, δηλαδή, κυβερνούσε το 1358, αφού ο κρής Στέφανος Δουσάν, προηγούμενος κάτοχός της, είχε πεθάνει ήδη, το 1355. Ο Μανουήλ κατέφυγε στην Πελοπόννησο και έγινε «δεσπότης» της, μάλιστα δε σ' αυτόν (και στους συνοδούς του Βεροιώτες φίλους του) οφείλεται, προφα-

κώς, η μετονομασία του οικισμού Οινούς της Λακωνίας σε Βέροια.

Έτσι, τελείωσαν τα Βυζαντινά χρόνια, κατά τα οποία η Βέροια ήταν μεγάλη και αξιόλογη πόλη, με εξαιρετον φυσικόν, εμπωρικόν και πνευματικόν - καλλιτεχνικόν πλούτον, προήχθηκε δε και σε μητρόπολη, ενώ παλιότερα ανήκε (ως επισκοπή) στην αρχιεπισκοπή της Θεσσαλονίκης. Από τα κείμενα των ιστορικών, των χρονογράφων και των συντακτών των βίων και των ακολουθιών αγίων και οσίων έχουμε επαληθευτικούς χαρακτηρισμούς για την πόλη.

Τα χρόνια που ακολούθησαν, στις τελευταίες δεκαετίες του 14ου και στις πρώτες του 15ου αιώνα, καλύπτονται από μεγάλο σκότος και αβεβαιότητα, ως προς τα διαδραματισθέντα μεταξύ των Ελληνοβυζαντινών, των Σέρβων και των Τούρκων. Από διάφορες πηγές πληροφορούμαστε για αλληπαλλήλες καταλήψεις της Βέροιας, η οποία άλλαζε κυρίαρχους επανειλημμένα, όπως συνέβηκε, άλλωστε, και με πολλές άλλες πόλεις της Μακεδονίας, όπως π.χ., με τη Θεσσαλονίκη, την Έδεσσα και τις Σέρρες. Η τελευταία κατάληψη της Βέροιας πρέπει να επισυνέθηκε, το αργότερο, το 1430, οπότε καταλήφθηκε οριστικά η Θεσσαλονίκη. Με μία από τις αλτώσεις συνδέεται και η διήγησή της τοπικής παραδόσεως, σύμφωνα με την οποία οι Τούρκοι μπήκαν στην πόλη από τη θέση «Γκολά Γκελντί». Και τούτο το πέτυχαν με την προδοσία ενός κατοίκου, τον οποίο μνημονεύει με το παρατσούκλι: «Χατζηκατβιάς», από δε τα αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας πληροφορηθήκαμε ότι το αληθινόν ονοματεπώνυμό του ήταν Ιωάννης Χαριτόπουλος. Έτσι, δεν καρποφόρησε η άμυνα των κατοίκων, οι οποίοι δεν παραδίδονταν, έχοντας εμπνευστή τους τον μητροπολίτη της πόλεως, τον οποίο οι Τούρκοι κρέμασαν στο πλατάνι της

παλιάς Μητροπόλεως. Η παράδοση δεν κατονομάζει, ο δε αρχιερέας της Καλλίνικος Δελιγκάνης (που υπήρξε ο τελευταίος αρχιερέας μιας της Τουρκοκρατίας και πρώτος του ελληνικού καθιστώστος) τον ονόμασε, αλληγορικά, όπως, Καλλίνικο ή Καλλίμαχο, ενώ το σωστό πραγματικό όνομά του ήταν Ασένιος, όπως αποδείχθηκε από αγιολογικά κείμενα, τα οποία δημοσίεψα το 1971. Για το τρίτο πρόσωπο της παραδόσεως, δηλαδή για τη Βεργίνα ή Βυργινία, την αρχόντισσα, η οποία προτίμησε να αυτοκτονήσει παρά να πέσει στα χέρια των Τούρκων, δεν έχουμε επιβεβαίωση από τις πηγές, ο δε σχετικός μύθος μπορεί να απηχεί την προϋπάρχουσα παράδοση στη Βέροια για την Άννα Παλαιολογίνα (αδελφή του Μιχαήλ Η', του Παλαιολόγου, και μητέρα ή αδελφή του Σελτζούκου Ιζζεδίν Καϊκούς Β', από το Ικόνο), η οποία αυτοκτόνησε πράγματι, το 1268 έμως, όταν διαδόθηκε ότι σκοτώθηκε ο άντρας της.

Εκείνα τα χρόνια (στα μέσα του 14ου αιώνα και ύστερα) κάνουν την εμφάνισή τους και στη Βέροια ο Αλβανός, ως μισοθρόνοι και ως επιδρομείς.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, η τύχη της Βέροιας είναι όμοια με τον υπόλοιπο Ελληνισμό. Δυστυχώς οι μεν διασωθέντες κώδικες της ελληνικής αρθροδοξής Κοινότητας αρχίζουν μόλις, τον 19ο αιώνα (γιατί οι πυρκαϊές κατέκαυσαν τα πάντα, μια και ήταν συντηγμένο γεγονός). οι δε κώδικες και τα λυτά έγγραφα του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινουπόλεως, των προηγούμενων χρόνων, είναι απρόσιτα στην έρευνα. Τέλος, τα αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της πόλεως, δεν έχουν μεταφραστεί, τουλάχιστο όλα, έστω αυτά τα οποία σώθηκαν. Συνεπώς, δεν είναι οι πηγές, που διαθέτουμε, ανάλογες του μακρού χρόνου της δουλείας, ούτε των σοβαρών και σπου-

δαίων γεγονότων, τα οποία, ασφαλώς θα έλαβαν χώρα. Τέλος, οι περιηγητές δεν περνούσαν πάντοτε από τη Βέροια, διότι προτιμούσαν ν' ακολουθούν (για λόγους προσωπικής ασφάλειάς τους) την Εγνατία οδό, που δεν διέσχιζε την πόλη της Βέροιας, γι' αυτό δε και είναι μετρημένοι, στα δάκτυλα του ενός χεριού, εκείνοι (οι περιηγητές) των οποίων διασώθηκαν οι αφηγήσεις και αξίζουν τον κόπο, για το πλήθος και τη σπουδαιότητα των πληροφοριών τους, όπως είναι π.χ., ο Εδλιγκά Τσελεμπή, ο Μπωζούρ, ο Πουκσέιλ, ο Λήκ κ.ά.

Απο τα τουρκικά αρχεία και από ελληνικά έγγραφα γνωρίζουμε ότι ο αγώνας της αντιστάσεως κατά του κατακτητή άρχισε νωρίς, πάντως δε έχουμε συγκεκριμένες ειδήσεις από τις αρχές του 17ου αιώνα, για την περιοχή της Νάουσας και της Βέροιας, ενώ υπήρξε και εμφύλιος πόλεμος μεταξύ τοπικών Τούρκων αγάδων, μετά τα μέσα του 18ου αιώνα και μέχρι το 1782.

Στους Ρωσοτουρκικούς πολέμους του 18ου αιώνα δραστηριοποιήθηκαν και οι ραγιαδες της περιοχής μας, κυρίως όταν συνέδρσαν τα «Ορλωφικά», στην εποχή της Μεγάλης Αικατερίνης, οπότε μεταξύ άλλων, σημειτείχε και η Βέροια στην προεργασία για το κίνημα του γιαντού Λουδοβίκου ή Λουίζη Σωτήρη, στα χρόνια 1787 - 1792, με τον μητροπολίτη της Δανιήλ (1766 - 1799). Τότε κήθηκαν πολλά χωριά, μοναστήρια και ναοί.

Στα χρόνια τούτα αναδείχθηκαν και πολλοί αξιόλογοι Βεροιώτες, όπως ήταν ο Ιωάννης Κωτσούνιος, ο Μητροφάνης Κριτόπουλος, τα μέλη της οικογένειας Μικέλλα ή Βικέλλα, των Ρακτιδών κ.ά., ενώ υπήρξαν και σημαντικοί θρησκευτικοί άντρες, όπως ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Β', Κονταρής, που προϋπήρξε μητροπολίτης της, ο όσιος Διονύσιος, ο νέος του Ολύ-

μπου, ο όσιος Θεοφάνης, ο νέος, πολιούχος της Νάουσας, ο όσιος Νικάνωρ κ.ά., που έζησαν και στη «Σχίτη της Βέροιας».

Όταν έπνευσε πιά ο άναιος της ελευθερίας και δημιουργήθηκε η Φιλική Εταιρεία, γράφτηκαν μέλη λη της και αρκετοί Βεροιώτες, όπως ήταν ο Νάνος ή Νανάκος Περδίκης του Χριστόδουλου, ο ιεροδιάκονος και δάσκαλος Καλλίνικος (που τον απαγχόνισαν στα Χανιά), ο Δημήτριος Μαρής κ.ά., θέςαια δε και οι κλεφταρματολοί της Βέροιας - Νάουσας και των Πιερίων, όπως ο Γέρο Καρτάτσος, ο Λόλιος, ο Ξηρολεϊβάδης, οι Πετζαδαίοι, οι Σύροι ή Συροπουλαίοι, ο (Ναουταίος) Λογοθέτης Ζαφειράκης και αρκετοί άλλοι.

Η Επανάσταση του 1821 κορυφώθηκε, στην περιοχή της Νάουσας και της Βέροιας, το 1822, συγχρόνως σχεδόν με την Επανάσταση στον Όλμπινο και μετά την κατάπνιξη της στο Άγιο Όρος και στη Χαλκιδική πω γενικά.

Το μοναστήρι της Παναγίας Δοξά, η Νάουσα και η Βέροια ήταν τα σπουδαιότερα κέντρα των επαναστατών, αλλά δεν έγινε δυνατή η κατάληψή της (καλά οχυρωμένης) Βέροιας και έτσι άρχισε η πολιορκία της Νάουσας, όπου είχε κτηρυχθεί η επανάσταση τον Φεβρουάριο (του 1822) και διατηρήθηκε 40 ημέρες, περίπου, οπότε και καταλήφθηκε. Δεν άντεξαν οι Έλληνες απέναντι στις αλλεπάλληλες επιθέσεις πολυπληθέστερων Τούρκων, άριστα εξοπλισμένων, που άλωσαν την πόλη μετά προδοσία. Επακολούθησαν σφαγές, πυρπολήσεις και λεηλασίες στη Βέροια, στη Νάουσα και στα χωριά, στα ορεινά και στου κάμπου, σύμφωνα με τη διήγηση των ιστορικών (ξένων και Ελλήνων), με τα μικρά χρονικά (τις «Ενθυμήσεις») και με τα έγγραφα του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας, σε συνδυασμό και με όσα διέσωσε η προφο-

ρική παράδοση, που καταγράφηκε ύστερα ή και μεταδίδεται με το στόμα μέχρι σήμερα. Βέβαια, δεν είχαν καλύτερη τύχη και τα μοναστήρια. Δημιουργήθηκε η (κινήτη και ακίνητη) περιουσία των επαναστατών και των μονών, με αυτή δε την ευκαιρία διαρπάζανε οι Τούρκοι και το διός πολλών, άλλων, ραγιάδων, «που είχαν στο μάτι», εκμεταλλευόμενοι την έχοιμη κατάσταση. Χιλιάδες άντρες, γυναίκες και παιδιά της Νάουσας και των γύρω χωριών σφάχτηκαν ή πουλήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα, ενώ μια ομάδα γυναικών προτίμησε να επανωλάβει την ηρωική αυτοθυσία των Σουλιωτιστών και έτσι κοντά στο Ζάλογγο υπάρχει πιά και η θυσία στην Αράπιτσα της Νάουσας.

Όσο γλύτωσαν κατέφυγαν σε άλλες περιοχές ή και στις γύρω Βαλκανικές χώρες, οι δε πολεμιστές συνέχισαν τον ένοπλο αγώνα τους στην υπόλοιπη Ελλάδα (η οποία ακόμα πολεμούσε) και διακρίθηκαν για τον ηρωισμό τους, συχνά δε άφηναν «στα ξένα» και το σώμα τους, λαδωμένο από τις πολλές πληγές σε διάφορες μάχες.

Και όμως δεν εφησύχασαν ύστερα και οι σκλάβοι: Έλληνες της περιοχής της Νάουσας - Βέροιας, όπως δε προκύπτει από έγγραφα, τα οποία δημοσιεύθηκαν στα τελευταία χρόνια, παρενοχλούσαν (και μετά το 1821/1822) τους Τούρκους, γεγονός το οποίο επιδοθεύωνται και από τη συνεχή έκδοση διαταγών, διαταγμάτων κ.ά. εγγράφων και δικαστικών αποφάσεων των τουρκικών αρχών, που αναφέρονται στις κινήσεις των Ελλήνων επαναστατών και σ' αυτή την περιοχή. Έτσι, γνωρίζουμε για γεγονότα στα χρόνια 1825, 1826, 1827, 1828, 1835, 1836 και κυρίως στο επαναστατικό κίνημα του 1854 και στην Επανάσταση του 1878, στην οποία έλαβαν μέρος και αρκετοί Ελληνοβλάχοι, που προήρχονταν από το Σέλι (όπου εί-

χαν εγκατασταθεί μαζί και στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα, προερχόμενοι από χωριά της Πίνδου). Προέβλεψαν δε σε μάχες, οι οποίες έγιναν στην περιοχή του Κολινδρού και ιδίως στο μοναστήρι των Αγίων Πάντων (κοντά στα Παλατίτσια - Βεργίνα) όπου, στο Γαλακτό, μερικές μητέρες επανέλαβαν τις πράξεις αυτοθυσίας των Σουλιωτιστών και των Ναουσαίων.

Μετά άρχισε η οργάνωση του αγώνα του Ελληνισμού εναντίον των πολλών εχθρών του, διότι δεν ήταν τέτοιοι: μονάχα, οι Τούρκοι, αλλά

και οι Βούλγαροι ή οι Βουλγαρίζοντες κομιτατζήδες ή και μερικοί Ρομанизόντες Βλάχοι. Είναι η εποποιία των διαφόρων φάσεων του Μακεδονικού Αγώνα, που δεν τελείωσε, στην ουσία, το 1908, αλλά, στην περιοχή της Ημαθίας, τη 16, 17 και 18 Οκτωβρίου του έτους 1912, οπότε απελευθερώθηκαν από τα ελληνικά στρατεύματα οι πόλεις Βέροια, Νάουσα και Αλεξάνδρεια (τότε Γιόλα), ανάτοχα.

Ύστερα, άρχισε το «Ελληνικό», με ό,τι μπορεί να σημειώνει: και να υπονοεί η λέξη αυτή...

Η Ημαθία σε χάρτες του 15ου - 19ου αιώνα

Συνέχεια από τη σελ. 111

Σ' όλους τους χάρτες που προανέφερα δεν κατάφερα να εντοπίσω τη Νάουσα, εκτός και αν υπήρχε σ' αυτούς που τα στοιχεία τους ήταν δυσανάγνωστα.

Τη βρίσκουμε το 1796 στη μεγάλη Χάρτα του Ρήγγα στο φύλλο Νο 5 σην Κρίνον - Νιόγουσα, πολύ νοτιότερα όμως από την κανονική της θέση, κάτω από τη Βέροια στα σύνορα Ημαθίας και Περίας. Ο Άνθιμος Γαζής το 1810 διορθώνει μερικά στοιχεία του Ρήγγα και την τοποθετεί ορθά με το όνομα Νάουσα ή Νάουσα.

Στο «χάρτη της Ελλάδας και του Αιγαίου» του Lapie Παρίσι 1838 τη συναντάμε σαν Niagostos ή Gniausta.

Βιβλιογραφία

- 1) Άνθιμος Γαζής «Πίναξ γεωγραφικός της Ελλάδος»

Κέντρον Μελέωνος Ελληνισμού.

- 2) Δήμιτσα Μαργαρίτου «Αρχαία Γεωγραφία της Μακεδονίας» ΙΜΧΑ 1988.
- 3) Δήμος Θεσσαλονίκης - Δημοτική Πινακοθήκη - Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο «Χάρτες και Γραβούρες της Μακεδονίας» Θεσσαλονίκη 1992.
- 4) Ρήγγας Φερραΐος «Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος» Κέντρον Μελέωνος Ελληνισμού 1969.
- 5) Σφυρόερας Β. Αβραμεία Άννα - Αοδραχάς Σπ. «Χάρτες και χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους» ΟΛΚΟΣ 1985 Αθήνα.
- 6) Zacharakis Christos G. A. Catalogue of printed Maps of Greece 1477 - 1800 Nicotia 1982.

...ιδού ο Έλλην έρχεται...

Οι δώδεκα Ιουδαίοι πρέσβεις, ένας από κάθε φυλή του Ισραήλ, στεκόταν με δέος και θαυμασμό μπροστά στο Βασιλιά Αλέξανδρο. Γιατί η φήμη του ανίκητου βασιλιά είχε απλώσει μέχρι τις πολιτείες και τα χωριά της πατρίδας τους. Γιατί μέρα με τη μέρα όλο και πιο καθαρά ακουγόταν η υπόκωφη βοή από το ποδοβολητό των Μακεδόνων.

Πρώτος πήρε το λόγο ο άρχοντας Ιωνάθαν, της φυλής Βενιαμίν. «Θάνατι αθέμιτο, βασιλιά Αλέξανδρε, και ασυγχώρητη παράβαση του Νόμου του Θεού των πατέρων μας, αν στείλουμε τις επικουρίες που ζήτησες από την πατρίδα μας Ιουδαία. Διότι ο Μέγας Αρχιερέας Ελεάζαρ έχει δώσει όρκο στο βασιλιά Δαρείο. Του ορκίσθηκε ποτέ να μη στρέψει εναντίον του τα όπλα του λαού Ισραήλ. Είναι βαρύς ο όρκος. Και δεν μπορούμε να τον παραθούμε γιατί είναι προσταγή που εντέλλεται Κύριος ο Θεός του λαού Ισραήλ με το στόμα του Προφήτη Ζαχαρία: «και εξοίσω δρέπανον πετόμενον, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, και πας ο επίορκος εκδιωχθήσεται εκ τούτου».

Τα λόγια του Ιουδαίου άρχοντα εξόργισαν σε αφάνταστο βαθμό τον Αλέξανδρο. «Μόλις κυριέψω την Τύρο, ξεφώνισε έξαλλος από οργή, θα βαδίσω με το στρατό μου εναντίον της Ιερουσαλήμ. Γιά να μάθουν οι Ιουδαίοι σε ποιόν πρέπει στο εξής να υπακούουν».

Και χωρίς καν να ακούσει την απόκρισή τους ο Αλέξανδρος, πρόσταξε τους φρουρούς να οδηγή-

σουν, δίχως τιμές, έξω από τη σκηνή τους δώδεκα Ιουδαίους άρχοντες.

«Πώς τόλμησαν, συνέχισε να ορύεται ο ανίκητος βασιλιάς, ναρθουν να αναγγείλουν, ότι δεν θα στελνουν, όπως έπραξαν οι Σαμαρείτες, τους οκτώ χιλιάδες άντρες που τους ζήτησα επικουρία για την πολιορκία της Τύρου!».

Ο βασιλιάς Αλέξανδρος κράτησε το λόγο του. Σύντομα, μετά

Του Γ. Τουσίμν

την Τύρο, έπεσε και η Γάζα. Τώρα πλέον ήταν η σειρά των Ιουδαίων.

Με διαλεκτό σώμα από εταίρους και επίλεκτους σαρισσοφόρους τράβηξε για την Ιερουσαλήμ. Σε απόσταση πέντε ημερών πορεία βρισκόταν η περήφανη πόλη, που τόλμησε να αρνηθεί επικουρία στον κατακτητή της οικουμένης.

Ο μάντης Αρίστανδρος από την Τελμησσό, σοφός ανάμεσα στους σοφούς, με φήμη ίδια με του Τειρεσίας της Θήβας, βρισκόταν, όπως πάντα, δίπλα στο βασιλιά του. Τούτος ο σοφός μάντης, όπως τον λέγαν όλοι, μη έχοντας άλλη λέξη γι' αυτόν, από την ώρα που γεννήθηκε ο Αλέξανδρος, αφού ήταν παρών και στη γέννησή του, ούτε στιγμή δεν λείπει από το πλευρό του. Με τη μαντική που σπούδασε στο ιερό της 'Αφύτης, το χαμένο μέσα στα βάθη της λιθικής ερήμου, διαβάζει μέσα στο μέλλον».

Νύχτα μέρα μελετάει τον α-

στερισμό του βασιλιά του. Και του ερμηνεύει τους αιωνούς. Ενώ ακόμα πολιορκούσαν τη Γάζα, είπε πως το ζώδιο του Κριού ισοζυγιάζεται με το θρίαμβο του ήλιου πάνω στη νύχτα. Τώρα, ενώ βαδίζουν προς την Ιερουσαλήμ, λέει πως το ζώδιο του Λέοντα προμηνάει δύναμη και κυριαρχία.

Ανάμεσα στη βασιλική συνουσία, καθάλα σε θεσσαλικό φαρί, ξεχωρίζει και ο πρώτος χρονογράφος της εκστρατείας. Είναι ο φημισμένος ιστορικός και φιλόσοφος Καλλισθένης, ο Ολύμπιος. Ο ανηψιός του αγαπημένου του δασκάλου Αριστοτέλη. Κάθε μέρα ξετυλίγει τις μεμβράνες. Και υπαγορεύοντας στον καλλιγράφο του Διόδωρο, παραδίδει στην αθανασία την απαράμιλλη εκστρατεία του βασιλιά του.

Οι Ιουδαίοι της Ιερουσαλήμ, σαν μάθανε πως πλησιάζουν οι Μακεδόνες, πῆστησαν πως έφθασε το τέλος τους. Πάνω από την αγία πόλη απλώθηκε ακόμα μία φορά ο αρχαίος θρήνος της πολυπαθής φυλής τους: «φωνή ηκούσθη εν Ραμά, Ραχήλ τα τέκνα κλαίει».

Με το νύχτωμα ο μέγας αρχιερέας εισήλθε στα άγια των αγίων του μεγάλου ναού. Γονατιστός μπρός στη σκηνή του μαρτυρίου άνοιξε τα άγια κείμενα. Και κάτω από το φως της επτάφωτης λυχνίας ξενύκτησε στη μελέτη των προφητών και κριτών της φυλής Ισραήλ.

Με το θαμποχάραμα, αξημέρωτα ακόμα, βγήκε από το μεγάλο ναό. Και έδωσε προσταγές:

Να στολίσουν την πόλη με μυρτιές και βάγια. Να ανοίξουν διάπλατα όλες τις πύλες. Και προπαντός διόλου να μή φοβηθούν τον ξανθό Μακεδόνα στρατηλάτη.

Πρόσταξε ακόμα, οι ιερείς εκ της φυλής Λεβύ να ενδυθούν τα επίσημα ιερατικά τους κοσμήματα. Και ο λαός να ντυθεί στα λευκά. Ο ίδιος φόρεσε την τιάρα με το αδαμαντοστόλιστο πεντάλφα του Δαβίδ στην κορυφή. Και τα γαλάζια χρυσοκέντητα άμφια. Με το χρυσό μαχαίρι στα χέρια, που στην λεπίδα του ήταν χαραγμένα όλα τα τρισάγια ονόματα - Γιαχθέ, Ελλείμ, Σαθαώθ, Ηλ, Σαλήμ - με τα οποία ο λαός του Ισραήλ επικαλούνταν το Θεό των πατέρων του, ξεκίνησε επικεφαλής του λαού να υποδεχθεί τον Αλέξανδρο.

Στο αντίκρουσμα του μεγάλου αρχιερέα που οδηγούσε την πομπή, ο Αλέξανδρος σάστισε. Ξαφνιάστηκε τόσο πολύ, ώστε έχασε τη λαλιά του. Κάτωχρος στράφηκε προς τον μάντη Αρίστανδρο από την Τελμησσό. Και μόλις που μπόρεσε να ψελλίσει:

«Είναι εκείνος. Είναι εκείνος με το χρυσό μαχαίρι».

Ο σοφός μάντης ταράχθηκε και ο ίδιος. Πάραυτα θυμήθηκε το όνειρο που του διηγήθηκε ο Αλέξανδρος στις γιορτές στο Διο. Λίγο πριν ξεκινήσουν για την Ανατολή.

«Είδα νάρχεται και να με συναντά, τούπε κείνο το πρωινό ο Αλέξανδρος, ένας άνθρωπος που το κεφάλι του ήταν στολισμένο με μιά καλύπτρα ίδια με κώνο. Φορούσε μιά χλαμύδα με πολλά χρυσά κεντήματα. Στο χέρι του κρατούσε ένα μαχαίρι με χρυσή λεπίδα, που πάνω του ήταν χαραγμένοι οι χαρακτήρες μιάς ακατανόητης γλώσσας. Αυτός ο

άνθρωπος μούπε να διαβώ χωρίς φόβο τον Ελλησποντο. Γιατί ο Θεός του θάταν επικεφαλής του στρατού μου. Και θα με έκαμνε να κατακτήσω την αυτοκρατορία των Περσών».

Ο Αρίστανδρος θυμήθηκε ακόμα πως τότε, έκλεισε μιά στιγμή τα μάτια του, και αποκρίθηκε στο βασιλιά του: «Να υπακούσεις σε αυτό το όνειρο».

Αφωνος ο Αλέξανδρος από το απρόσμενο συναπάντημα ξεπέζεψε από τον βουκεφάλα. Προχώρησε προς τον Ελεάζαρ και γονάτισε μπροστά του.

Οι στρατηγοί του νόμισαν πως έχασε τα λογικά του. Πρώτος ο Παρμενίων έτρεξε να τον σηκώσει. Και γιομάτος απορία του φώναξε:

«Αλέξανδρε. Εσύ που υποχρεώνες τους άλλους να σκύφουν μπροστά σου, γονατίζεις τώρα μπροστά σε έναν Ιουδαίο ιερέα, που είχες υποσχεθεί να τον τιμωρήσεις;».

«Δεν γονατίζω μπροστά στον ιερέα, αποκρίθηκε ο Αλέξανδρος. Γονατίζω μπροστά στο Θεό που πιστεύει. Όταν ήμασταν ακόμη στη Μακεδονία, αυτός ο άνθρωπος φανερώθηκε στο όνειρό μου. Ντυμένος έτσι όπως τον βλέπουμε εδώ. Και με βεβαίωσε πως θα νικούσα. Γιατί ο Θεός του θα οδηγούσε το στρατό μου».

Ανάμεσα στα ωσαννά των Ιουδαίων και τις ιαχές των Μακεδόνων ο Αλέξανδρος ασπάσθηκε τον μέγα αρχιερέα. Ο Ελεάζαρ θυμιάζοντάς τον σαν άξιο βασιλέα με σμύρνα και λίβανο, δέχθηκε τον ασπασμό του Αλέξανδρου. Και του ερμήνευε πως δεν ήταν διόλου παράδοξο που τον είχε δει στο όνειρό του. «Γιατί οι προφήτες μας, είπε, σε γνώριζαν ακόμα πριν από τη γέννησή σου. Και

είχαν αναγγείλει τον ερχομό σου με τη θεία ρήση: «Βε ινέ Γιαθάν μπαά», «ιδού ο Έλληνας έρχεται». Γιατί στους χρόνους της αιχμαλωσίας του λαού του Θεού στη Βαβυλώνα, ο Θεός σε φανέρωσε στις οπτασίες του προφήτη Δανιήλ».

Ενώ ηχούσαν οι σάλπιγγες πάνω από τη μεγάλη κωστρόπορτα, ο Αλέξανδρος ανάμεσα στους δώδεκα άρχοντες της φυλής Ισραήλ και στους πλέον επιφανείς Μακεδόνες, εισήλθε στην αγία πόλη. Όπου ομολογούνταν ένας Θεός του ουρανού και της γης. Ανέθηκε στο μέγα ναό και όπως του υπέδειξε ο μέγας αρχιερέας πρόσφερε θυσίες εντός της παρεμβολής. Μετά τις θυσίες ο Ελεάζαρ τον οδήγησε μέσα στο μεγάλο ναό. Και ενδεδυμένος τα χρυσοποίκιλτα αρχιερατικά του, ανέγνωσε τα χωρία 32·39 από το δεύτερο κεφάλαιο των προφητειών του Δανιήλ.

«Και εν τω καιρώ τω πέρατι συγκερατιοθήσεται μετά του βασιλέως του νότου, και συναχθήσεται επ' αυτόν βασιλεύς του Βορρά εν άρμασι και εν υπέουσι και εν ναοίς πολλαίς, και εισελεύσεται εις την γην, και συντρίψει και παρελεύσεται εις την γην του Σαβαειμ και πολλοί ασθενήσουσι. Και ούτοι διασωθήσονται εκ χειρός αυτού, Εδώμ και Μωάβ και αρχή υιών Μωάβ. Και εκτενεί την χείρα αυτού επί την γην, και γη Αιγύπτου και ουκ έσται εις σωτηρίαν. Και κυριεύει εν τοις αποκρύφοις του χρυσίου και του αργυρίου και εν πάσιν επιθυμητοίς. Αιγύπτου και Λιβύων και Αιθιόπων εν τοις οχυρώμασιν αυτών. Και ακοαί και σπουδαί κράξουσιν αυτόν εξ ανατολών και εκ βορρά και ήξει εν θυμώ πολλώ του αφανίσαι και του αναθεματίσαι πολλούς. Και πήξει την σκη-

Συνέχεια στη σελ. 120

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΥΜΦΑΙΟΥ ΜΙΕΖΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Στην κτηματική θέση «Ισδώρα» Νάουσας κατά τα έτη 1965 - 1969 έγιναν ανασκαφικές εργασίες από τον καθηγητή Αρχαιολογίας Δρ. Φώτη Πέτσα και αποκαλύφθηκε το Νυμφαίο της αρχαίας πόλης «Μιέζα» και η Σχολή του Αριστοτέλη, όπου διδάχθηκε ο Μέγας Αλέξανδρος και άλλοι επιφανείς Μακεδόνες. Ο Φίλιππος ο Β' βασιλιάς της Μακεδονίας, ήθελε να δώσει στον γιο του Αλέξανδρο υψηλού επιπέδου μόρφωση και κάλεσε τον γνωστό φιλόσοφο Αριστοτέλη να διδάξει τον Αλέξανδρο, μαζί με γόνους «Αριστοκρατικών - στρατιωτικών οικογενειών». Δεν ήθελε όμως αυτό να γίνει στα ανάκτορα της πολύπολης πρωτεύουσάς του, της Πέλλας, αλλά στο Νυμφαίο της δεύτερης σε σπουδαιότητα πόλης των Μακεδόνων, της Μιέζας, όπου τα κρυστάλλινα νερά των πηγών, η εργώδης βλάστηση και το χαλάρωμα μακεδονικό τοπίο.

Τα ευρήματα που βρέθηκαν στη Σχολή, οι ποιοτικά άριστες ανάγλυφες πήλινες σίμες που στόλιζαν τη στέγη του κτίσματος, δείχνουν ότι επρόκειτο για πολυτελή κατασκευή.

Η κατασκευή αποτελούνταν από δυο στοές «αχαιμένων» στον λαξευμένο δρόμο. Η νότια στοά ήταν κτισμένη σε σχήμα Γ (γάμια), η δε βόρεια ήταν μία απλή, ευθεία στοά. Μπροστά από τη νότια στοά υπήρχε μάλλον «πλακοστρωμένη αυλή, όπως μας αφήνουν να υποθέσουμε η ευθυνοτερία και η κρηπίδα στην βόρεια πλευρά της στοάς που συνεχίζουν προς ανατολάς. Οι τοίχοι

(δηλ. ο κάθετος λαξευμένος βράχος) και οι κίονες των στοών ήταν σοδατισμένοι και εν μέρει ζωγραφισμένοι (φωτικό θέμα). Δύο είδη ρυθμών είναι τεκμηριωμένοι. Ο ιωνικός και ο δωρικός. Οι αίθρες έχουν δύο διαφορετικά διακοσμητικά θέματα. Δεν μπορεί να ειπωθεί με σιγουριά ποιος ρυθμός ανήκε σε ποιά στοά. Τα σημάδια ευρέσεως των αντικειμένων δεν μας βοηθούν, γιατί δεν έχουμε πουθενά αδιατάρακτη στρωματογραφία. Έτσι βάζει της σωζόμενης γωνιακής στήλης με τις ανάγλυφες σπείρες και τα άλλα φωτικά στοιχεία, καθώς και το γοργόνειο, θα μπορούσε κανείς να πει ότι οι σίμες της δεύτερης ομάδας κοσμούσαν τη στέγη της νότιας στοάς (Γ σχήματος), στην οποία βρέθηκε και το τμήμα του Ιωνικού κιονόκρανου.

Τα ερείπια στη θέση «Ισδώρα» της Νάουσας είναι γνωστά σαν Νυμφαίον της «Μιέζας» ή «Σχολή Αριστοτέλους». Οι ονομασίες αυτές προέρχονται από τον Πλούταρχο ο οποίος αναφέρει ότι ο Φίλιππος έκτισε κοντά στο Νυμφαίον της Μιέζας μία σχολή με σκεπαστό περίπατο, όπου ο Αριστοτέλης εδίδασκε τον γιό του Αλέξανδρο («Σχολήν μεν ουν αυτοίς Ιω Αριστοτέλει και τω Αλεξάνδρῳ» και διατρήσιν τω περί Μιέζαν Νυμφαίον απέδιδεν [ο Φίλιππος] όπου μέχρι νυν Αριστοτέλους μεν αξιόδρας τε λιθίνας και υψισκίους περιπάτους δεικνύουσιν). Ο Πλίνιος αναφέρει σπήλαια με νερά, σταλακτίτες και σταλαγμίτες κοντά στην Μιέζα (Πλούταρχου Αλέξανδρος 7.3. Πλίνιος, Hist. Nat. 31.30, 4.34). Ο ανασκαφέ-

ας του χώρου Φώτης Πέτσας ονομάζει τις κατασκευές στα Ισδώρα Νυμφαίον, βασιζόμενος κυρίως στις ανωτέρω πηγές (έργον, 1968, 59-63 - Πέτσας ε.α. 5-14).

Η ύδρευση ήταν για πολλές πόλεις, τόσο στην Αρχαία Ελλάδα, όσο και σ' άλλα μέρη της Μεσογείου, ένα μεγάλο πρόβλημα. Τα αρχαιότερα υδραγωγεία, πήλινι σωλήνες και κρήνες χρονολογούνται σχετικά νωρίς. Κρηναία οικοδομήματα μας είναι γνωστά από παραστάσεις της αγγειογραφίας (κυρίως σε υδρίες) π.χ. η γαλαρία

Του Γιώργου Πολάκη Δημάρχου Νάουσας

του Ευπαλίνου στην Σάμο από τον 6ο αιώνα π.Χ. το αρχαιότερο πήλινο μοντέλο ενός κρηναίου οικοδομήματος από την Αθήνα, χρονολογείται στον 8ο, 7ο αιώνα π.Χ.).

Το αντίθετο συμβαίνει με την αρχιτεκτονική των νυμφαίων. Πρώτα παραδείγματα είναι γνωστά μόνο από τις γραπτές πηγές (όλες οι σχετικές αναφορές στις πηγές είναι συγκεντρωμένες στο βιβλίο του W. Letzner, Romische und Nymphaea in der westlichen Reichshälfte (1990) 26 - 37.

Δυστυχώς οι περιγραφές των νυμφαίων μέσα στις πηγές είναι τόσο ανεπαρκείς, ώστε μια ταύτιση με σωζόμενα αρχιτεκτονικά λείψανα να μην είναι δυνατή (την μοναδική ακριβή περιγραφή ενός νυμφαίου την έχουμε από τον πάπυρο Κάιρο 65445 του 3ου αιώνα π.Χ. Την αναπαράσταση βάσει αυτής

της περιγραφής έκανε ο Β. Schweitzer, Ein Nymphaeum des truben Hellenismus (1938).

Πολύ χρήσιμα μας είναι τα πήλινα αναθηματικά μοντέλα νυμφαίων που βρέθηκαν στο Loczi (εάν φυσικά πρόκειται για πιστές αντιγραφές νυμφαίων). Σε όλες τις πηγές τονίζεται ο ιερός χαρακτήρας (Saktal) των νυμφαίων (ιερόν νυμφών) (προβλ. Letzner ε.α. 37 «όχι ο άνθρωπος, οι νύμφες πρέπει να είναι επικαρπώτριες των κτηνών (νερού)». Εκτός αυτού τα ελληνικά νυμφαία χαρακτηρίζονται από τα φυσικά στοιχεία νερό και σπήλαια και ίσως και από τεχνητές κατασκευές που προστριβόζονται ό-σο το δυνατόν καλύτερα στα τοπογραφικά δεδομένα.

Η κατασκευή της Μίεζας στη Νάουσα παρουσιάζει όλα τα ανωτέρω στοιχεία (νερό, σπήλαια και κτίσματα). Αν και το κτίσμα συνδέεται άμεσα μόνο με τα σπήλαια και όχι με τις πηγές (που βρίσκονται λίγο πιο κάτω), μπορεί κανείς να ονομάσει το όλον Νυμφαίο. Στην τυπολογία του για τα νυμφαία ο Ν. Letzner κατατάσσει την Νάουσα στον τύπο IIIΕ, ο οποίος περιλαμβάνει κτίσματα που «χωρητικά» δεν συνδέονται άμεσα με τις πηγές.

Η κατασκευή της Νάουσας είναι το παλαιότερο (γνωστό) παράδειγμα αυτού του τύπου, όλα τα άλλα χρονολογούνται στην ρωμαϊκή εποχή. Ο Letzner αναγνωρίζει στην κατασκευή της Μίεζας το «σχίσμα» (χωρισμό) του νυμφαίου από την φύση, πράγμα που είχε σαν συνέπεια η λέξη νυμφαίο (που σήμαινε κάτι το συγκεκριμένο), να κατακτήσει να είναι απλώς μια αφηρημένη έννοια. Επομένως η Νάουσα είναι ο «Πρόδρομος» (Votlafer) της σύλληψης της ιδέας του ρωμαϊκού νυμφαίου (der romischen Nymphaekonzeption). Αυτό το «σχίσμα» του νυμφαίου από την φύση γίνεται αντιληπτό εάν σκεφθεί κανείς, ότι για να δημιουργηθεί το πλάτω στα βράχια των Ισδορίων, μεταξύ των δύο σπηλαίων, χρειάστηκε να γίνει μαζική επέμβαση στο φυσικό τοπίο.

Όπως διαπιστώνουμε από τα κινητά ευρήματα, ο χώρος ήταν γνωστός (wurde begangen) ήδη από πολύ νωρίς. Πρέπει να υποθέσουμε ότι στην αρχή μόνο τα σπήλαια ήταν λατρευτικοί χώροι. Οι τροποποιήσεις που έγιναν σ' αυτά είναι ελάχιστες. Εάν θεωρήσουμε τον Πλούταρχο σαν μία αξιόπιστη πηγή και βάσει των διακοσμημέ-

νων σμίων, μπορούμε να πούμε ότι οι στοές της Νάουσας είναι μεταγενέστερα κτίσματα, που έγιναν αμέσως μετά τα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ.

Τα αρχαιότερα των κινήτων ευρημάτων ανάγονται στον 9ο αιώνα π.Χ. και ένα σημαντικό μέρος στον 4ο αιώνα π.Χ. Τα περισσότερα ανήκουν στην ελληνιστική εποχή. Από τον 2ο αιώνα π.Χ. λιγοστεύει σαφώς ο αριθμός των ευρημάτων. Τα σημαντικότερα ευρήματα, που χρονολογούν τις στοές στα τέλη της κλασικής εποχής (μεταξύ 360 και 330), είναι οι σίμες.

Σημείωση

Όλα τα σχετικά με το Νυμφαίον της Μίεζας και την Σχολή του Αριστοτέλη, είναι από την διπλωματική εργασία της Ναουσaiάς φοιτήτριας της αρχαιολογίας Ολυμπίας Στεφανή, που έγινε δεκτή σαν θέμα, το καλοκαίρι του 1989, από τον καθηγητή Δρ. Χ. - Π. Ισλαρ (Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Πανεπιστημίου Ζυρίχης) και τελείωσε τον Δεκέμβριο του 1991. Το υλικό των ανασκαφών μελετήθηκε κατόπιν αδείας του καθηγητή Δρ. Φώτη Πέτσα. Στην διπλωματική αυτή εργασία βοήθησαν σημαντικά η διεύθυνση και οι συνεργάτες του αρχαιολογικού μουσείου της Βέροιας και ο Ναουσαίος αρχιτέκτων Αλέξανδρος Οικονόμου.

Στη διπλωματική εργασία περιγράφονται σε καταλόγους 157 κεραμικά του 9ου και εξής αιώνων, 19 τερρακότες 5ου και 4ου κατά το πλείστον αιώνων, 76 σίμες ταξινομημένες σε δύο ομάδες, γοργόνα, χαράγματα, λεοντοκεφαλές, μεταλλικά αντικείμενα, πέτρινα αντικείμενα, νομίσματα κ.λ.π.

Σχετικές με τη Σχολή του Αριστοτέλη, σημειώσεις έχουμε και στην τυπωθείσα ομιλία της 29.11.1992 στον Κοπανό Νάουσας του Τ. Λυκαύραχη Εμμανουήλ Βαλαμίδη.

ΙΔΟΥ Ο ΕΛΛΗΝ ΕΡΧΕΤΑΙ...

Συνέχεια από τη σελ. 118
νήν αυτού Εφραδανώ, αναμέσον των θαλασσών, εις όρος Σαβείν άγιον, και ήξει έως μέρους όρους αυτού, και ουκ έστιν ο ρυόμενος αυτών».

Ασάλευτος ο Αλέξανδρος άκουσε με κομμένη ανάσα την προφητεία της κυριαρχίας του. Και συλλογίσθηκε: Άδικα φθόνησα και μακάρισα τον Αχιλλέα, όταν στεφάνωνα τον τάφο του στην Τροία, γιατί βρέθηκε ένας Όμηρος να υμνήσει τον ηρωισμό του. Ιδού

που την δική μου κυριαρχία την είχαν αναγγείλει οι άγιοι προφήτες του Ισραήλ.

Το ίδιο κιόλας βράδυ, το έτος που είχαν τελεσθεί εκατόν δέκα τέσσαρες ελληνικές Ολυμπιάδες, όσα κατάστρωσε στις μεμβράνες του ο πρώτος χρονικογράφος της εκστρατείας, ο Ολύνθιος Καλλισθένης, τα ίδια ανιστόρησε στο εβραϊκό χρονικό του και ένας ανώνυμος Ιουδαίος χρονικογράφος.

Γ. Τουσίμης

Η Διοίκηση της Ελληνικής κοινότητας Βεροίας, βάσει ανεκδότου κώδικα, κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας (1863-1891)

Μαλετώντας τον κώδικα «Πρακτικά Δημογεροντίας, αντιπροσωπίας και Γενικών Συνελεύσεων εν οίς και συμβόλαια και διαζύγια 1863 - 1892¹», διεπίστωσα ότι περιέχει πολύτιμες πληροφορίες που αναφέρονται στο σύστημα διοίκησης της Ελληνικής κοινότητας Βεροίας.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι, για την εν λόγω περίοδο (1863 - 1891) και για την περίοδο που προηγήθηκε, έχουμε ελάχιστες πληροφορίες για τον τρόπο διοίκησης της κοινότητας Βεροίας, ενώ για την μετέπειτα περίοδο (1892 και εξής) έχουμε σημαντικές πληροφορίες².

Είναι, επίσης, γνωστό ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατήθυνε την οργάνωση των κοινοτήτων με τους κατά τόπους αρχιερείς, δίνοντας τις γενικές κατευθύνσεις και επεμβαίνον όταν εδχιμουργούντο προβλήματα από τις προσωπικές αντεγκλήσεις.

Για το σκοπό αυτό, βάσει της διάταξης του χάρτι - χουμαγιούμ της 6/18 Φεβρ. 1856 «Περί αναθεωρήσεως των κατά καιρούς παραχωρηθέντων προνομίων», το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατάρτισε μεταξύ των ετών 1856 - 1860 «Γενικούς ή Εθνικούς Κανονισμούς», οι οποίοι επικυρώθηκαν το 1861 και 1862 από την Υψηλή Πύλη³.

Με βάση τις οδηγίες και τους «Γενικούς ή Εθνικούς Κανονισμούς» του Πατριαρχείου, οι ελληνικές κοινότητες - όπως και της Βεροίας - συνέταξαν τους Κανονισμούς⁴.

Το έτος 1863 είναι σταθμός στην ιστορία της κοινοτικής διοικήσεως (Δημογεροντίας) και της εκπαιδευτικής δραστηριότητας στη Βεροία.

Ο μητροπολίτης Βεροίας Σωφρόνιος Α' Χρηστίδης, που πόμινε τη μητρόπολη Βεροίας από το 1863 έως το 1869, έθεσε σε νέες βάσεις τη λειτουργία της Δημογεροντίας

την κοινότητα.

Στις 28/9/1865, σε γενική συνέλευση των πολιτών της Βεροίας, πρότεινα ο μητροπολίτης Σωφρόνιος νέο σύστημα εκλογής Δημογερόντων⁵.

Οι οκτώ Δημογέροντες θα εκλέγονταν (αυξήθηκε ο αριθμός των Δημογερόντων από 5 σε οκτώ) ως εξής:

1. Ένα Δημογέροντα θα εκλέγουν οι ενορίες Μητροπόλεως, Φανερωμένης, Αγίου Δημητρίου και Κυριώτισσας.
2. Έναν η Μακαριώτισσα, Άγιος Διονύσιος, Προφήτης Ηλίας και Άγιος Ιωάννης.
3. Έναν η Χρυσοπολίτισσα, Άγιος Πατάπιος, Άγιοι Ανάργυροι και Άγιος Αντώνιος.
4. Έναν η εκκλησία των Ταξαρχών, Αγία Τριάδα, Αχαταμάχητος και η Δεξιά.

Οι ανωτέρω τέσσερις Δημογέροντες μαζί με τον Αρχιερέα θα εκλέγουν ένα Δημογέροντα από επιτρόπους του Αγίου Αντωνίου.

Στους πέντε αυτούς Δημογέροντες θα προστίθενται και οι κατά καιρούς δυο Αξάδες.

Στους επτά ανωτέρω Δημογέροντες θα προστίθεται και ένας Δημογέροντας που θα εκλέγεται από τα ισνάφια (συνάφια - συντεχνίες).

Από τους οκτώ Δημογέροντες, οι δύο θα ήταν Αξάδες, οι δύο έφοροι των σχολείων, οι άλλοι δύο εξελεγκτές των λογαριασμών των εκκλησιών, ο ένας επήτροπος της εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου και

Του Παύλου Πυρινού Δ)ντή Ε.Π.Λ. Βεροίας

και συνετέλεσε πάρα πολύ στην καλή και εύρυθμη λειτουργία των σχολείων της Βεροίας⁶.

Το ενδιαφέρον του Σωφρόνιου για τη διοίκηση της κοινότητας Βεροίας, φαίνεται από τον πρώτο χρόνο της τοποθέτησής του ως μητροπολίτου Βεροίας. Στις 15 Δεκεμβρίου συγκαλεί γενική συνέλευση των κατοίκων της Βεροίας, η οποία εκλέγει τους πρώτους Δημογέροντες⁷ και θέτει τις βασικές αρχές (Πρόγραμμα Δημογεροντίας) διοίκησης της κοινότητας από τη Δημογεροντία⁸, ενώ κατά την προηγούμενη περίοδο (1777 - 1842) η κοινότητα εδιοικείτο από «αντιμοσάτων κληρικών και χρησίων αρχόντων⁹», οι οποίοι εδιορίζοντο από τον αρχιερέα.

Στις πρώτες συνεδριάσεις της Δημογεροντίας υπό την προεδρία του μητροπολίτη Σωφρόνιου, έπαιον μέρος και πολλοί πρόκριτοι, όταν επρόκειτο να αποφασίσουν για σπουδαία θέματα που αφορούσαν

ο άλλος (όγδοος), αυτός που θα υποδεικνύονταν από τα ισνάφια, θα ήταν εισηγητής για οποιαδήποτε υπόθεση των ισναφιών.

Στην πρώτη εφαρμογή αυτού του τρόπου εκλογής Δημογερόντων, η γενική συνέλευση των πολιτών της Βεροίας ανέθεσε στο μητροπολίτη να διαλέξει 12 πολίτες, που να ήταν τίμιοι και ικανοί, και αφού γνωστοποιήσει τα ονόματά τους στους αντιπροσώπους των συνοικιών (Μετεμπέριδες), να ενεργήσει κλήρωση ενώπιον των Μετεμπέριδων για ανάδειξη των τεσσάρων μελών της Δημογεροντίας.

Με αυτό το δημιουργικό σύστημα εκλογής των Δημογερόντων, διοικήθηκε η κοινότητα της Βεροίας για πολλά χρόνια.

Στη συνέχεια, άλλαξε ο τρόπος εκλογής των Δημογερόντων και οι Δημογερόντες εκλέγονταν όλοι από τη γενική συνέλευση των πολιτών της Βεροίας.

Βιβλιογραφία — Παραπομπές

1. Ο κώδικας αυτός θρέθηκε το 1974 σ' ένα σιδερένιο χρηματοκιβώτιο της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας. Βλ. Παύλου Πυρινού, Ανεκδότα έγγραφα απορώντα εις τας Ιεράς Μονάς Τριίου Προδρόμου (πλήτη Βεροίας) και Μουσαλάης, Θεσ/νίκη 1975, 6. 10.
2. Γ. Χ. Χιονίδη, τα όργανα αυτοδιοίκησης της Ελληνικής Κοινότητας Βεροίας επί Τουρκοκρατίας, «Μακεδονική Ζωή», Ιανουάριος 1967, τεύχος 8, 6. 44 - 45.
3. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, Τρείς κατονόμοι της Ελληνικής Κοινότητος της Βεροίας κατά τα τέλη της Τουρκοκρατίας, «Μακεδονικά», τόμος 10ος (1970), Θεσσαλονίκη, 6. 97.
4. Βλ. Βαρνάβα Δ. Τζωρτζάτου, Μητροπολίτου, οι βασί-

κός Θεσμός διοικήσεως των Ορθόδοξων Πατριαρχείων μετ' ιστορικών ανασκοπήσεων, Αθήνα 1972, 6. 25.

5. Βλ. Ν.Ι. Pantazopoulos, Community Laws and Customs of Western Macedonia under Ottoman Rule, «Balkan Studies», τ. 2 (1961), 6. 1 - 22.
6. Βλ. Παύλου Δ. Πυρινού, Η Συμβολή της Μητροπόλεως Βεροίας στην Παιδεία κατά τον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη 1983, 6. 19 - 23.
7. Βλ. «Πρακτικά Δημογεροντίας, αντιπροσωπείας...», ο.

π., 6. 1.

8. Βλ. «Πρακτικά Δημογεροντίας, αντιπροσωπείας...», ό. π., 6. 2.
9. «Κώδιξ της καθ' ημάς αγιοπάτης Μητροπόλεως Βεροίας εν ω καταγράφονται τα απαράλλακτα ίσα των αυλικών ομολογιών των διαφόρων υποθέσεων εν τω 1777 έτει», 6. 5 (ο κώδικας αυτός βρίσκεται στη Μητρόπολη Βεροίας).
10. «Πρακτικά Δημογεροντίας, αντιπροσωπείας...», ό. π., 6. 20 - 21.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

TOTI KI TΩΡΑ

[illegible]

Τα παλιά τα πιχνίντγια πόπιζαν τα πιντγιά στη Νιάουστα

“Λαός χωρίς παρελθόν είναι λαός χωρίς μέλλον”

Μέρος Β'

Του λάστιχου για τα πουλιά (φουτ. 5) γέννουνταν μί μινιά φούρκα ξυλένια απού κλονάρι κρανιάς ή θευζουκρανιάς ή κι απού άλλου γιρό ξύλου, κί ντιγίό λάστιχα απού σαμπρέλλα κι ένα μικρό πιτσι που σέβηνειν κί τσακώνουνταν η πέτρα. Τα λάστιχα ήταν απού σαμπρέλλα ίσιαμι 35-40 πόντους μακριά κί φαρδιά ίσιαμι έναν πόντον. Υπάρχουν κι αγουραστά λάστιχα τσιράγκουνα. Δένουνταν γιρά μί ράμμα γιρό στα τσιατάλια της φούρκας κί σί ντιγιό τρύπεις στου στινόμεακρου, τσιράγκουνου, μαλακό, κί γιρό πιτσι.

Ἔβανες τὴν πέτρα στὸν πισί,
τοῦ τοῦαῖκουεις μαζί μί τὴν πέ-
τρα μὴ τοῦ διξί τοῦ χέρι, μὴ τοῦ

ΦΟΥΤ. 5. Λάστιχου για πουλιό (σαίτα)

ζιρθί θαστούσεις του χειρούλι της
φούρκας κί νησιάντιθεις στη μέ-
ση της φεύρκας του πουλί που
στέκουνταν σί σύρματα, ή σί κα-
νά κλονάρι. Ύσταρνας τέντου-
νεις όσον αμπουρούσεις τα λάστι-
χα κί τ' απουλνούσεις. Η πέτρα
έφιυγειν μη δύναμι έτσι που αν
έθρισκειν του πουλί του σκότουνειν

Πέτρες στρόγγυλεις μαζούνά-
μι απού αμμουχάλικα, απού που-
τάμνια κι απ' την Αράπιτσα.

Τώρα κανένα πιδί δεν έχει λάστιχου κι δεν σκουτώνει πουλιά.

Τότι που ήταν όλα τα πουτάμια
κι τ' αγώγια ανοιχτά επιζάμι μη
τα νιρά κι πρασκαλνιούμασσουν.

Του Νίκου Σπάρτη

σεβηνάμι μέσα ξυπόλιτοι, πλά-
τσαρ - μπλούτσαρ.

Ένα σπασμένου τζιάμι τ' ακου
μπούσαμι στου νιρό να γλέπουμι
τούν πάτου μί τις ώρεις.

Μιά πέτσα σπού καρπούζι την ε-
δινάμι μη σπάγκουν ή μη καμιά
πέτσα σπού μουριά την εθανάμι
στου πουτάμι να πλέγει μί τις ώ-
ρες στου πουτάμι όλην την ημέ-
ρα. Ημείς επιζάμι θάνουντας κα
μιά κιαραμίδα σπανουθιό σα φου
ρτιό. Απού καμινιάφρας σκαλουνά
μι του σπάγκου της πέτσας απ'
ένα καρφι που καρφουνάμι σι ένα
γκιουφύρι κι επιλιγειν όλην την
ημέρα.

Στου πουτάμι εθανάμι κι μύ-
λουν μι ένα κουρμμύδι τρανό. Του
πιρνούσαμε κι μιιά βέργα του
κουρμμύδι στη μέση για να κλώ-
θει. Τρουγιούρου - γιούρου (στην
πιριφέρεια), εθανάμι καλαμάκια
μικρά 8-10 πόντους (για να γένει
φτιρουτή) μάκρους κι φάρδους
1-2 πόντους. Έτσι του κουρμμύδι
έκλουθιν μη του νιρό που χτυπού-
σιν στα καλαμάκια. Πουλλές θου-
λές σκαλούνάμι τη βέργα απ'
τουν ένα στουν άλλου τουν όχτου
απ' του πουτάμι κι ου μύλους έ-
κλειθιν μουναχός του.

Απ' τα αγώγια κι τα πουτάμνια
μαζουνάμι τσινιά σπού σπα-
σμένα πιάτα, τα τσακιζάμι μη μιά
πέτρα κι επιζάμι μη τα κουματσού
λια τα τσινιά.

Τα καλουκαίργια γιόμουζαν οι δρόμοι της Νιάουστας μη λιουλιά κάντγια (πηγολαμπίδεις). Τα κινηγούσαμε για να τσακώσουμε έναν κι να θάλουμε την κοιλιά του που έλαμπεν στου γκλέφαρο μας σαν κουρώνια βασιλεία κι τραγουδούσαμε:

Έλα έλα λιούλιακα να σι δόσου
μέλι

μέλι κι καρύδι, πέτσα απού γου-
μάρι
που λαγόν πουδάρι κι ένα πουρ-
τουκάλι.

Τώρα μι τα ραντίσματα απόμει-
ναν πουλύ ουλίγα λουλιακάντγια.

Τζιτζιράνγια τσακουνάμι του
καλουκαίρι στις φασουλόθιργεις
ή σι κανά στιγνό κλουναρί Τα τσα
κουνάμι για να τζιτζιρίζουν στ'
αφκιά απ' τ' άλλα τα πινγιά για
να τα σκιάξουμι.

Έτσι επιζάμι κι μη τα τζιτζι-
ράντυγια.

Σιαλιάκικα μας ίφιρναν σπούτου σαραντατήμηρου ως την πασκαλιά. Μας έδουναν έναν σιάλια καν για να παίζουμε κι τραγουδούσαμε;

«Σιάλιακα μπαρπάλιακα
βγάλ' τα κέρατά σου (πέθανει
η μάνα σου)

να ζήσουν τα πιντγιά σου».

Ίσιαμι να βγάλει ου σιάλιακας
τα κέρατά του και να πιρπατήσσει.

Πολλές βουλές εβανάμι έναν
σιάλιακαν στη ζιάρι στου τζιάκι

κι αχιρνούσκειν «να τραγουδάει» απ' του κάψιμου στη φουτιά ίσια. μι να ψηθεί για να τσακίσουμε του καύκαλου κι να τουν φάμει μί ουλίγο άλας. Έσι μας ξιχούσαν μικρά πιντυιά.

Επιζάμι κι μη τις γάτεις τα σκυλιά, τα πιριστέργια, τα λαγούντγια τα μουσκαράκια τ' αλουγάκια, τις ουρνίθεις κι άλλα τέτοια ζώα. Χαϊδεθάμι τις γάτεις στη κόχι φουναζάμι τα σκυλιά μη τό νουμά τους να τα δόσουμε ψουμι για ν' άρχουντι κουντά μας. Κι ό λα τα άλλα ζώα τα χαϊδηθάμι.

Όντας έβγαζαν του σαμάρι απ του γουμάρι ή τ' αλουγου στην αυλή, ανέβαινάμι καθαλίκηθάμι σαν να είμαστι στου αλούγου.

Τα μπουμπουράντγια όντας έβγιναν απ' τις κουπριές του καλου καίρι, μαζώνουνταν για να φαν α πού παραφτασμένα μούρα, ή κираσκια, ή φρούτα, τα τσακουνάμι. Εδινάμι του μπούμπουρα μι ένα ράμμα απ' του ουπίσου του τρανό του πουδάρι κι τουν απιτούσαμε για να παίξουμι. Αυτός ήταν ου μπούμπουρας μι ράμμα. Έτοι πιργιλούσαν κι τα μικρά τα πιντυιά «είσι μπούμπουρας μι ράμμα».

Νυχτιρίδεις τσακουνάμι όντας νύχτουνειν απ' τη μπιστιριά στου παπαράντου απού κάτου απ' τα σφαγεία. Κυταζάμι μι μνιά θέργα να σκουτώσουμε καμνιά για να πάρουμι κανά κουκαλάκι, απου φτιρό, ή πουδάρι. Το βανάμι στη τζέπη για να μη μας αθασκένουν να μας φυλάγει απού κακουτουπιές κι νάχουμι ιπιτυχίεις, να μη μας πιάνει αρρώστεια κι να μας αγαπούν όλοινοι, γιατί δα νάχουμι του κουκαλάκι την νυχτιρίδας.

Φουλιές απού κουσιαθάντγια παλαγιζάμι στα δέντρα κι τις μουριες πούχουμι στα μπαζέντγια για του μιτάξι.

Όντας φτέρουναν τα πουλιά κι ήταν έτοιμα να απιτάσουν τσάκου

νάμι έναν κόσιαθουν για να τουν βάλουμι στου κλουδί να κιλαϊδάει. Κι όλην την ημέρα καρφουνάμι καθρόνια για να γένει του κλουδί.

Ευρισκάμι φουλιές απού Τουρτούρεις για να τσακώσουμε μνιά κι να τη βάλουμι στου κλουδί. Μι τις ώρεις παλαγιζάμι τις φουλιές κι κυταζάμι πότι να απιτάσουν τα πουλιά.

Καραθίδεις παλαγιζάμι του καλουκαίρι μη τις ώρεις απού κάτου απού τις πέτρες, στην Αράπιτσα, στουν Αγιά Νικόλα κι σι άλλα μέργια. Τα τσακουνάμι για να φκιάσουμε καραθιδουμαγειργιά μη ρίζι. Παλαγιζάμι κι καθούργια στου λάκκου της Κουτίχας σηκώνουντας πέτρις ή θάνουντας τα χέργια μες τις τρύπεις. Εδινάμι ένα κουμάτι βρώμνια κοιλιά σι μνιά θέργα σαν πουρτσιάπι κι μαζώνουνταν αρμαθειά, καραθίδεις, τσακώνοντας του πουρτσιάπι μι τις δαγκάνεις τους για να τις τσακώσουμε. Στη γκουλέμα ρέκκα είχιν τρανύτηρεις καραθίδεις. Στην αράπιτσα είχαν μικρότηρεις μάϊ κόκκινεις.

Σκαντάλια για σιουλταρίδεις εστεινάμι του χειμώνα σι μπαζέντγια που λουνίζουνταν όντας τρανιθάμι καμπόσου.

Τα πουλιά αυτά οι σιουλταρίδεις κι τα γκαλιμάνια έρχουνταν του χειμώνα στα κτήματα κάτου απ' τη Νιάουστα που λουνίζουνταν. Σι μέργια που δεν είχαν νιρό εθανάμι μνιά θέργα 40-50 πόντους μά κρους κι χόντρους 1-1,5 πόντους καλά στριμουγμένη στου χώμα μι τις νγιό άκρεις σαν καμάρα λυγιστή. Σι μνιά άλλη θέργα τρανύτηρη 1-1,5 μέτρου μακριά εδινάμι στην άκρα της σι μνιά πατούρα ανοιγμένη μη μαχαίρι έναν σπάγκουν γιρόν ή τρίχεις 5-6 απού νουρά αλόγου για να μην φαίνοντι. Αυτός ου σπάγκους γένουνταν θηλεία

Απου του ίντγιου μέρους δένουνταν κι μνιά σφίνα κουντά στην

κουρφή 5-6 πόντους μακριά. Λυγούσαμε τη μακριά τη θέργα κι τη στιριουνάμι μη τη σφίνα κάτου στη λυγισμένη τη θέργα. Πανουθειό στη σφίνα απλώνουνταν η θηλειά κι στη μέση πανουθειό στη σφίνα εθανάμι ουλίγου τυρί ή ψομί μί μνιά δαγκουσκιά. Όπους πήγγειν η σιουλταρίδα να τσιμπήσει του ψομί μη του θάρους ξεσκαλώνουνταν η θέργα η λυγισμένη κι σηκώνουνταν ψηλά δένουντας τ ηθηλεία στου λιμό απ' τη σιουλταρίδα. Κι όπους τσακώνουνταν η σιουλταρίδα κι παρπαλνιούνταν πηγηνάμι κι την τσακουνάμι. Αυτά ήταν τα σκαντάλια. Εστινάμι 5-6 κι πηγηνάμι την άλλη την ημέρα για να θρούμι τις κριμασμένεις τις σιουλταρίδεις.

Τώρα ξουδεύουντι πουλλές παράδεις για πιχνίντγια.

Τότι επιζάμι τζιάμπα μη τα ζουίφια κι τα ζώα που μας έδουνειν η φύση.

Όντας έρχουνταν τα πιλικάνια τα καλουκαίργια κι έφκιαναν φουλιές πανουθειό στα τζάκια, γιατί η Νιάουστα είχεν πουλλά τζιάκια στα παλιά τα σπίτια, τότι έφκιαναν ταρatóρι χτυπώντας τις τσιόμκεις τους. Ημείς μικρά πιντυιά τραγουδούσαμε:

«Πιλικάνι θούλγαρη πουν τα χίλια πρόδρατα

ιάτα ιδώ, ιάτα εικεί πάκει ου λύκους να τα θρεί μαρμαρώθηκειν ούδι κεί».

Ιγλιπάμι τους πιλικάνους να φκιάνουν τη φουλιά τους μη τσάκνα λέγοντας: «Τσάκνα πιλικανό τσακνα του πιλικάνου τσάκνα» για να πιδικλώνητι η γλώσσα μας

Τ' αρνί της πασκαλιάς μας τ' αγόραζαν οι μπαμπάδεις μας απ' του ζουουπάζαρου που γένουνταν στην ικκλησιά τ' Αγιά Μηνά απού πίσου όντας σημακόντιβειν η Πασκαλιά.

Ήταν εοαμένα στη ράχη μη κόκκινη πουϊά, κι μεις χαιρουμάστουν να τα χαϊδεύουμι να τα δι-

νομι ψουμί κί σταφίδεις για ν' ἄρχουντι κοντά μας σα μανάργια. Κι τα μαθηνάμι νάρχουντι κοντά μας χουρίς σκινί. Τα πηγηνάμι στου Κιόσκι κί τα θουσκούσαμει στα χουρταρίτσκια. Τα κουβανούσαμει ρθυμάνι για να φάν, μπρού³ σλιανη, γκαραούχι, θουζουκρα-ές γαύρα κί τέτοια. Καμινιάφρας τα ταζάμι ίσιαμι τα Χριστού, για να γένουν ζυγούργια να τα φκιά-σουμι καθουρμάν. Επιζάμι μη τ'

αρνιά κι τα μάθηνάμι να ζμπορ
νούν με τα κέρατά τους για να
παίζουμε.

Τώρα που όλα αυτά τα πιχνί-
για μη τα ζώα αλησμονήθηκαν
τα μικρά τα πιχνίγια θέλουν που
δήλατου, κι σαν τρανέψουν πλειό-
τηρου γυρεύουν μουσικλέττα.

Σαν πιχνίδι είχαμι κί την καθα
λίκα σι γουμάρι ή άλογου γιατί
όλα τα σπήτια είχαν ζώα. Τ' άφκι
ανάμι κουσιόν κι αραβάνι. Σαν

τρανηθάμι πλειότιρου τα θουσκού
 σαμι την άνοιξη κί του καλουκαί-
 ρι τις νύχτεις όξου στα ισιώματα
 στου χουράφι της Αγίας Τριάδας
 ή κί στου Νταλαμάρι. Τις νύχτεις
 κοιμούμαστων όξου κί επιζάμι έ-
 να σουρόν πιχνίντγια ή ιλιγάμι
 παραμύτγια.

Χαϊδεύάμι τ' άλουγα, τις αγι-
λάδεις, επιζάμι μη τις γίδεις, τα
κατσίκια γιατί στα πλειότιρα τα
σπήτια είχαν τέτοια ζώα.

Από την «Φωνή της Ναούσης» της 11.5.52

«Ξεγκουλιανίσματα κι βρουχή»

Είχιτι πᾶει στουν Αγιά
Νικόλα την προυτουμαϊά;
Ἐ!... Τι να σας αφηγηθῶ
Τι Ζντράνια ήταν ἔκει
να; Γι Ειγκουλιανίσματα
τα κουρίτσκια; Ὅλα τα
κριάτα τους ἀπ' ὄξου.

Ἐπειὶ ἰὰ τὴν δα μὲν

χάσει ου Θιός. Αρ οισίρτισαν γιέ μου. Ἄζντισσαν μί τη Ζέστα
τάχα. Αλάφρυναν, γίνηκαν απ' τα ντιπ!

Κι μί τι κείντα τζιαμπουνέ — δέ ξέρω να τα πώ — κι
σύρτα φέρτα, λουλένουνταν — γιέ μου — κι μί μπιλιτζίκια κι
μί λουγιόν - τι λουγιόν ειδήματα κι πουστατικά κι μί τα τσι-
ουρλιά ανακατουμένα, λέλε γιέ μου!

Αμὰ σαν ἀχίρηνιν ἡ βρουχὴ κὶ ἐρίχνει μὶ τῇ Ζουβὰνα; Ἐ
τότὶ ἦταν τὶ ἦταν! Ἦρταν κὶ ἀκόλῃσαν σαν μὶ ταίρισι εἰκείντα
φουστάνια τους στου τσιτοῖ τους οἱ φατωτᾶδες μαρὶ — δε
ἔξρου κὶ να τὰ πῶ. — Κὶ γίνηνκιν ἓνα πράγμα ἄλλου πράγμα
Ἄλλοινοι πηλαλοῦσαν ἐδῶ, ἄλλοι εἰκεὶ τοῖτσιοι λαός. Κου-
κούλουναν τὰ γκουλιαγκάνια μὶ τὰ ζιλιά κὶ να τρέχουν σιακό-
του στα γκόλια τὰ ποδάρια τους ορνέκια ουρνέκια μπουῖες ἀπ’
τὰ φουστάνια τους. Να πηλαλοῦν Εἰπῶλιτις στη λάσπη. Κὶ να
τραγουδοῦν «Ρίνα μαρὶ Ρίνα κατέβασε τὴ λῶμπα ἐρχητι ου
μανῶλης μούσκιμα βριμένους κὶ κατουριμένους».

Μία μὴ ἓνα μιξουτὸ ἔτσι πως ηηλαλούσιν, αγλυστρᾶει ἀπ' ὄνα τροχάλον κί μπλὰς δίνει σὶ μιὰ μπᾶρα.

Τι γίνεται εκεί!...

Μί του πέσιμου φάνηκαν όλα λασπώθηκαν κι ακόμα λιγού
θα φαίνονταν κι τίπουτας άλλου!

ΑΠΗΔΟΥΛΑΣ

2^ο Δημ. Σχολείο Νάουσας

Ανέγερση διδακτηρίου

Όπου ανοίγει ένα σχολείο - κλείνει μια φυλακή.

Ήταν το 1911. Ο Τούρκος κατακτητής βρίσκεται ακόμη στη Μακεδονία. Όμως ο ελληνισμός στη Νάουσα είναι σφριγίλος. Με πρωτοβουλία επώνυμων Ναουσαίων της εποχής εκείνης συστάθηκε επιτρο-

Του Κων(νου) Μαλλιάρη Δ)ντού 2ου Δημ. σχολείου Νάουσας

πή ανεγέρσεως του σχολείου που αποτελούνταν από τους: Θεόδωρο Χ' Δημητρίου, Αντ. Φειδαρη, Διομήδη Γκαρνέτα, Αναστάσιο Μπίλη, Αυξέντιο Χ' Δημητρίου, και Κων. Χ' Μαλούση, ως πρόεδρο και Διαχειριστή.

Η επιτροπή αυτή δραστηριοποιήθηκε προς την κατεύθυνση των ελλήνων της διασποράς και ιδού το αποτέλεσμα:

«Τη συνδρομή του εν Νέα Υόρκη Συνδέσμου Ναουσαίων «ΟΜΟΝΟΙΑ», του εν Βοστώνη Συνδέσμου Ναουσαίων «ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» και των λοιπών εν Αμερική «Φιλικών Ναουσαίων» ΕΘΕΛΕΛΙΩΘΗ το 1911 το Διδακτήριο των 1ου και 2ου Δημ. Σχολείων». Αξιόλογη η συμβολή και του Θεόδ. Γ. Μπορδάνου.

Στα εγκαίνια του διδακτηρίου παρευρέθησαν: Ο Θ. Μπορδάνος, ο πρωτοσύγκελος, ο δήμαρχος Κ. Χ' Μαλούσης, ο εκπρόσωπος της Τούρκικης κοινότητας, ο Χότζας, πλήθος λαού, μέλη του «Πούπουλου», μαθητές, η Φιλαρμονική και πολλοί άλλοι.

Η αποπεράτωση του διδακτηρίου έγινε το 1926 με δαπάνες της «Ορθόδοξου Ελληνικής Κοινότητας» - Φιλικών Ενεργειών Ναουσαίων και τη Αρωγή του Ελληνικού κράτους.

Στο μεταξύ, να λάβουμε υπόψη, ότι μεσολάβησαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-13. Το σχήμα του σχολείου (σε σχήμα Ε) προμηθεύσε την Ελευθερία. Το σχολείο άρχισε να λειτουργεί από την 1η Οκτωβρίου 1926 και ήταν το πρώτο σχολείο της Νάουσας.

Είχε τέσσερις αίθουσες διδασκαλίας, ένα γραφείο, τρεις αποθήκες και εξυπηρετούσε τα παιδιά της πόλης, πολλές φορές εδώ φοιτούσαν και παιδιά από τα γύρω χωριά. Μέχρι το 1940 υπήρχαν πολλές αυξομειώσεις στον αριθμό των μαθητών. Φοιτούσαν πρωί, αλλά υπήρχε και βραδινή θέρια για να εξυπηρετεί τους ανυπόδητους μεγαλύτερης ηλικίας.

Το σχολείο λειτούργησε ως τις 10 Σεπτεμβρίου 1944.

Το νέο διδακτήριο

Μετά την πυρπόληση του διδακτηρίου το Σεπτέμβριο του 1944 με το τέλος της Γερμανικής κατοχής, η χώρα μας μαστίζεται από τον τραγικό εμφύλιο που κρατάει μέχρι το 1949. Η καταστροφή της χώρας είναι καθολική.

Τα εμπόδια που αντιμετώπιζε η χώρα μας στη συνέχεια, για την αναγέννηση της ελληνικής και μόνον κουλτούρας, με την αποβολή των ξενοφροσίων στοιχείων που τόσο έντεχνα και μεθοδικά είχαν παρεισφρήσει στην ελληνική Μακεδονία, ήταν ανυπερέβλητα. Αυτό δια-

πιστώνεται ακόμη και σήμερα, αν και πέρασαν τόσα χρόνια από τότε.

Δεν έχουμε πρόθεση να σταθούμε καθόλου στο λεγόμενο μακεδονικό πρόβλημα που μας απασχολεί σαν έθνος σήμερα, όχι γιατί δεν μας απασχολεί, αλλά κυρίως γιατί φιλοδοξίας μας είναι να καταδείξουμε απλά και με τη δαήθεια των αριθμών πολλές φορές τη συμβολή προσωπών και παραγόντων, μέσα στο δάδα των ετών από το 1911 έως σήμερα, στην εξέλιξη της ελληνικής φυσιογνωμίας του τόπου μας. Πρωταρχικό θεμέλιο κώταρο, το σχολείο.

Ατενίζοντας το δέντρο, ελπίζουμε πως δε θα χάσουμε το δάσος.

Έτσι βοηθήσουμε στο να διαμορφωθεί η γενική άποψη των πραγμάτων στον τρόπο αντιμετώπισης και επίλυσης των προβλημάτων γενικού ενδιαφέροντος.

Ψάχνοντας στο αρχείο του σχολείου, που είναι η μοναδική μας πηγή, βρίσκουμε ότι: Μετά τον εμφύλιο και την αποκατάσταση της νόμιμης τάξης πραγμάτων: «Η Α. Μ. ο βασιλεύς Παύλος ο Α', συμπεριέλαβεν εις τα προς ανοικοδόμησιν σχολεία παρά του εράνου Βορείων Επαρχιών και το πυρποληθέν διδακτήριον των Α' και Β' Δημ. Σχολείων Ναούσης, της παλαιάς τοιχοδομής του κριθείσης ως ανθεκτικής. Εδημοπρατήθη το έργο παρά της νέως Υπηρεσίας Σχολικών Κτιρίων Γεν. Δ/σεως Βορείου Ελλάδος και κατεκυρώθη επί ονόματι του μητρώου Λαμπριανίδη Χρήστου. Τον Αύγουστο του 1951 ενετοιχίσθη η πλάξ της ανοικοδομήσεως και εν συνεχεία ήρχισαν αι εργασίαι της ανακατασκευής του

πυρπολυθέντος διδακτηρίου...».

Το πρόγραμμά μας πρόβλεπε την αποπράτωση του πρώτου ορόφου (Α' Σχολείο) και την ημιαποπράτωση του β' ορόφου (Β' Σχολείο), δηλαδή την τοποθέτηση στέγης, παραθύρων, εξώπορτα, από το μέρος όπου βρίσκεται ο ναός του Αγίου Μηνά. Για τις εργασίες αυτές δαπανήθηκε το ποσό του εράνου: 521.275 δρχ. (δεκαμένα 1959-60). Μετά την εξάντληση του ποσού των 521.275 δρχ., που ήταν προϊόν εράνου, μπορούν πλέον να φοιτήσουν μαθητές μόνο στον α' όροφο, του Α' σχολείου. Έτσι οι μαθητές των δυο σχολείων Α' και Β' φοιτούν στον α' όροφο εναλλάξ έως ότου αποπερατωθεί και ο β' όροφος.

Θα είναι άχαρο ίσως και κουραστικό, μα για την ιστορία και μόνον θα ήταν μεγάλη παράλειψη, αν δεν κάναμε κάποια αναφορά στον τρόπο που συγκεντρώθηκαν και τα υπόλοιπα χρήματα για την ολοκληρωτική αποπράτωση του β' ορόφου όπου στεγάστηκαν οι μαθητές πλέον του β' Δημ. Σχολείου.

Αρχίζουν λοιπόν ενέργειες από το βουλευτή Χ' Πρωτοριάδη, ο οποίος πετυχαίνει το ποσό των 37.000 δρχ. από το Υπ. Παιδείας (σε δυο δόσεις).

Στο ποσό αυτό προστέθηκαν άλλες 20.000 δρχ. από εισφορές Ναυσαίων (εντός και εκτός της Νάουσας ευρισκαμένων). Μετά χρήματα αυτά αναλαμβάνει ο εργολάβος Λεμονίδης Απόστολος την αναγκαία εργασία των αιθουσών και ενός γραφείου. Ενώ οι εργασίες συνεχίζονται, διατίθενται 20.000 δρχ. από τους εργοστασάρχες αδελφούς Αναρά, τον Οκτώβριο του 1953.

Στις 17 Μαρτίου 1954, το Υπ. Παιδείας στέλνει άλλες 25.000 δρχ. και με τα χρήματα αυτά επεκτείνονται οι εργασίες για την αποπράτωση και άλλων δυο αιθουσών, μιας αποθήκης και του κλιμακοσταίου. Τις εργασίες ανέλαβε ο ίδιος εργολάβος, με την επιβλέψη

του μηχανικού Σακελλαρίδη.

Στις 4 Οκτωβρίου 1954 είναι έτοιμες 5 αίθουσες διδ/λίας, ένα γραφείο, μια αποθήκη και το κλιμακοστάσιο. Το Β' Δημ. Σχολείο τίθεται σε λειτουργία. Απομένει προς αποπράτωση η έκτη αίθουσα.

Έτσι το Νοέμβριο του 1957, διατίθενται από το Υπ. Παιδείας 20.000 δρχ. και 10.000 δρχ. από το Ναυτικό Ταμείο αργότερα και με μελέτη του μηχανικού Σταυρουλάκη Εμμ. αναλαμβάνει ο εργολάβος Μαυροματίδης Ιωρδάνης τις εργασίες.

Το 1957 έγιναν και τα φερέγγυα του σχολείου.

Η περιφράξη με περίτεχνα κάγκελα έγινε το 1958. Μετά το 1978 κατασκευάστηκε μέσα στην αυλή του σχολείου, στο δυτικό μέρος, το κλειστό γυμναστήριο και ανάμεσα στο Γυμναστήριο και στον ναό του Αγίου Μηνά, έγινε το Β' Νηπιαγωγείο. Έτσι η αυλή του σχολείου περιορίστηκε σημαντικά.

Πολύ συνοπτικά, λόγω οικονομικών χώρου κυρίως, θα αναφέρουμε κάποια ακόμη στοιχεία που αφορούν στη λειτουργία του σχολείου σχετικά με τα πρόσωπα (δασκάλους - μαθητές... κ.λπ.).

Το 2ο Δημ. Σχολείο από το σχ. έτος 1929-30 φαίνεται ως μεικτό σχολείο. Δηλαδή φοιτούν αγόρια και κορίτσια - σύνολο 290 μαθητές.

Σε παλαιότερα έτη δηλ. από το 1917-18 έως το 1922-23 βλέπουμε να φοιτούν μόνο κορίτσια, κατά μέσο όρο 240 κορίτσια.

Μετά το σχ. έτος 1929-30, όπου το σχολείο εμφανίζεται ως μεικτό, οι μαθητές καμίνονται από 200 (σχ. έτος 1975-76 όπου έχουμε τους λιγότερους μαθητές, μέχρι και 412 μαθητές, οι περισσότεροι, (σχ. έτος 1962). Οι αξιωματικές οφείλονται κυρίως σε ανακατανομές των περιοχών ευθύνης. Τελειοτατά όμως παρατηρείται μείωση των μαθητών στο σχολείο μας, φαι-

νόμενο που παρατηρείται γενικά σ' όλα τα σχολεία και οφείλεται μάλιστα στο δημογραφικό πρόβλημα που εμφανίζεται στη χώρα (οικογένειες με λίγα παιδιά), αλλά και στη Νάουσα ιδιαίτερα λόγω και την διαμηχανικής ύφεσης (κλείσιμο εργοστασίων) - αναζήτηση εργασίας σε άλλες περιοχές.

Η σχέση μαθητών - δασκάλων παρουσιάζει βελτίωση. Έτσι βλέπουμε πάνω από 50 μαθητές για κάθε δάσκαλο το σχ. έτος 1962-63, ενώ σήμερα σχ. έτος 1992-93, έχουμε 20 περίπου μαθητές ανά δάσκαλο.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψη αν δεν αναφέραμε και κάποιους σπουδαίους δασκάλους, πολύ γνωστούς στον κόσμο της Νάουσας, οι περισσότεροι των οποίων χαίρουν άκρας υγείας και οι οποίοι έχουν συνδεθεί διωματικά με το σχολείο μας. Να αναφέρουμε τους: Παπαϊωάννου Αργύριο, Αλδάκω Θεόδωρο, Γαλατά Ιωάννη, Σιάτρη Νικηφόρο, Δανδαρά Νικόλαο, Σακελλαροπούλου Ευκνήττα, Κουδέλη Ιωάννη, Σαπαρδάνη Αναστασία, Γιουργουλιάντο Σταύρο, Γεράντη Ελεωνόρα, Ιωσηφίδη Εμμανουήλ, Βλάχο Δημήτριο.

Ανάμεσα στους ξεχωριστούς ανθρώπους που φοίτησαν ως μαθητές στο σχολείο μας θα αναφέρουμε ενδεικτικά τους: Βλάχο Δημήτριο, Δικηφόρο και επί σειρά ετών Δήμαρχο, Τζαμπάζη Ιωάννη, δικηγόρο και βουλευτή Ημαθίας, Γιαννικουρή Γεώργιο, πολ. μηχανικό και δημ. σύμβουλο, Βαλσαμίδη Εμμ. Λυκεάρχη - τέως Δήμαρχο και ειδ. στα Πολιτιστικά της Νάουσας, Αναράς Ι. διαμήχανος - Οικονόμου Παντ., πυρην. φυσικός - Σαράτσης Φιλ. - Καθηγ. Α.Π.Θ.

Σχολική βιβλιοθήκη

Σε μια μικρή αίθουσα, στο ανατολικό μέρος του σχολείου, δημιουργήσαμε τη σχολική μας βιβλιοθήκη, που είναι ένα κόσμημα για το σχολείο μας και μια βάση για

τους μαθητές μας. Η ύδρευση της έγινε κατόπιν απόφασης του Σχολικού Συμβουλίου, στις 26 Μαρτίου 1990, από ανθρώπους με μεράκι που φιλοδοξούσαν να δώσουν κάτι διαφορετικό στο παιδί. Διαμόρφωσαν ένα χώρο, όχι μακριά από το σπίτι, όχι έξω από το σχολείο, δίπλα στο μαθητή.

Έτσι για την ιστορία θα αναφέρουμε, όπως προκύπτει και από το πρακτικό του Σχολικού Συμβουλίου, στις 25.3.1990, συνήλθε σε συνεδρίαση το σχολ. συμβούλιο, που αποτελούνταν από τους: 1) Μιλιάρη Κων/νο, Διευθυντή, 2) Ζοπουνίδη Γεώργιο, Πρόεδρο Συλλ. Γονέων, 3) Βλάχου Αθανασούλα, εκπρ/πο Ο.Τ.Α., 4) Γιαγκούλα Λυσ., 5) Χ'ΐωάννου Καλυψώ, 6) Μπιτέρνα Μαρία, 7) Παπαϊωάννου Δέσπ., 8) Γιώτα Στέφ., 9) Γερβίδου Ελισ., 10) Πελοπίδα Ελισ., 11) Γκαρνέτα Χρ., 12) Βαρθολομαίου Αικ., 13) Καραϊσκού Ουρ., 14) Μπρίτσκου Ελ., 15) Μπιλιούρη Σταυρο, 16) Κουτσογιάννη Αθηνά, 17) Δημόρη Αικ., 18) Μαγγινάρη Μαρία και 19) Παλαντζίδου Ασημ., οι οποίοι αφού συζητήσαν, αποφάσισαν τη δημιουργία Σχολικής Δανειστ. Βιβλιοθήκης - τέλεση σγκαινίων - οργάνωση και λειτουργία αυτής.

Τα χρηματικά ποσά που δόθηκαν σε πρώτη φάση για την αγορά της επίπλωσης του χώρου και για αγορά βιβλίων, ήταν:

Από το Σύλλ. Γονέων του σχολείου: 300.000 δρχ.

Από τους δασκάλους του σχολείου: 120.000 δρχ.

Από το Σύλλ. Δασκάλων και Ν/γών Επαρχίας Νάουσας: 50.600 δρχ.

Ο κ. Δάιος Αστ. «ΠΛΑΣΤΙΚΑ Α.Ε.»: 100.000 δρχ.

Τα ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΝΑΟΥΣΑΣ Α.Ε. δέχτηκαν: 150.000 δρχ.

Ο κ. Μάκος Δημήτριος δέχθηκε μπιζού προς πώληση, που δέχτηκαν κυρίες του συλλόγου, σε ειδικό πα-

ζάρι, και συγκεντρώθηκε ποσό: 221 000 δρχ.

Ο διδικοπώλης κ. Μαρνέρης Πάνος, δέχθηκε σειράς λογοτεχνικών βιβλίων και Εγκυκλοπαιδεϊών.

Άλλοι μικροδωρητές δέχτηκαν διάφορα ποσά.

Αξίζει ν' αναφέρουμε τις τεράστιες προσπάθειες που κατέβαλε ο τέως πρόεδρος του συλλ. γονέων του σχολείου κ. Ζοπουνίδης Γεώργιος, καθώς και η πρόωγη πρόεδρος κ. Παπαϊωάννου Δέσποινα, με όλο το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου, για τον εμπλουτισμό με βιβλία της βιβλιοθήκης.

Ο εμπλουτισμός της σχολ. βιβλιοθήκης με βιβλία, συνεχίζεται: κάθε χρόνο με καινούργιο ενδιαφέρον. Η επιλογή των βιβλίων, που σήμερα ξεπερνούν τα 1500, γίνεται από τριμελή επιτροπή, όπου συμμετέχει πάντα κ: ένας γονέας. Όλοι οι εκδοτικοί οίκοι φιλοξενούνται: χωρίς εξαίρεση. Υπάρχουν όλοι οι συγγραφείς σε ποικιλία βιβλίων - λογοτεχνικά - λεξικά - εγκυκλοπαίδειες - ιστορικά - θρησκευτικού περιεχομένου - φαντασίας κ.λ.π. Ένας απείρυντος θησαυρός γνώσεων, που δεν πρέπει να μένει ανεκμετάλλευτος.

Πέραν: εμπλουτίστηκε η βιβλιοθήκη μας και με μια τηλεόραση - VIDEO, αγοράστηκαν σε κασέτες διάφορα θέματα και έτσι οι μαθητές, με τη βοήθεια των δασκάλων, μπορούν να ικανοποιήσουν ποικίλα πνευματικά ενδιαφέροντα.

Η προοπτική για βελτίωση της κατάστασης, ώστε να εξυπηρετούν-

ται, με δανεισμό, και παιδιά του γυμνασίου, καθώς και γονείς, είναι μέσα στους στόχους μας και προς αυτή την κατεύθυνση εργαζόμαστε ακούραστα.

Δεν διαφεύγει εξ' άλλου της ποροχής μας ότι, το έργο αυτό που είναι πρωτοπαρικό για την πόλη μας, θα πρέπει να το διαφυλάξουμε σαν «κόρη σφθαιμού», γιατί ξέρουμε, ιδίως στην εποχή μας, εποχή που χαρακτηρίζεται από την πτώση των αξιών, πόσο πολύτιμος φίλος είναι το λογοτεχνικό βιβλίο.

Το έργο αυτό που συντελέστηκε με τη συνεργασία όλων των παραγόντων της αγωγής (γονέων - δασκάλων - μαθητών), δηλαδή, η σχολική δανειστική βιβλιοθήκη του 2ου Δημ. Σχολείου, είναι αφιερωμένη, με απόφαση του σχολικού συμβουλίου, στη μνήμη μαθητή του σχολείου μας, του Χρήστου Παπαδόπουλου του Στραμάτη, που σε ηλικία 11 ετών έχασε τη ζωή του σε εκδρομή σχολική, στη Λεπτοκαρνα - Πιερίας, στις 7 Ιουνίου 1988, τόσο ξαφνικά και άδικα.

Η 7 Ιουνίου είναι μια αποφράδα ημέρα για το σχολείο μας.

Το πρώτο βιβλίο της βιβλιοθήκης μας είναι: «Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ» που άφησε ο μικρός Χρήστος στη βιβλιοθήκη της τάξης του.

Χρέος όλων μας, δασκάλων - μαθητών και γονέων είναι, να κρατήσουμε ζωντανή τη μνήμη του μικρού Χρήστου, μέσα σ' αυτή τη ζωντανή πνευματική γωνιά.

Τα Παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία

(Γ' ΜΕΡΟΣ)

Την γκάιντα συχνά συνοδεύει το νταούλι.

Πολλοί ζουρντζήδες ή παίκτες φλογέρας μεταπήδησαν στο κλαρίνο. Το κλαρίνο τελειοποιήθηκε ως γνωστόν στα τέλη του 17ου αιώνα από τον Ντέννερ στην Νυρεμβέργη και έκτοτε διαδόθηκε και αγαπήθηκε πολύ από το λαό. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Βεροιώτη κλαριτζή Κισάρα Ευάγγελου παλιά έβλοι έπαιζαν τα κλαρίνα σε ντο που ήταν μικρά και αργότερα αυτά σε σι μπειόλ. Στις μπάντες και τις στρατιωτικές μπάντες έπαιζαν και τα κλαρίνα σε μι μπειόλ. Το κλαρίνο συνοδευόταν παλιά από νταούλι και μετά από τύμπανο ή κάσα και πιάτα. Έπαιζε

ακρίτη μαζί με τα χάλκινα πνευστά. Τα χάλκινα πνευστά ήσαν κατάλοιπα από τις παλιές στρατιωτικές φιλαρμονικές ή μπάντες των μεγάλων αστικών κέντρων επί Τουρκοκρατίας. Η τρομπέτα και το τρομπόνι δεν ανήκουν στα παραδοσιακά μας όργανα, αλλά μπορούμε να τα συμπεριλάβουμε μαζί με τα άλλα αερόφωνα μια και παίχθηκαν από λαϊκούς παίκτες ήδη εδώ και 100 χρόνια στην Κεντρική και Δυτική κυρίως Μακεδονία.

Ο ζουρνάς και η πίπιζα είναι τα πρωτόγονα όργανα. Κατασκευάζονται από φράξο, καρδιά, ελιά, δερυκοκιά, οξυά, δαμασκηνιά.

Δύο ζουρνάδες που βρίσκονται στην συλλογή του Μουσικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, είναι από την

Αλεξάνδρεια από την Εποχή μεσοπολέμου. Τα μέρη του ζουρνά είναι ο φάσουλας, το κανέλι, το τσαμπούνι, η φούρλα, το καλάμι με την καμπάνα. Το κανέλι στην Αλεξάνδρεια το λέγουν πιπινάρι. Το τσαμπούνι είναι από αγριοκάλαμο που

Του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη

φωτώνει τις τελευταίες μέρες του Οκτωβρίου στην Αλεξάνδρεια. Τοπικά επίσης την φούρλα την λέγουν πένα και στην Νάουσα δαχτυλίδι, η πένα. Συχνά παίζουν στην Ημαθία (Νάουσα, Αλεξάνδρεια), δύο ζουρνάδες μαζί ο πριμαδόρος και ο πασαδόρος συνοδευόμενοι από το νταούλι.

Το νταούλι είναι γνωστό από τους αρχαίους Έλληνες οι οποίοι το χρησιμοποιούσαν στην λατρεία της Ρέας και τις οργιαστικές γιορτές προς τιμή του Βάχχου. Το νταούλι στα χωριά της Ημαθίας το κρατούν με νταουλόξυλο και ξυλόδεσφα δαχτυλώνοντας έτσι πολυποίκιλους ρυθμούς. Τον γύρο τον φτιάχνουν από πεύκο και τις πλευρές τις καλύπτουν με δέρματα προβάτων, τράγων ή γιδιών.

Το ντάφι είναι λέξη τουρκική και σημαίνει το τάσι της λατέρνας με το οποίο μάζευαν χρήματα. Στην Μακεδονία το λέμε δαγερέ ή νταϊρέ και η προέλευσή του είναι από το αρχαίο Ελληνικό τύμπανο. Οι νταϊρέδες συνοδεύουν την γκάιντα, τα

Συνέχεια στη σελ. 138

Μερικές κομπανίες στην Ημαθία έπαιζαν και τα χάλκινα πνευστά
κορνέτα, τρομπέτα, τρομπόνι (Συλλογή Μουσικού Μουσείου)

Δημοτικό Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ευγενία Μίγγα

Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία του τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου, τέσσερις αιώνες, ήταν μειονεκτική. Και απέναντι στον άντρα, κατά πολύ υποδεέστερη.

Η ύπαρξη, όμως, αυτοδιοικούμενης ελληνικής κοινότητας εμπόδισε την επέκταση της επιρροής της οθωμανικής νοοτροπίας στις κοινωνικές σχέσεις. Οι Έλληνες διαμόρφωσαν ένα καθαρά εθνικό εθιμικό σύστημα δικαίου, προσαρμωμένου στις κοινωνικές ανάγκες του τόπου. Τα νομικά μας έθιμα διαμορφώθηκαν με ανθρωπιστικό και επιεική χαρακτήρα, δεμένα με τη ζωή του ελληνικού λαού. Και κυρίως θεσμοί του οικογενειακού δικαίου υπέστησαν, με την πάροδο του χρόνου αλλαγές, ώστε να ξεφύγουν από την τυπικότητα και αυστηρότητα του βυζαντινο-ρωμαϊκού δικαίου¹.

Η γυναίκα, σαν σύζυγος και μητέρα, αποκτά, στη διάρκεια της τουρκοκρατίας, ιδιαίτερη θέση

Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της παλαιάς Νάουσας

μέσα στην οικογένεια. Δεν έχει μόνο τη φροντίδα για τη διεύθυνση του νοικοκυριού, αλλά έχει και γνώμη, πολλές φορές, για τα οικογενειακά προβλήματα.

Όλες αυτές οι εξελίξεις δεν έχουν την απαιτούμενη ομοιομορφία. Τοπικά ήθη και έθιμα και κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις, διαμορφώνουν και διαφοροποιούν τους οικογενειακούς θεσμούς.

Στη Νιάουστα του περασμένου αιώνα, όταν η πολιτεία ξαναγενιέται μετά το Χαλασμό και κυρίως από τα μέσα του αιώνα η θέση της γυναίκας στην κοινωνία παύει να είναι εξαιρετικά μειονεκτική και συνεχώς απαλύνεται.

Δημιουργήθηκε ένας καινούργιος τύπος γυναίκας, της Ναουσαίας.

Είναι η αφέντρα του σπιτικού της, υπάκουη στον άντρα της, τον αρχηγό της οικογένειας, μα που τον παραστέκει στις δυσκολίες και στεναχώριες του καλόγνωμη και καταδεχτική. Ποιός δε θυμάται τις γιαγιάδες μας - τις νάνες μας - ντυμένες στην όμορφη ναουσαϊκή φορεσιά, περήφανες να βαδίζουν στα καλντερίμια για την εκκλησιά.

Ακόμα δεν είχε μπει η μηχανή στην αγροτοκαλλιέργεια. Θα περάσουν πολλές δεκαετίες που τα τρακτέρ και τα άλλα βοηθητικά μηχανικά μέσα θα μπούν στις καλλιέργειες των χωραφιών και θα απαλύνουν τον κόπο και τον μόχθο των αγροτών. Τότε μόνο

βοηθητικά εργαλεία του Ναουσαίου αγρότη ήταν ο κασμάς, το τσοπί, το δικέλι και το φτυάρι, ενώ στο βάθος του κάμπου κυριαρχούσε το αλέτρι του Ησιόδου με το ζευγάρι των βοδιών. Αυτή ήταν η γενική εικόνα σ' όλη την

Των Αχιλλέα Γκούτα και Άγγελου Βαλταδώρου

τότε Ελληνική ύπαιθρο. Το σκάψιμο του άντρα και της γυναίκας αντάμα στο σκληρό χώμα με τα πρωτόγονα εργαλεία που αναφέραμε στα ροζισμένα χέρια για να βγει η αναγκαία παραγωγή για την ζήση τους. Ενα ισοπέδωμα πάνω στην σκληρή γή της πατρίδος μας που πολύ σωστά σε μιά γιορτή του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ένας φοιτητής της γεωπονίας στην ομιλία του την χαρακτήρισε «σταυρό και σπαθί μας».

Και ενώ σ' ολόκληρη την Ελλάδα η γυναίκα λάθαινε μέρος στις βαριές δουλειές της υπαίθρου απ' τις ελάχιστες εξαιρέσεις ήταν η Ναουσαία γυναίκα. Ο Ναουσαίος απ' τα χρόνια της Τουρκοκρατίας την γυναίκα την είχε σε περίοπτη θέση. Την είχε Κορώνίδα και αφέντρα του σπιτιού και των παιδιών. Δεν την απασχολούσε στην ύπαιθρο, γεγονός που εντυπωσίαζε τους επισκέπτες και τους κοινωνιολόγους. Μόνη εξαίρεση, η μόνη επαφή της γυναίκας

1. Λεπτομέρειες βλ. I Αυδή - Καλκάνη «Εισαγωγή» στο βιβλίο «Παρουσίαση της Κατάστασης του Δικαίου στην Ελλάδα...» του DR, GUSTAV GEIB 1835. Γκοβόστης.

με την ύπαιθρο ήταν η συμμετοχή της στον «τρύγο» των αμπελιών, αλλά και κεί η συμμετοχή της έπαιρνε μορφή γιορταστική. Διότι εκαλούντο συγγενείς και φίλες για βοήθεια όπου η σπιτονοικοκυρά τις έκανε τη «φιλιά» «τούρνα στο νταβά με καρυδάρι» και κολοκυθόπιτα ναουσαϊκή με το απαραίτητο ντόπιο κρασί. Εδώ μπορούμε να προσθέσουμε και την συμμετοχή της στην παραγωγή των κουκουλιών με όλη την οικογένεια σε όσα «σπίτια» κοίταζαν μεταξύ.

Για την τόσο προνομιακή μεταχείριση της γυναίκας στην πόλη μας σε σχέση με τις άλλες πόλεις της Ελλάδος και μιλάμε για μιά πραγματικά προνομιακή μεταχείρησή της στο σύνολό της και κυρίως της συζύγου που μας ενδιαφέρει την βρίσκουμε ακόμη και στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις της εποχής εκείνης. Όπως στο θέμα της ψυχαγωγίας. Τότε δεν υπήρχαν τα σημερινά κέντρα.

Η συνηθισμένη ψυχαγωγία της εποχής εκείνης ήταν κυρίως οι γάμοι με το εβδομαδιαίο τελετουργικό στο οποίο κυριαρχούσαν οι γυναίκες, τόσο της συγγενείας, όσο και οι της γειτονιάς. Αν δε λάβουμε υπόψη τον μικρό πληθυσμό της τότε Νάουσας το στενό συγγενολόι και τις επαφές φιλίας και γνωριμίας οι οποίες γίνονταν με την πρωτοβουλία των γυναικών μπορούμε να καταλάβουμε τον πλεονεκτικό βαθμό συμμετοχής στην τότε κοινωνική ζωή της Νάουσας. Με κορωνίδα πάντοτε την Ναουσαϊκή Αποκριά που στην κυριολεξία ήταν και είναι ακόμη για τις γυναίκες της Νάουσας αναπόσπαστη η συμμετοχή της.

Αλλά την τιμή προς τη γυναίκα είτε ως σύζυγο, είτε ως συγγενή, είτε ως φίλη, η τότε Ναουσαϊκή κοινωνία την εξεδήλωνε και στις

δημόσιες εμφανίσεις με τον ειδικό τρόπο συνοδείας, τόσο στα χρόνια της σκλαβιάς, όσο και σε μερικές δεκαετίες μετά την απελευθέρωση. Έτσι σε μιιά περίπτωση όταν το ζευγάρι έβγαινε απ' το σπίτι να πάει επισκέψεις ή περίπατο στο Κιόσκι ή στο Σπήλαιο το ζευγάρι δεν συμβάδιζε, αλλά ο άντρας πήγαινε μπρος και πίσω ακολουθούσε η γυναίκα σ' απόσταση μερικών βημάτων και στις στροφές ο άντρας γύριζε, την κοίταζε και της έκανε νεύμα για την αλλαγή της πορείας.

Σ' αυτήν την περίπτωση πολύ μικρό παιδί θυμάμαι την «νάννα» μου όταν πήγαινα να την προσκαλέσω να έρθει και να μείνει στο σπίτι μας. Αφού μου έδινε το «μποξιά» της με τα χρεώση της δεν με κρατούσε απ' το χέρι, αλλά με έβαζε να βαδίσω μπρος και αυτή με ακολουθούσε μέχρι να φτάσουμε στο πατρικό μας σπίτι.

Ο τρόπος αυτός της κοινωνικής εμφάνισης της γυναίκας στην τότε Νάουσα αν και ξενίζει, μπορεί να παρεξηγηθεί ως κατάλοιπο της ανδροκρατίας, στην ουσία έδειχνε ένα σεβασμό και μια τιμή προς την Ναουσαία γυναίκα. Διότι το προβάδισμα του ανδρός ή και του μικρού παιδιού ήτο ένα είδος παραμερισμού τυχόν εμποδίου για να περάσει γενικά η ζωοδότρα γυναίκα, η Ναουσαία γυναίκα και αυτή που τον έφερνε στη ζωή και μεγάλωνε τα παιδιά του.

Αυτόν τον τρόπο κινήσεως του Ναουσαϊκού ζευγαριού το συναντάμε και στις εμφανίσεις των Επισκόπων - Μητροπολιτών μέσα στις πολιτείες όπου ο μητροπολίτης εξερχόμενος είχε προπομπό πάντοτε ένα ιερέα πίσω απ' τον οποίο σε απόσταση μερικών βημάτων ακολουθούσε ο ίδιος. Ίσως αυτό να αποτέλεσε και το

μοντέλο στην τότε Ναουσαϊκή κοινωνία.

Όλοι οι άνδρες, γεγονός είναι ότι επιθυμία τους είναι να πετύχουν στον γάμο τους. Ο Ναουσαϊός όμως άνδρας και μιλάμε για τα περασμένα ήθελε να έχει ένα καλό σύντροφο της ζωής του. Τον καλό άνθρωπο τον έλεγε και τον εννοούσε. Δεν τον γαρνίριζε με τίποτε άλλο. Ιστορική η κουβέντα του φτωχού Ναουσαίου στον πλούσιο γείτονά του «Τα πλούση σου δεν τα φθονώ, στην γυναίκα να μην με περάσεις».

Και όπως το εννοούσε το έλεγε.

Ανάμεσα στις παραπάνω γυναίκες της Παλιάς Νιάουσας, τις νοικοκυρές, τις σώφρονες, τις αρχόντισσες του σπιτικού τους, διακρίνονταν και αρκετές πιο δυναμικές και άλλες «νταϊλιάνες». Η δυναμικότητά τους εμφανίζονταν κυρίως όταν χήρευαν και αναλάμβαναν την «αρχηγία» στην οικογένεια. Κι' αυτό φαίνεται από σωζόμενα έγγραφα του Περσμένου αιώνα.

Από έγγραφο της 9 Φεβρουαρίου 1869 πληροφορούμαστε ότι η Χριστίνα χήρα Ζήση, μαζί με τα ετεροθαλή παιδιά της Αντώνη Τρούπκο και Γιάννο Ζήση, διένειμαν την ακίνητη περιουσία τους. Η μάνα Χριστίνα παραχωρεί στα δύο παιδιά της «παν ό,τι της ανήκει ως κληρονόμου εκ των κτημάτων των δύο συζύγων της». Και, όμως, η ίδια Χριστίνα γράφει στο σχολείο τα παιδιά της όχι με το επίθετο των πατεράδων, αλλά με το δικό της όνομα. Έτσι και τα δύο έχουν σε συνέχεια ως επώνυμο «Χριστίνας» (Αντώνιος και Γιάννος Χριστίνας). Το ίδιο και οι απόγονοί τους (δισέγγονα) να λέγονται Χριστιναίοι.

Διασώζεται χειρόγραφη διαθήκη της «Θεοφανώς Αναστασίου Τσιάρρα, χήρας του μακαρίτη Ζαφειρίου Θεολόγου Μούρτζιου», με

Συνέχεια στη σελ. 150

Έτοι ξαναγεννήθηκε η Φιλαρμονική μας

Συμπληρώθηκαν φέτος τριάντα χρόνια από την ημέρα που ξεκίνησε ο αγώνας για την ίδρυση της «Φιλαρμονικής Εταιρείας Ναούσης».

Η ιδέα άρχισε να καλλιεργείται νωρίτερα, αλλά μόνο στα τέλη του 1956 φάνηκε να παίρνει σάρκα και οστά, με πρώτο στάδιο την «επιστράτευση» των παλιών στελεχών των προπολεμικών φιλαρμονικών, που ξαναστρώθηκαν στις πρόδες και βγήκαν να παίξουν τα κάλαντα και να συγκεντρώσουν μερικά χρήματα για να δημιουργηθεί η καινούργια φιλαρμονική. Αξίζει νομίζω, να πούμε δυο λόγια για όλον αυτόν τον αγώνα, έτσι, για την ιστορία.

Στη Βέροια υπήρχε τότε μία φιλαρμονική με πρόεδρο τον μακαρίτη Ηλία Νόβα, τον «Θαρραλέο». Να έχει η Βέροια Φιλαρμο-

νική και να μην έχουμε στη Νάουσα, που είχε παράδοση στις Φιλαρμονικές, ήταν κάτι που δεν μπορούσαμε να το χωνέψουμε. Γράψαμε λοιπόν και ξαναγράψαμε στη «Φωνή» για την ανάγκη να αποκτήσουμε Φιλαρμονική. Δημοσιεύσαμε μάλιστα και φωτογραφίες της μουσικής της «Αθηνάς», των «προσκόπων», περιμένοντας ότι κάποιος θα αναλάβει την πρωτοβουλία.

Το 1955, αν θυμάμαι καλά, είχε γίνει μια προσπάθεια από την Εργατική Εστία, η οποία σκέφθηκε να συγκεντρώσει τα διασκορπισμένα μουσικά όργανα της «Αθηνάς» και του Λαναρά, αλλά η προσπάθεια δεν είχε επιτυχία. Μόνο ο κ. Γιώργος Παπαγιάννης μας έφερε ένα «Εμφόνιο» το οποίο παρέμενε στο γραφείο της «Φωνής» και δε γνωρίζαμε τί να

το κάνουμε.

ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΜΕ 100 ΔΡΧ.

Ξαφνικά, το καλοκαίρι του 1958, έρχεται το συμβούλιο των Κουρέων, με τον τότε πρόεδρό του κ. Στέργιο Δροσή, ο οποίος σήμερα ζεί στην Αμερική και μάς φέρνει 100 δρχ. για ν' ανοίξουμε

Του Π. Δεινόπουλου

λογαριασμό υπέρ της Φιλαρμονικής. Το ποσό είχε περισσέψει από κάποια εκδήλωση των κουρέων οι οποίοι σκέφθηκαν να το βάλουν για «σπόρο». Φαίνεται ότι ο σπόρος ήταν καλός και έπιασε. Ακολουθεί ο κ. Μιχ. Μουμτζίδης με 200 δρχ. και ανοίγουμε λογαριασμό στην Εθνική Τράπεζα. Ο κ. Μουμτζίδης ήταν τότε πρόεδρος του Προσκοπικού Συνδέσμου με γ. γραμματέα τον γράφοντα και είχαμε κάνει μια σκέψη να αναλάβει ο σύνδεσμος την προσπάθεια, πράγμα που δεν έγινε τελικά.

Τις δυο πρώτες δωρεές τις προβάλαμε κατάλληλα στην εφημερίδα και το αποτέλεσμα ήταν καλύτερο από εκείνο που μπορούσαμε να ελπίζουμε.

Πρώτοι ξεσηκώθηκαν ο Παύλος Παπαϊωάννου και ο Γιώργος Χριστοδούλου, που είχαν θητεύσει στη μουσική της Εριολάν.

— Στην αποθήκη του μεταξουργείου του Κουγιουμτζή, πρέπει να υπάρχουν μερικά όργανα. Πρέ-

πει να τα βρούμε, είπαν.

Πήραν και τον Γιώργο Δεινό-πουλο, τον σημερινό πρόεδρο της Φ.Ε.Ν. και γύρισαν κατακουρασμένοι, κατασκονισμένοι, αλλά χαρούμενοι, βρήκαν αυτά που έψαχναν και τα καθάρισαν.

Έρχονται κατόπιν ο Στράτος Βαρδαγιαννίδης και ο Δημ. Μπιλιούρης και φέρνουν από ένα κλαρίνο, ακολουθεί ο Θανάσης Ζαχαριάδης με ένα φλάουτο.

ΦΙΛΟΔΟΞΑ ΣΧΕΔΙΑ

Η συγκεντρωση όμως των πρώτων οργάνων, επέτρεψε ν' αρχίσουν τα φιλόδοξα σχέδια για μια Χριστουγεννιάτικη εμφάνιση. Έπρεπε όμως να συγκεντρωθούν και τα άλλα στελέχη.

Πρώτη κρούση στον μακαρίτη Νικηφόρο Κούλη. Τον βρήκαν στον κήπο του σπιτιού του, να ταΐζει την κατσίκά του. Μόλις άκουσε αυτά που του είπα, με κύταξε με το συνηθισμένο ειρωνικό και περιπαικτικό ύφος του και είπε.

— Χάζεψαν οι άλλοι, χάζεψες κι εσύ! Τώρα, ξανά, Φιλαρμονική;

Αυτά είπε ο Νικηφόρος, αλλά ξύπνησε γρήγορα το μεράκι του και άρχισε κι' αυτός να κινείται και να τρέχει. Έτσι συγκεντρώθηκαν όλοι οι βετεράνοι των παλιών φιλαρμονικών και άρχισαν πρόβες, με την καθοδήγηση του μακαρίτη Κώστα Κύρκα, στην αίθουσα του δημαρχείου που παρέχώρησε ο τότε δήμαρχος κ. Χωνός.

Σχεδόν κάθε θράδυ συγκεντρώνονταν εκεί όλα τα παλιά στελέχη, ενώ είχε γίνει και επιστράτευση νέων. Διαπιστώθηκε τότε ότι χρειαζόνταν ακόμα μια κορνέτα.

— Αγοράστé την και την πληρώνω εγώ, πετάγεται ο άλλος μακαρίτης Σωτήρης Σανιδάς, που έρχονταν ως ακροατής στις πρόβες.

Παράλληλα με τη φροντίδα του τότε ταγματάρχη της μουσικής Αριστοτέλη Καζαντζή, αγοράζεται και άλλο όργανο από την Αθήνα, μάς στέλνει ο μακαρίτης και ένα κόρντο, το προσωπικό του μουσικό όργανο, που είχε ως ενθύμιο από την εποχή της «Αθηνάς» και συγκεντρώθηκαν συνολικά γύρω στα 15 όργανα, που μαζί με τα δανεικά που ζητήσαμε, έφθασαν στα 20 και πάνω, όσα απαιτούνταν για μια πρώτη ευπρόσωπη εμφάνιση.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Την παραμονή των Χριστουγέννων, η Νάουσα ξύπνησε με τα κάλαντα της Φιλαρμονικής, από τα άγρια χαράματα, γιατί οι παλιοί, που θυμούνταν την προπολεμική εποχή, ήθελαν να ξεκινήσουμε από τις 4 το πρωί. Αυτό ήθελε και ο μπαρμπα - Θωμάς ο Σύγγας, που κατασκεύασε τον «Αστέρα» και ήθελε σκοτάδι για να φαντάξει το φωτισμένο δημιούργημά του.

Μπροστά ο «Αστέρας» που φωτίζονταν από το ρεύμα μιάς μεγάλης υγρής μπαταρίας, την οποία ξεχειριάστηκαν να την κου-

βαλούν δυο πρόσκοποι. Ακολουθούσε η φιλαρμονική και έτρεχαν από σπίτι σε σπίτι τα προσκοπάρια με τους κουμπάρδες. Στην αγορά οι κουμπάρδες, πέρασαν στα χέρια επώνυμων Ναουσαίων, με πρώτο τον δήμαρχο κ. Χωνό και όλους εμάς που αποτελούσαμε την προσωρινή επιτροπή της Φιλαρμονικής: Κώστας Δούδος Τάκης Δάρης, Γιώργος Παράσχος (γεωπόνος), Χρυσ. Σαθδατόπουλος, Μιχ. Μουμτζίδης, Γιώρ. Σαράτσης κ.ά., που δε θυμάμαι αυτήν τη στιγμή. Το αποτέλεσμα ήταν να συγκεντρωθούν 8.755 δρχ., ποσό πολύ ικανοποιητικό για την εποχή εκείνη, αν ληφθεί υπ' όψη ότι οι έρανοι για τον Ε. Ε.Σ. κ.τ.λ. απέδιδαν γύρω στις 6.000 δρχ. σ' ολόκληρη την πόλη.

Με τα χρήματα αυτά και τις δωρεές που συνεχιζόνταν να φθάνουν στην εφημερίδα, μπήκαν τα πρώτα θεμέλια και άρχισε πλέον σοβαρή συζήτηση για τη σύσταση του σωματείου, που πραγματοποιήθηκε στους επόμενους μήνες και που την επέτειο αυτή θα γιορτάσει προσεχώς με ειδική εκδήλωση η Φ.Ε.Ν.

(-Φωνή Ναούσης- 17.12.1988)

Γυρνώντας στα περασμένα

Η ΟΔΟΣ ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ

Του 'Αγγελου Βαλταδώρου

Μέρος 2ο

Στην πλευρά της οικοδομής του Επαμεινώνδα Κοκκίνου, κολλητά μ' αυτήν και με κατεύθυνση προς τον 'Αγιο Μηνά, ήταν ένα χαμηλό παλιό συγκρότημα ιδιοκτησίας του Μ. Αγγελάκη όπου στεγαζόταν το σιδεράδικο των ΑΦΩΝ Δημητρίου και Γεωργίου Χρυσόχου (Κόλιου), το σφαγείο-κρεοπωλείο των ΑΦΩΝ Βαγγέλη και Γρηγορίου Μπέρσου (Διαμαντάκου) και το τενεκετζίδικο του Βόλου. Το κρεοπωλείο των Μπερσαίων είχε βάθος όπου διαδραματιζόταν μια τελετή θυσίας, ολόκληρη επιχείρηση για να ρίξουν και να προσαρμόσουν με σχοινιά και θίντζια στο αγώγι που περνούσε, τα ζώα για να επακολουθήσει η σφαγή.

Πολλές φορές μας δίνανε από μια θέργα, τους μικρούς της γειτονιάς, για να τα χτυπάμε μετά την σφαγή όταν αυτοί φύσαγαν από μια σχιαμή για να γίνει η εκδορά τους ευκολότερα. Η ανταμοιβή μας ήταν ένα κομμάτι σπλήνας. Όπως είπαμε παραπάνω κολλητά ήταν το τενεκετζίδικο του Βόλου σε υψωμένο δάπεδο που δίπλωνε για να κλείσει η πόρτα του. Αυτό το συγκρότημα αργότερα κατεδαφίστηκε για ν' ανοίξει ο δρόμος Θεοφίλου και να προστεθούν κατά μήκος αυτού αργότερα μεταξύ των άλλων το μπακάλικο του Στέργιου Μπα-

μίχα και η γνωστή ταβέρνα του Μπάριμπα Νικόλα του Καστανιώτη, φίλο του γλεντιού και της καντάδας. Ήταν μια μεταφορά της ιστορικής ναουσαϊκής ομώνυμης ταβέρνας στην καμάρα της Θεσσαλονίκης, που για χρόνια πολλά διατηρούσαν οι ΑΦΟΙ Δημήτριος και Νικόλαος Καστανιώτη, ένα από τα Στέκια των Ναουσαίων που κατέβαιναν στην Θεσσαλονίκη για το καλό κρασί της Ναούσης, αλλά και τον πατσά και τη νόστιμη φασολάδα. Στη συνέχεια ήταν η οικοδομή του Σεφερτζή με το φαρμακείο στο ισόγειο, του Μητσου Χατζηδημήτρη και τα είδη προικός του Θαναασάκη Οικονόμου, που αργότερα στεγάστηκε για πολλά χρόνια το παντοπωλείο Ανδρεάδη. Στο απέναντι στενό που άρχιζε από το καρεκλάδικο των αδελφών Βαρβέρη και την ταβέρνα του Λάλα και προς την οικοδομή Κύρτση ακριβώς στην απέναντι πλευρά προς το βάθος ήταν τα γραφεία της τότε ηλεκτρικής εταιρείας, αλλά και πολύ παλιότερα ήταν το υφασματάδικο του Δημητρίου Λαναρά που η διάρρηξή του εκείνη την εποχή αποτέλεσε σημαντικό γεγονός. Δίπλα ήταν ο φούρνος του Παπαδόπουλου, κάθετα η ταβέρνα - πατσατζίδικο του Σπύρου και αργότερα το κουρείο του Λάζου Κούλη, και στην γωνία με την οδό Ζαφειράκη ήταν το κρεοπωλείο του Κώ-

στα του Μάντσου. Επί της Ζαφειράκη ήταν τα οικοδομικά είδη του Αντώνη Παπαδόπουλου και παραδίπλα τα είδη προικός του Κώστα Πεχλιβάνου όπου και έκλεινε αυτό το τετράγωνο με κατάληξη το στενό του Μπίλα.

Κολλητά με τον Σεφερτζή ήταν το ισόγειο συγκρότημα των ΑΦΩΝ Γκούντα όπου στεγαζόταν το ξυλουργικό των Σ. Φετλή και Τσιώτη, η ιστορική και αιωνόδια ταβέρνα του Τέλη του Μπιλιούρη, που τις Απόκριες το κατελάμβαναν οι ζουρνατζήδες του Γιδά και της Γουμένισσας, οπότε το απομείνιο μετά το σερίβρισμα ο Τέλης το έρριχνε στο χορό μαζί τους. Ακολουθούσε στο ίδιο συγκρότημα το κουρείο του Ηρακλή, τα μανάδικα των Κόττα-Αρνή και Σοφού, το επιπλαποιείο του Σπ. Δεληχρήστου, καθώς και το κρεοπωλείο του Σταύρου Μάντσου.

Απέναντι ακριβώς ήταν το στενό του Μπίλα με το μπακάλικο και το ξυλουργικό τους.

Στη συνέχεια το στενό της Ομόνοιας του ιστορικού καφενείου όπου ενωμένο κάθετο και με έταίρο στενό της οδού Εμ. Παππά, χώριζε ένα οικοδομικό τετράγωνο που στέγαζε το σιδεράδικο του Γιάννη Κανταρτζή και τον φούρνο του Τρούπκου (Λίττη) και ένα κρεοπωλείο. Αλλά και στο ίδιο αυτό στενό που το δημιουργούσαν οι δυο οικοδομές του Γιάννη

Λόγγου και του Γεωργίου Πλατσούκα στεγάστηκε για πρώτη φορά το τσαγγάρικο του Πέτρου Χατζηγιάννου και αργότερα το δικηγορικό γραφείο του Κυριάκου Χατζηδημήτρη. Στην ίδια οικο-εξομή στεγάστηκε και με πρόσοψη προς την οδό 17η Οκτωβρίου το φαρμακείο του Ντίκου (Ξενοφερτου) όπου αργότερα πέρασε και άνοιξε το φαρμακείο του ο Μήτσος Χατζηδημήτρης, ενώ στο διπλανό στεγάστηκε για πρώτη φορά ο Θαναασάκης Οικονόμου με τα είδη προικός. Εδώ αξίζει να μνημονεύσουμε ξεχωριστά τις περιπτώσεις των οικογενειών Πλατσούκα. Στο κλειστό στενό της Ομόνοιας και κολλητά μ' αυτήν ήταν η διόροφος οικοδομή των ΑΦΩΝ Πλατσούκα του Γεωργίου. Η περίπτωση που μας αφορά είναι του Χρήστου με το σικ και ακριβό ντύσιμό του, «στυλ Ανγκλαί» σπάνιο για την περίοδο εκείνη. Χρυσά ρολόγια και πίπες, δαχτυλίδια και στυλό, άκρα καθαριότητα από κορυφής μέχρις υποδημάτων. Ευθυτενής στο περπάτημά του ώστε δίκαια οι Ναουσάιοι του απένειμαν το τίτλο του «Βαρώνου» ως παρατσούκλι και το οποίο έφερε μέχρι τον θάνατό του. Ήταν κυνηγός με εξάρτηση τέλεια και ακριβή. Ένα αντίγραφο των Εγγλέζων κυνηγών της «αλεπούς». Είχε ένα τζιπ πολυτελέστατο διασκευασμένο με τόση μαστοριά που δεν συγκρινόταν ούτε με κούρσα της εποχής. Φώτα και εξαρτήματα με μεράκι και γούστο. Στις θήκες το δίκανο και το μονόκανο και τα σκυλιά ράτσας που γυάλιζε η τρίχα τους απ' την καθαριότητα με τα ακριβά περιλαίμια και λουριά. Στην οδό 17ης Οκτωβρίου (Εμμ. Παππά) λίγο πιο μέσα απ' την οδό Ζαφειράκη ήταν το αρχοντικό του Χριστοδούλου Πλατσούκα με το σμώνυμο κατάστημα στο ισόγειο λευκών ειδών και προικός μιας

αρχοντικής παλιάς και εξελιγμένης βιομηχανικής οικογένειας της Νάουσας που τα παιδιά της απέπτυξαν αργότερα στην Αθήνα βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις. Για μένα ο σύνδεσμός μου μ' αυτήν την οικογένεια ήταν η φίλια μου με ένα από τα παιδιά της, τον Αγαμέμνονα, αλλά και με την βιβλιοθήκη τους που ήταν μια από τις δυο ιδιωτικές και αζιόλγες που υπήρχαν τότε στη Νάουσα - η άλλη ήταν του Αχιλλέα Γκούντα - κι απ' τις οποίες προμηθευόμουν βιβλία. Ήταν μια παλιά οικογένεια βιομηχάνων της Νάουσας, όπως είπαμε, με μεγάλο κύκλο εργασιών στο κατάστημά της που έζησε πάνω από μισό αιώνα και ήταν στεγασμένο στο παραδοσιακό ιδιόκτητο ακίνητό τους με τα πολλά δωμάτια με το μεγάλο σαλόνι, τα σιδερόφρακτα παράθυρα και την μεγάλη αυλή στη μέση στρωμένη καλντερίμι με το καφασωτό πλυσταριό και ζυμωτικό στο βάθος, αλλά και την ογκώδη τετράγωνη, ξύλινη πόρτα που είχε μια πρωτόγυνη κλειδαριά και κλειδί ασυνήθιστων διαστάσεων. Μια οικογένεια γλεντζέδων. γονείς, αγόρια και κορίτσια - τόσο στις χοροεπερίδες της εποχής, όσο και στην αποκρία. Καλόκαρδοι όλοι, δέχονταν με χαμόγελο τα πειράγματα για μια σύμπτωση που σ' ένα από τα μεγάλα δωμάτια από τον παππού τους ακόμη είχε συμπίσει να βολευτεί συμπτωματικά το χρηματοκιβώτιό τους κάτω απ' το χωνευτό εικονοστάσι: «Τώρα για ποιόν ανάθετε την καντήλα, για τον Χριστό ή για το Μαμώνα;». Ήταν ακόμα η οικογένεια αυτή από τους ιδρυτές της τότε μεγάλης κλωστοϋφαντουργικής μονάδας εδώ και στην Έδεσσα, της «Γρηγορίου Τσίτση και ΣΙΑ», της «Σχοινοποιίας Ναούσης», καθώς και της Ζυθοποιείας «Νάουσας», μαζί με τον Γρηγ.

Λόγγο. Με τα γεγονότα όμως της δεκαετίας 40-50 η οικογένεια αυτή εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Μισοερείπωμένο σχεδόν - καραγιαπί παρεμβάλλονταν μεταξύ των οικοδομών Λόγγου και Πλατσούκα το σπίτι του Κώτσου της Νίκαινας. Γυμνός εσωτερικά και τυλιγμένος με μια κουθέρτα κυκλοφορούσε χειμώνα - καλοκαίρι. Ζούσε στο βάθος αυτού του ακινήτου από τη φιλανθρωπία των συγγενών και της γειτονιάς χωμένος τα κρύα βράδια του χειμώνα στον παλιό φούρνο. Αφηγητής καλός με εύθυμες ιστοριούλες ήταν και συλλέκτης ορισμένων αρχαίων ευρημάτων και νομισμάτων. Γιατρό δεν επισκέφτηκε ποτέ και δεν μπήκε ποτέ του σε κουρείο. Τα μαλλιά του και τα γένια του όταν πολυμεγαλώνανε τα έκαιγε με το κουκούμι. Πέθανε έρμης και μόνος όπως ήταν σ' όλη του τη ζωή.

Στην γωνία της Ζαφειράκη και της 17ης Οκτωβρίου ήταν η οικοδομή του Κωνσταντίνου Δανδάνη με το μπακάλικο στο ισόγειο όπου ήταν για πολλά χρόνια το μανάβικο του Πιπερόπουλου, το γιανουρτζίδικο του Λάλα, το ιατρείο του Δημητρίου Χατζηδημητρίου και τα ηλεκτρικά είδη των Αφών Ανδρούτσου που έφεραν τα πρώτα ραδιόφωνα ενώ πιο μέσα ήταν και το ξυλμπορικό του Γεωργίου Δανδάνη και το τσαγγάρικο του Καρατρούπκου. Κολλητό ήταν το τετράγωνο των Μπιλαίων όπου στο ισόγειο ήταν τα δυο μπακάλικά του Δημητρίου Μπίλη που αργότερα πέρασε σαν τσαγγάρικο στους αδελφούς Κελεμουρίδη και πιο κάτω του Γεωργίου Μπίλη γνωστές οικογένειες του συγκροτήματος Μπίλη - Τσίτση απέναντι και σε συνέχεια του συγκροτήματος Γκούτα ήταν το σπίτι του Φωκίωνος Πechλιθάνου με το μπακάλικο του στο ισόγειο που

αργότερα πέρασε στους αδελφούς Νικόλαο και Γαβριήλ Χ' Ίωάννου. Ακολουθούσαν τα Κολτσακάκια των ΑΦΩΝ Γεωργίου και Κωνσταντίνου Κολτσάκη όπου στο ισόγειο υπήρξε για χρόνια το κουρείο των ΑΦΩΝ Κούλη. Κολλητά δε, το αρχοντικό των ΑΦΩΝ Λάτσα των μεγάλων δωρητών του παραιοσοσιακού κτιρίου του Γυμνασίου μας που έφερε και το όνομά τους: «Λάτσειον Γυμνάσιον». Ήταν μια οικογένεια που για μισό αιώνα και πλέον στο Κάιρο της Αιγύπτου μαζί με τους Κανδηλίδηδες ανέπτυξαν επιχειρηματικές δραστηριότητες. Γνωστό ήταν στο Κάιρο το τεράστιο ιδιόκτητο Σούπερ - Μάρκετ με τους 100 και πλέον υπαλλήλους, ενώ το πλαισίωναν και καμμιά εικοσαριά άλλα μαγαζιά, που λειτουργούσαν ως βιτρίνα της βασικής επιχειρήσεως «Εισαγωγαί - Εξαγωγαί». Όλα αυτά εγκαταλείφθηκαν αργότερα με την έμμεση δίωξη του Ελληνικού στοιχείου από το Νάσερ. Σήμερα τα παιδιά και των δυο οικογενειών είναι εγκατεστημένα στην Αθήνα και διευθύνουν διάφορες επιχειρήσεις μεταξύ των οποίων και μια μεγάλη φυτοφαρμάκων. Εδώ αξίζει να σημειωθεί η δραστηριότητα την οποία αναπτύσσει ο εκ των αδελφών Φίλιππος με την λατρεία του για τη Νάουσα και στα θέματά της, γεγονός που το επιβεβαιώνει η απονομή επαίνου από τον Δήμο μας.

Στο ισόγειο του κτιρίου των Λαππαίων που ήταν κατασκευασμένο από πελεκητή πορόπετρα με τα μεγάλα παράθυρα, πόρτες και μπαλκόνια μια παραδοσιακή κατασκευή, όπως και των αδελφών Ματθαίου στην Πουλιάννα, υπήρχαν δυο καταστήματα όπου στο ένα ήταν τα μπακάλικά των Κωνσταντίνου Κολτσάκη και του Γεωργίου Μπέρσου, που αργότερα πέρασε για πολλά χρόνια το

ωρολογάδικο του Λυσιμάχου Λυσιμάχου. Στην μεγάλη πόρτα της οικοδομής για πολλά χρόνια η ξενοφέρτος μπαρμπα-Χρήστος που έδγαζε ένα πάγκο με τα μανάβικά του προστατευόμενος της οικογένειας Λάτσα που ενώ συμπεθέρισε με τον μπαρμπα-Ντώκο, γνωστό τύπο της Νάουσας, παντρεύοντας τα παιδιά τους, δεν τα «βρήκανε» ποτέ μέχρι τον θάνατό τους. «Δεν ουσδίσανε ποτέ. Οι διενέξεις τους δεν είχαν ουσιαστική αιτία επειδή ήταν σε εύθυμη βάση και για πολλά χρόνια διασκέδαζαν τους Ναουσαίους με τις μικρές και ασήμαντες γκρίνιες τους. Αναφερόμαστε στην υπόθεση αυτή γιατί ο μπάρμπα-Ντώκος ήταν ένας ωραίος, εύθυμος τύπος της Νάουσας. Ζούσε στην κυριολεξία και ανέπνεε την Αποκριά της Νάουσας. Κάθε χρόνο ντύνονταν καρναβάλι «Γιαννούλου η Καπετάνισα» με μια χωριάτικη γυναικεία στολή του κάμπου που την στόλιζε δεξιά και αριστερά με «ζαμπέλκες» διαφόρων διαστάσεων. Μόλις τελείωνε η Καθαρή Δευτέρα άρχιζε να μετρά τις μέρες σταματώντας στους γνωστούς που τους έλεγε: «ακόμα τόσες μέρες και θα φθάσουν οι άλλες Απόκριες». Κοιτά με την οικοδομή Λάτσα, η οικοδομή Ζαφειρίου Τρόμπακα του ξενοδόχου του ιστορικού «Μπρίστολ» στην Θεσσαλονίκη, όπου στο ισόγειο παλιότερα ήταν το μανάβικο του Θωμά Τσαρνούχα και το τσαγκάρικο του Στέφου και στο στενό των Μεσκαίων ήταν η οικοδομή του Ζαφειράκη, Γουργουλιάτου, η οικοδομή μιας άλλης οικ. Λαππαίων που πέρασε μετά στο Θ. Βαταντζή και προς την αριστερή πλευρά της εισόδου του στενού ήταν το συγκρότημα των Μεσκαίων στη σειρά «σε φέτες» των Θεοδόση, Βασίλη, Τζωρτζίνου, Μανώλη και Γεωργίου, όπου επί της πλευράς της Ζαφειράκη ήταν το

κρεπωλείο του Θεοδόση Βασίλη Μέσκου, το τσαγκάρικο του Τσαλιγόπουλου και δίπλα το κρεπωλείο του Μανώλη Μέσκου. Ακολουθούσαν η οικοδομή του Γιάννη Πεχλιθάνου με το μπακάλικο του στο ισόγειο που αργότερα πέρασε στην ιδιοκτησία του Γεωργίου Σιούγγαρη και μετέπειτα του Γεωργίου Κεφαλά, η οικοδομή Παπακώτα με την Ιονική Τράπεζα τότε στο ισόγειο, η οικοδομή Χατσηγιαννάκη - σήμερα Παναγή Τσαρνούχα - όπου για πολλά χρόνια ήταν στεγασμένο το μπακάλικο του Μπαξεβάνου. Μεταξύ της Ιονικής και του μπακάλικου Μπαξεβάνου υπήρξε ένα μικρό «κιουπέγγι», το τσαγκάρικο του Πέτρου Καρατζιά. Απέναντι και κολλητά με τα Μπιλέικα, ήταν το πεταλουργείο του Διονύση Παπαστρατόπουλου και τα αεριούχα ποτά του Τενεδιού και πολύ παλαιότερα το σιδεράδικο του Κώστα Παπασλή, το ακίνητο του Κωνσταντίνου Χατζηγρηγοριάδη όπου στο ισόγειο ήταν το δικηγορικό γραφείο του Νικολάου Πεχλιθάνου και δίπλα το συμβολαιογραφείο και υποθηκοφυλάκιο του Αλέξανδρου Δημητριάδη, καθώς και το ιατρείο του ιδιοκτήτη. Αργότερα δε μετά την καταστροφή του κτίσθηκε ο για πολλά χρόνια φούρνος του Ευθυμίου Βλάχου, πατέρα του πρώην Δημάρχου, και στο δάθος του στενού της παλιάς οδού Στουγιαννάκη ήταν ο σουσαμόμυλος των Χατζηδημητριάδων. Στη δε γωνιά και της ίδιας οδού ήταν το σπίτι του Μήτσου Χατζηδημήτρη, όπου στα μαγαζιά του πέρασαν κατά εποχές ο Γεώργιος Τζιτζόπουλος ως βιβλιοπώλης, ο Γεώργιος Παράσχος, ψάλτης και βιβλιοπώλης με την μοναδική γραφομηχανή ως ελεύθερος επαγγελματίας. Οι Δημόκριτος και Θεόδωρος Χατζηδήμου ραφτάδες, ο Δημήτριος Μπιλιούρης τσαγκάρης, γιος του πα

λαιού τσαγκάρη Αδάμου Μπιλιούρη, για να κλείσει εδώ ο αριθμός των τσαγκαράδικων της οδού Ζαφειράκη της εποχής εκείνης που για να πετύχει το λουστρινέ-σκαρπίνι του τότε το δανδή και το τακουνάκι της μοδιστρούλας εχρειάζετο ο συνδυασμός του «καλουποδιού», του «σφυριού», της «βελόνας», του «σουβλιού» και του «τσιρσιού» μαζί με το μεράκι του κατασκευαστή. Συνεχιζόμενο ήταν το σπίτι του παλιού γιατρού και βουλευτού Θεοδόση Χατζηδημητρίου. Στο κατάστημά του ήταν το τυπογραφείο του τότε ιερέως Ι. Μαρκιανίδη, εκδότη της εφημερίδας «ΝΑΟΥΣΑ» με κολλητό το ζαχαροπλαστέιο και τον φούρνο του Φασούλα στέκι των μαθητών της εποχής για ένα μπακλαδά με δυο πηρούνια! Κατηφορίζοντας προς τον Άγιο-Γεώργιο και στην γωνία απέναντι από το μπακάλικο Μπαξεβάνου ήταν το ιστορικό φαρμακείο του Φιλίππου Αρνή στα μαγαζιά του Αγίου Μηνά και προς το ομώνυμο στενό, μέσα προς το θάθος ήταν τα Γιοκαλέικα και τα Ζησιμανέικα. Στα δε καταστήματα επί της Ζαφειράκη του Αγίου Μηνά στεγάστηκε το πρώτο τότε στη Νάουσα συμβολαιογραφείο και υποθηκοφυλακείο του Κων(νου) Σακελλαρίου, το τενεκετζιδικο του Αναστασιάδη και το χρυσοχοείο του Μπιντερλή, ψιλόλιγνος «νεβετσκαλή» και φανατικός θενιζελικός. Στην γωνία των οδών Ζαφειράκη και Μαλάμου ήταν το σπίτι των ΑΦΩΝ Μπέρου όπου στο ισόγειο κατάστημα πέρασαν ο Τενεδιός με τα ποτά του και ο Νιμπίτης με την ταβέρνα του. Κολλητά επί της οδού Μαλάμου ήταν το μηχανουργείο του Σιπητάνου, ένα πεταλουργείο και πιο κάτω ο αιωνόβιος φούρνος του Ζέμου. Εδώ αξίζει να σταθούμε και να ιστορήσουμε δυο γεγονότα που ελάμβαναν χώρα από την αρχή

του αιώνα στη μικρή πλατεία που δημιουργούσε η συνάντηση σ' αυτό το σημείο της οδού Ζαφειράκη με την οδό Μαλάμου. Σ' αυτήν την χωρίς όνομα πλατεία κάθε Σάββατο πρωί γινότανε οι αγοραπωλησίες των ζώων. Άλογα, αγελάδες, γαίδαροι, κατσίκες και πρόβατα, άλλαζαν ιδιοκτήτες. Κυρίαρχες προσωπικότητες οι Τσαμπάζηδες που φέρνανε τα ζώα για να τα πουλήσουν, ενώ αγόραζαν άλλα να τα πουλήσουν πάλι σε άλλες αγορές. Παράλληλα υπήρχαν και οι ελεύθεροι σκοπευτές. Ήταν οι ιδιοκτήτες που μεμονωμένα πουλούσαν τα ζώα τους που δεν ήθελαν να τα κρατήσουν. Γραφική φιγούρα ο δικός μας Αγιοργίτης Τσαμπάζης Αγγελτσης άνδρας της γνώριμης και εύθυμης στη Νάουσα Φανούλας. Ντυμένος με κυλότα, μαύρες γυαλιστερές μπότες, χρωματιστό πουκάμισο με πολύχρωμα κουμπιά, γιλέκο τους θερινούς μήνες και ριγμένη «βραχεία» τους χειμερινούς με τον απαραίτητο βελούδινο σκούφο και με ένα καμουτσίκι με φούντες ήταν ένα πανομοιότυπο ζωεμπόρου Ρουμανίας - Ουγγαρίας όπου και με μερικά χρυσά δόντια έδειχνε μια κάποια μικρή οικονομική υπεροχή.

Πολλές φορές τα μικρά μας χρόνια παρακολουθούσαμε την τελετή του κλεισίματος της συμφωνίας στα άλογα και στους γαϊδάρους που άρχιζε με το «κόσιμα» του ζώου, κάποιος δηλαδή το καθαλούσε και το περπατούσε μπρος - πίσω για ν' αρχίσει μετά το «τσαμπάζλικι» για το κατέβασμα της αρχικής τιμής κι όταν έκλεινε η συμφωνία αντί υπογραφής ήταν η χειραψία.

Σ' αυτήν την πλατεία απ' τις αρχές του αιώνα εγίνοντο οι προσλήψεις των εργατών υπαίθρου των εργατών γης. Κάθε απόγευμα - σούρουπο συγκεντρωνότανε

στην πλατεία οι εργάτες γης οι σκαφτιάδες για να προσληφθούν από τους κτηματίες και να δουλέψουν στα αγροκτήματά τους. Βαριά δουλειά που την χαρακτήριζε το σκάψιμο κατά κύριο λόγο όπως απαιτούσαν οι τότε συνθήκες της ελληνικής υπαίθρου. Αρραδιασμένοι κάτω από τις «αστριχιές» όταν έβρεχε ή σε ομάδες με τη καλοκαιριά, τους πλησίαζε ο κτηματίας για να τους προσλάβει και όσους δεν τους χαμογελούσε η τύχη ξαναδγαίνανε το άλλο σούρουπο. Με δικά τους «δικέλια» και «κασμάδες» προσπαθούσαν όσο ήταν δυνατόν να πέσουν σε μαλακότερα χωράφια, «χαρχούρες», για λιγότερη κούραση και παιδεμό γιατί στα χέρσα χωράφια «πηδούσε ο κασμάς» απ' την σκληρότητα του εδάφους.

Ήταν μια δουλειά που την εξαφάνισε η μετέπειτα εκδοιομηχάνιση της γεωργίας. Το σκάψιμο ήταν μια εξοντωτική και εξουθενωτική απασχόληση των ανθρώπων. Ένα παιδεμα και μια τυραννία του σώματος που όταν γύριζαν στο σπίτι μετά από λίγη φασολάδα ή φακή στο πηλίνο «μισούρι» του σοφρά έπεφταν ξεροί από τη κούραση στον ύπνο. Έναν ύπνο ανήσυχο και βαθειάς αναπνοής. Μια ζωή που οι μέρες ήταν ίδιες, μια ζωή χωρίς ελπίδα καλυτέρευσης, χωρίς ελπίδα αλλαγής. Ήταν «αυτοί της γης οι δούλοι οι κολασμένοι» και η μόνη τους παρηγοριά ήταν ότι τον τάφο τους θα τον έσκαθαν άλλοι κατά τον ποιητή Γεράσιμο Μαρκορά. Κολλητά του Μπέρου ήταν οι οικοδομές του Γρηγόρη Χατζηδημητρίου, των Γουργουλισταίων με τον φίλο μου Μιχάλη να ζει την τελευταία δεκαετία του αιώνα και που για μας είναι πολύτιμη πηγή πληροφοριών. Ακολουθούσαν τα Τωμαϊκά όπου στο κελάρι τους ήταν το «προσκυνητάρι» της «Μακαρίας» που ανήκε

στην μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά. Ακολουθούσαν τα σπίτια του δάσκαλου Τζίνγκα Μπέρσου με το γραφείο του το σπίτι του τότε δασκάλου Τσακμάκη γνωστού για τον ιστορικό λόγο του στην είσοδο της πόλης κατά το 1928 στην υποδοχή των λειψάνων του Καρατάσιου: «Να το Κουκούλι, να το Σιασιάκι, να κι η Χοντροσουγκλαν. Αργότερα έφθασε από το Σεράγεβο ο γιος του με την οικογένειά του και εγκατέστησε μέσα σ' αυτό μια βιοτεχνία σαπουνοποιίας, η οποία αφού λειτούργησε αρκετά χρόνια στη Νάουσα, μεταφέρθηκε τελικά στην Θεσσαλονίκη.

Και πάλι στην απέναντι πλευρά, συνεχιζόμενα με το φούρνο Φασούλα, ήταν οι οικοδομές Κράλλη όπου στο ισόγειο υπήρχαν δυο καταστήματά του, ένα τενεκετζίδικο και το μπακάλικο του Περικλή Κράλλη που θυμάμαι την πινακίδα που είχε στην πρόσοψη για το λάδι. «Έλαιον γλυκύ παχύ και ευώδες και προπάντων ευθυνόν-Δραχ... Καλή σας όρεξη».

Ακολουθούσε το σπίτι του Πλαταρίδη με το καφεκοπτείο κάτω, που ήσαν απόγονοι του συγγραφέα της ιστορίας της Νάουσας, τα μπακιρτζήδικα των Αφών Ηλία το Σαμαράδικο, το μπακάλικο του Κώστα Μυλωνά που στην αυλή του, την Κατοχή, λειτουργούσε ταβέρνα και το σιδεράδικο του Τάση Τσιώτη με τις ωραίες του ιστορίες, τα σπίτια των Διαμάντη, Φασούλα Μ., Μώκιου, το παραδοσιακό Μπουτάρη - όπου και οι πρώτες εγκαταστάσεις του - των Μπάλκου, Περισσοράτη και Κίτσου, του Μπουλιώτα, το σιδηρουργείο του Τάση Προδατένιου και Κ. Παπαναστάση - που κατασκεύαζαν τα δικέλια, τους κασμάδες, τα κλαδευτήρια και «τσι λίκωναν» τα τσεκούρια το σπίτι του Στογιάννη γνωστού τελάλη

του μεσοπολέμου, για να τερματίσει την πλευρά αυτής της οδού Ζαφειράκη το σπίτι του Χατζημαλούση. Και τέλος περνώντας στην απέναντι πλευρά, συνεχόμενα με το ακίνητο του Τσακμάκη ήταν στην σειρά τα σπίτια των αδελφών Μώκιου, αδελφών Γεωργιάδη, του Ιωάννη Λιμπινιά, των οικογενειών Καστανιώτη, του δασκάλου Γιάννη Παράσχη, των αδελφών Τσουκαλά, ο φούρνος και το σπίτι του Κωνσταντίνου Σιώνη ή Ψωμά, γραφικός με το ποτάμι μπροστά και το γεφυράκι. Ο Κωνσταντίνος ήταν πατέρας του Μήτσου του ταχυδρόμου και του Γιώργη και παππούς του Δημητρίου Σιώνη διακεκριμένου γιατρού

των Αθηνών και του Σταύρου Σιώνη Γεν. Δ) του της πολυεθνικής Νιυπέν με έδρα το Μιλάνο. Ακολουθούσαν το ακίνητο των αδελφών Κασάπη (Βαγγέλα), του Βασάλα, οι μύλοι των Κουτσουφλιάνου και Καραμπέλλου με το ομώνυμο μπακάλικο και στην απέναντι γωνία, στην οδό Ζαφειράκη, το μπακάλικο με το σπίτι του Αρμασιάνου και τέλος το σπίτι του ιερέα Παπαγιάννη Κασάπη (Βαγγέλα) που λειτουργούσε στην Παναγιωπούλα. Και εδώ έκλεισε η οδός Ζαφειράκη με την συνοικία των Αγιωργιτών «Νταμπαχανάς», όπου οι συνθήκες ζωής ήταν τότε Αφρικανικού επιπέδου, αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Τα Παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία

Συνέχεια από τη σελ. 129

βιολιά, τις θρακωτικές λύρες, τις φλογέρες. Το ξύλο του γύρου που λέγεται: «καντά» έχει 4-8 ζεύγη ξίλια. Στην Βέροια ο νταϊρές συνόδευε το λαγούτο, το κλαρίνο και τα διαλιά.

Το τουμπιλέκι είναι ένα είδος μικρού τυμπάνου ξύλινου ή πλίνθινου ή και μεταλλικού. Παίζεται με τα δάκτυλα και συνοδεύει την γκάιντα τις, λύρες, το βιολί, τον τζουρά (μικρό κλαρίνο), τις φλογέρες κλπ. Στο Πλατύ συνοδεύει τον κεμεντζέ ή το βιολί, στην Βέροια το διαλί ή το κλαρίνο.

Οι κουδούνες είναι γνωστές απ' την εποχή του χαλκού. Στην Νάουσα κρεμούν μεγάλα κουδούνια στη μέση ή στο λαϊμό και χορεύουν Αυτά είναι κατάλοιπα απ' τα Διονυσιακά δρώμενα. Ο συνδυασμός των ήχων των κουδουνιών του κοπαδιού επίσης είναι μια πλούσια μουσική στην ύπαιθρο. Όσο πιο μερακλής είναι ο βοσκός, τόσο πιο πλούσια η μουσική του κοπαδιού του Στη Ημαθία χρησιμοποιούνται τα κυπριά (α πλά και διπλά), τα Γιαννιώτικα,

τα Σαρακατσάνικα και τα τσοκάνικα από λαμαρίνα όπως και τα προδατοκούδουνα.

Τα ξίλια είναι γνωστά απ' την αρχαία Ελλάδα όπου τα χρησιμοποιούσαν σε μεγαλύτερο μέγεθος στις λατρείες του Διονύσου και της Κυνόελης. Λέγονται και λαϊκά σαχανάκια. Αυτά περνούνται στα δάκτυλα και χτυπούνται ρυθμικά συνοδεύοντας το χαρό, το τραγούδι, τα όργανα.

Τα σήμαντρα είναι γνωστά απ' τον 5ο και 6ο αιώνα μ. Χ. που χρησιμοποιήθηκαν στην Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία. Άλλοτε πριν χρησιμοποιηθούν οι κώδωνες γινώταν γενική χρήση των σήμαντρων ξύλινων και μεταλλικών, σήμερα περιορίστηκε σε μερικά εξωκλήσια που δεν έχουν καμπάνα και μονές. Το ξύλινο σήμαντρο χρησιμοποιείτο κατά τον έρθρο από ενταταμένο μοναχό που περιερχόταν την μονή και ξυπνούσε τους μοναχούς και το μεταλλικό σήμαντρο το έκρουε κατά την έναρξη της ακολουθίας έξω από τον ναό της μονής.

Ημερίδα για τα Μήλα

Οι εργασίες αυτές αποτελούν περιλήψεις ανακοινώσεων που έγιναν στην Ημερίδα που οργάνωσε ο Σύλλογος Γεωπόνων Ν. Ημαθίας στο Δημοτικό Θέατρο της Νάουσας τον Μάρτιο του 1991 με γενικό θέμα:

«Η παραγωγή μήλων, η κρίση στη διάθεση και οι προοπτικές».

Η ημερίδα αυτή είχε στόχους την εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης, - παραγωγή, διάθεση - τις προοπτικές της καλλιέργειας και της εμπορίας του προϊόντος στα

πλάγια της ενιαίας αγοράς της Ε.Ο.Κ.

Σημειώσε μεγάλη επιτυχία και παραδρέθηκαν γεωργοί και γεωπόνοι από όλες τις μηλοπαραγωγικές περιφέρειες της Ελλάδος.

Στην διοργάνωση βοήθησαν και ομάδες παραγωγών του Ν. Ημαθίας, το ΓΕΩΤΕΕ και η Π.Ο.Σ.Γ. (Πανελλήνια Ομοσπονδία Γεωπόνων).

Η ανάπτυξη και τεχνικών θεμάτων στην ημερίδα όπως: λίπανση, ποικιλίες κ.ά. στόχευε στον εκσυγ-

χρονισμό της καλλιέργειας, την παραγωγή ανταγωνιστικής ποιότητας και στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών.

Έλαβαν μέρος με ανακοινώσεις τους οι: Οδ. Ντινόπουλος, Βασ. Κουκουργιάννης, Χρ. Καμενίδης (καθηγητής Α.Π.Θ.), Νικ. Καραγιαννίδης, Δ. Κυπαρισσίδης, Νικ. Θεοδωρίδης (Βέρμιον - Νάουσα) και Ευαγ. Σφακιωτάκης (καθηγητής Δεندροκομίας Α.Π.Θ.).

Γιάννης Καρατσιώλης

Η καλλιέργεια της Μηλιάς στον Νομό Ημαθίας

υφιστάμενη κατάσταση, προβλήματα, τάσεις

**του Βασίλη Κουκουργιάννη
Προέδρου του Συλλόγου Γεωπόνων**

Η Μηλιά στο Ν. Ημαθίας καταλαμβάνει την 2η θέση μεταξύ των σπρωφόρων και την πρώτη θέση σε Εθνικό επίπεδο.

Έκταση και διάθεση των μήλων Ν. Ημαθίας (1981 - 1990)
Πηγή στοιχείων: Δ/νση Γεωργίας Ν. Ημαθίας

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του πίνακα η έκταση τα τελευταία 10 χρόνια μειώθηκε περίπου κατά 18.000 στρέμματα, ενώ η αντίστοιχη παραγωγή δεν παρουσίασε ανάλογη μείωση, παρέμεινε σε σχετικά σταθερά επίπεδα με εξαίρεση το 1990 που σημειώθηκε ασυνήθιστη υπερπαραγωγή.

Την 10ετία του '70 φυτεύθηκαν στον Ν. Ημαθίας σύγχρονοι σπρωκόμε Μηλιάς (πυκνές φυτεύσεις) σε αξιόλογη έκταση στη πεδινή ζώνη με τις ποικιλίες R. DELICIOUS (STANDART και SPUR), GOLDEN DELICIOUS και GRANNY SMITH.

Στις αρχές της 10ετίας του '80 φυτεύθηκαν αρκετές εκτάσεις με τις θερινές ποικιλίες JERSEYMAC και SUMMERED.

Στις ημιερινές - ορεινές περιο-

ΕΤΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΝΝΟΙ	ΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΝΝΟΙ	ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΤΟΝΝΟΙ
1981	45.322	115.884	15.428	9.555 φφ
1982	46.000	75.000	3.551	9.799
1983	44.474	93.000	2.958	17.372
1984	42.427	85.619	1.068	30.680
1985	38.552	60.175	6.057	20.140
1986	35.902	78.878	2.555	43.681
1987	36.000	85.000	1.838	45.790
1988	35.900	74.000	157	37.049
1989	30.800	71.000	315	35.195
1990 φ	27.600	110.000	3.911	54.265

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερόλης

χές του Ναγιού που είναι οι κλασι-
κές ζώνες για την παραγωγή μη-
λων ποιότητας οι φυτεύσεις συγχρο-
νων σπυρώνων είναι πολύ περιορι-
σμένες και οφείλονται:

Σε μη διαθέσιμες εκτάσεις

Εδάφη μη καλής γονιμότητας

Μη δυνατότητα κανονικής άρ-
δευσης

Στην έλλειψη εμπειρίας.

Η παραγωγή μήλων κατά 80%
προέρχεται από την ομάδα R. DE-
LICIOUS και κυρίως από παραδο-
σιακούς σπυρώνες, που η ηλικία
των περισσότερων είναι πάνω από
20 χρόνια.

Προβλήματα - κρίση στην διάθεση

Οι παραδοσιακοί σπυρώνες πα-
ρουσιάζουν συχνά πυκνές φυτεύσεις,
γεγονός που επιδρά αρνητικά στη
ποιότητα (μέγεθος, χρώμα) και στο
κόστος παραγωγής με συνέπεια η
καλλιέργεια της μηλιάς, λαμβάνον-
τας υπόψη τις τιμές διάθεσης, να
γίνεται ασύμφορη.

Τα θερινά μήλα, όταν η παρα-
γωγή ήταν περιορισμένη, η διάθε-
ση ήταν ευχερής και σε καλές τι-
μές. Τα τελευταία χρόνια η αύξη-
ση της παραγωγής και οι υψηλές
θερμικρασίες του θέρους περιόρι-
σαν την ζήτηση και διαμόρφωσαν
χαμηλές τιμές.

Η κρίση της μηλοκαλλιέργειας
θα πρέπει να αναζητηθεί στη μη
καλή ποιότητα των πεδίων μήλων
(μήλα άχρωμα, μωλωπισμένα) στις
περιορισμένες εξαγωγές ορεινών
μήλων, στη μη Βιομηχανική αξιο-
ποίηση, στη στροφή της κατανάλω-
σης σ' άλλα φρούτα όπως κλεμεν-
τίνη, πορτοκάλια, μπανάνες κ.ά.

Αποτέλεσμα της κρίσης είναι η
στροφή σ' άλλες καλλιέργειες όπως
Ροδάκια, κεράσια. Η κρίση δεν ο-
φείλεται μόνο στη ποιότητα, αλλά

και στις αδυναμίες συντήρησης -
επιπράξης.

Έχαστε ίσως η μόνη μηλοπαρα-
γωγός χώρα στον κόσμο, που δεν
διαθέτει ή δεν χρησιμοποιεί για
συντήρηση μήλων θαλάμους ελεγ-
χόμενης ατμόσφαιρας.

Προοπτικές

Τα τελευταία χρόνια με την πρω-
τοβουλία των παραγωγών και από
το 1987 με το πρόγραμμα ΜΟΠ
εκριζώθηκαν σημαντικές εκτάσεις
μηλιάς της ομάδας R. DELICI-
OUS.

Με το πρόγραμμα ΜΟΠ προω-
θείται η μηλιά στην ημιορεινή - ο-
ρεινή ζώνη. Έδω έχουν φυτευθεί
περί τα 800 στρέμματα με τις ποι-
κιλίες JONAGOLD, REDCIEF κ.
ά., σε νάνα - κμινάνα υποκαίμενα.

Οι σπυρώνες παραδοσιακής μη-
λοκαλλιέργειας στο νομό μας είναι
μεγάλης ηλικίας. Χρειάζεται ανα-
κώωση, η οποία όμως θα πρέπει να

εναρμονισθεί με την έρευνα της α-
γοράς, την οργάνωση της εμπορίας
και την προβολή - διαφήμιση του
προϊόντος.

Για ν' ανταγωνισθούν τις άλλες
χώρες παραγωγής θα πρέπει οι νέ-
ες φυτεύσεις να γίνουνται με σύγχρο-
νη τεχνική (εγκατάσταση, διαμόρ-
φωση, κλάδεμα) και τις ζητούμε-
νες καινούργιες - δοκιμασμένες ποι-
κιλίες για τη χώρα μας.

Η εκλογή του υποκαίμενου θα
πρέπει να γίνεται μετά από ανάλυ-
ση του εδάφους. Δεν φτάνει μόνο
η εκλογή της ποικιλίας από τον πα-
ραγωγό, χρειάζεται συνεχή ενημέ-
ρωση και εφαρμογή της σύγχρονης
τεχνικής.

Δεν δικαιολογούνται παραγωγοί
των παραδοσιακών περιοχών να κά-
νουν τεχνικά λάθη. Η μηλιά μπορεί
να παρακινεί δυναμική καλλιέρ-
γεια στον Ν. Ημαθίας, γιατί έχει
παράδοση και κατάλληλες εδαφο-
κλιματικές συνθήκες για την παρα-
γωγή προϊόντος ποιότητας.

ΕΚΤΑΣΗ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΩΝ ΜΗΛΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΟΚ (Στρέμματα)

	1987	1988	Τάσεις
1 Γερμανία	240960	240960	Σταθερή
2 Γαλλία	686810	660970	Μείον
3 Ιταλία	881160	877710	Μείον
4 Ισπανία	497820	445910	Μείον
5 Πορτογαλία	192000	196000	Σύν
6 Ολλανδία	151320	153930	Σύν
7 Βέλγιο	61124	65222	Σύν
8 Λουξεμβούργο	1220	1230	Σταθερή
9 Αγγλία	232210	223930	Μείον
10 Ιρλανδία	6880	6980	Σταθερή
11 Δανία	31720	30150	Μείον
12 Ελλάδα	175000	172500	Μείον
13 Σύνολο ΕΟΚ 12	3 158224	3075492	Μείον

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΗΛΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΘΟΚ (τόννοι)

	1987	1988	1989	1990
1 Γερμανία	1057000	2365000	1691500	1786500
2 Γαλλία	1987795	1933355	1818200	1884900
3 Ιταλία	2235950	2331690	1924240	1970000
4 Ισπανία	971400	844765	747300	614400
5 Πορτογαλία	87500	74500	80000	80000
6 Ολλανδία	340000	363000	417000	333000
7 Βέλγιο	233800	266200	315200	255200
8 Λουξεμβούργο	2500	5380	7200	5500
9 Αγγλία	289400	257900	442300	273000
10 Ιρλανδία	8635	8765	10060	8000
11 Δανία	26490	45000	52000	30000
12 Ελλάδα	303180	293230	259700	296000
13 Σύνολο ΕΟΚ	12 7543650	8788785	7764700	7536500

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ — ΕΞΑΓΩΓΕΣ
ΜΗΛΩΝ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΕΟΚ ΤΟ 1988
(τόννοι)

	Εισαγωγές	Εξαγωγές
1 Ιταλία	62185	339772
2 Γαλλία	89785	706606
3 Γερμανία	634332	35747
4 Βέλγιο	214269	143816
5 Ολλανδία	277108	200052
6 Αγγλία	498473	15958
7 Ιρλανδία	51998	1991

ΠΑΡΑΓΩΓΗ — ΕΞΑΓΩΓΗ — ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΜΗΛΩΝ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ 1984 ΕΩΣ 1988

ΕΛΛΑΔΑ				ΙΤΑΛΙΑ		
	Παραγωγή	Εξαγωγές	Απόσ.	Παραγωγή	Εξαγωγές	Απόσ.
1984	228900	12500	64800	2253000	390500	234200
1985	256500	8800	38500	2038400	373600	86900
1986	311500	6800	82050	2044300	307200	83400
1987	288230	5350	80750	2234600	346600	223000
1988	267000	3350	73600	2386300	340900	315500

Έρευνα κριτηρίων συλλεκτικής ωριμότητας και συντηρησιμότητας Μήλων

Ποικιλίας «STARKING DELICIOUS»
προέλευσης Ροδοχωρίου Νάουσας
με κοινή φύξη και ελεγχόμενη ατμόσφαιρα

Περίληψη

Μήλα της ποικιλίας Starking Delicious, που συγκομίσθηκαν σε διάφορα στάδια ωριμότητας από την περιοχή Ροδοχωρίου με υψόμετρο 500 ή και 700 m, κατά τα έτη 1985, 1986 και 1987, συντηρήθηκαν σε ψυγεία με κοινή φύξη ή ελεγχόμενη ατμόσφαιρα. Με διαδοχικές εξόδους καρπών από τα ψυγεία αξιολογήθηκαν διάφορα κριτήρια συλλεκτικής ωριμότητας και διαπιστώθηκε η συντηρησιμότητά τους.

Κατά την περίοδο 1985 - 86 με βάση τις μετρήσεις αντίστασης της σάρκας στην πίεση και της εσωτερικής συγκέντρωσης αιθυλενίου έγιναν 2-3 συγκομιδές και οι καρποί συντηρήθηκαν σε θερμοκρασία 0°C και σχετική υγρασία 90-95% σε ψυκτικό θάλαμο που διέθετε εξαερισμό. Τα αποτελέσματα των πειραμάτων έδειξαν ότι ο συνδυασμός των τριών κριτηρίων της συλλεκτικής ωριμότητας των καρπών, δηλαδή της αντίστασης της σάρκας στην πίεση, των διαλυτών στερεών συστατικών και της εσωτερικής συγκέντρωσης αιθυλενίου έδωσε τα καλύτερα αποτελέσματα στον προσδιορισμό της ημερομηνίας συγκομιδής. Καρποί, που συγκομίσθηκαν ενωρίς (με καρπική περίοδο 144 ημέρες) με συνεκτική σάρκα 7-7.2 kg, με διαλυτά στερεά συστατικά κάτω από 11% και με πολύ χαμηλές συγκεντρώσεις αιθυλενίου, παρουσίασαν ενωρίς έντονη προσβολή με επιφανειακό έγκαυμα. Αντίθετα οι καρ-

ποί που συγκομίσθηκαν με αυξημένα διαλυτά στερεά συστατικά (13, 6-13,9%) και όταν άρχισε να αυξάνεται η εσωτερική συγκέντρωση αιθυλενίου παρουσίασαν μειωμένη προσβολή με επιφανειακό έγκαυμα. Με βάση τη συνεκτικότητα της σάρκας και τις προσβολές από επιφανειακό έγκαυμα εκτιμήθηκε ο ωφέλιμος χρόνος συντήρησης για τους καρπούς κάθε περιοχής και ημερομηνίας συγκομιδής. Ο καλύτερος ωφέλιμος χρόνος συντήρησης παρατηρήθηκε στα μήλα της Ηης συγκομιδής της περιοχής με υψόμετρο

του Ευάγγελου Μ. Σφακιωτάκη
Εργαστήριο Δενδροκομίας Α.Π.Θ.

700 m.

Κατά την περίοδο 1986 - 87 έγιναν 2-3 πειραματικές συγκομιδές από τους ίδιους οπωρώνες με υψόμετρο 500 και 700 m και οι καρποί συντηρήθηκαν με κοινή φύξη, με κοινή φύξη+αερισμό και με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα 3%O₂ + 3%CO₂. Με βάση τις μετρήσεις της συνεκτικότητας της σάρκας και την προσβολή με επιφανειακό έγκαυμα, την καλύτερη συντηρησιμότητα έδωσαν οι καρποί της Ηης και ΙΗΣ συγκομιδής στην ελεγχόμενη ατμόσφαιρα και την κοινή φύξη+εξαερισμό. Καρποί της περιοχής με υψόμετρο 700 m έδωσαν μεγαλύτερο ωφέλιμο χρόνο συντήρησης σε σύγκριση με τους καρπούς με υψόμετρο 500m.

Κατά την περίοδο 1987 - 88 έγι-

πύ τον ίδιο οπωρώνα με υψόμετρο 500 m και οι καρποί συντηρήθηκαν με κοινή φύξη, με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα (CA) 2,5%O₂ + 2,5% CO₂ και με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα (ULO) 1%O₂ + 1%CO₂ ή 1%O₂. Την καλύτερη συντηρησιμότητα έδωσαν οι συνθήκες ελεγχόμενης ατμόσφαιρας. Μειωμένη συγκέντρωση οξυγόνου έδωσε μεγαλύτερο ωφέλιμο χρόνο συντήρησης. Οι καρποί της Ιης και Ηης συγκομιδής σε περιβάλλον (ULO) με 1%O₂ + 1%CO₂ ή (ULO) με 1%O₂ διατήρησαν μέχρι το τέλος της συντήρησης (246 και 233 ημέρες αντίστοιχα) αρκετά συνεκτική σάρκα με χαμηλή ένταση προσβολής επιφανειακού εγκαύματος. Τα μήλα που συντηρήθηκαν γενικώς με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα παρουσίασαν

μειωμένες απώλειες βάρους σε σύγκριση με τα μήλα που συντηρήθηκαν με κοινή φύξη.

Προκειμένου να επιτύχουμε τον άριστο χρόνο συντήρησης για τα μήλα της περιοχής Ροδοχωρίου προτείνεται να γίνεται η συγκομιδή όταν οι καρποί έχουν αποκτήσει ένα ελάχιστο ποσοστό διαλυτών στερεών συστατικών (10,5-11%), με συνεκτικότητα σάρκας 6,5 έως 7,0 kg και όταν η εσωτερική συγκέντρωση αιθυλενίου δεν έχει αρχίσει να αυξάνεται. Η εφαρμογή όμως των κριτηρίων αυτών εξαρτάται από τη μέθοδο συντήρησης που εφαρμόζουμε. Μεγαλύτερος ωφέλιμος χρόνος συντήρησης επιτυγχάνεται με το σύστημα ελεγχόμενης ατμόσφαιρας και κυρίως με το σύστημα μειωμένης συγκέντρωσης οξυγόνου (ULO).

ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.

Του
Νίκου Σπάρτη

Με τις εντατικές καλλιέργειες προκαλείται διάθρωση και εξάντληση των εδαφών, ρύπανση των επιφανειακών νερών (Ξεπλύνουμε τα θυτία ραντίσματος στα αγώγια). Έχουμε ρύπανση και των υπογείων νερών ιδιαίτερα από υπολείματα γεωργικών φαρμάκων, αλλά και από τη χρήση ιδιαίτερα νιτρικών λιπασμάτων που είναι ευδιάλυτα και ευκολοκίνητα στο έδαφος. Η ποιότητα των παραγομένων προϊόντων υποβαθμίζεται ιδιαίτερα με την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων. Με την υπερπαραγωγή (ροδάκινα π.χ.) αυξάνεται η ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης των γεωργικών προϊόντων κι' έτσι επέρχεται συρρίκνωση του γεωργικού εισοδήματος.

Οι βιοκαλλιέργειες απευθύνονται σε αυτούς που «αισθάνονται» τη φύση, κατανοούν τις ανάγκες της και κατέχουν την ευαισθησία να παράγουν χωρίς να την εξαντλούν όσο και σε εκείνους που αντιλαμβάνονται το σημερινό αδιέξοδο της γεωργικής πρακτικής και νοιώθουν την ανάγκη να αντιδράσουν.

«Καλύτερος δάσκαλος από την ίδια τη φύση δεν υπάρχει». Η παραγωγή βιολογικών προϊόντων στοχεύει στην κάλυψη των στόχων μιάς σύγχρονης περιβαλλοντικής γεωργίας, αλλά και των αναγκών των καταναλωτών για υγιεινή και ποιοτικά αναβαθμισμένη πολιτική.

Η ανθρώπινη πλευρά της γεωργικής πράξης που αρνείται τα δραστικά φυτοφάρμακα, τα πολλά χημικά λιπάσματα, τις υπερπαραγωγές, τις χλωματερές, τη δηλητηρίαση της φύσης, την υποβάθμιση και επιβάρυνση της τροφής την διάθρωση και εξάντληση των εδαφών.

Οι βιοκαλλιέργειες χρειάζονται δημιουργικούς ανθρώπους με πραγματικές ευαισθησίες που εργάζονται για την εξυγίανση της φύσης και του ανθρώπου και όχι μόνο για το οικονομικό όφελος.

Έτσι γεννήθηκε η ανάγκη μιάς νέας προοπτικής για τους αγρότες, ενός νέου τρόπου σκέψης και δράσης σε θέματα αγροτικής πολιτικής. Ανάγκη που οδήγησε το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) στις 21 Μαΐου 1992, στα πλαίσια της οποίας ψηφίστηκε τον Ιούνιο του 1992 ο Κανονισμός 2078 «σχετικά με τις μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος και διατήρησης του φυσικού χώρου».

Για πρώτη φορά η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΟΚ, συμπερι-

λαμβάνει με σαφήνεια την έννοια της βιολογικής γεωργίας, ενώ παράλληλα προβλέπει ένα νέο καθεστώς ενισχύσεων για αγρότες που αποφασίζουν να εφαρμόσουν τις αρχές της, με στόχο πάντα «ο γεωργός να μην είναι μόνο παραγωγός, αλλά και προστάτης του περιβάλλοντος».

Ακόμη προκειμένου να εξασφαλιστεί η γνησιότητα της βιολογικής παραγωγής και η σήμανση αντίστοιχα ενός προϊόντος ως βιολογικού, η Κοινότητα υιοθέτησε ήδη από τον Ιούλιο του 1991, τον Κανονισμό 2092 «σχετικά με το βιολογικό τρόπο παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και είδη διατροφής».

Η βιολογική γεωργία αναγνωρίζεται και προωθείται πλέον επίσημα από την Κοινότητα κάτι που θα αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης. Η υιοθέτηση της διαφορετικής αυτής αντίληψης στη γεωργική παραγωγή προϋποθέτει εκτός των άλλων τη διαμόρφωση μιάς «Οικολογικής συνείδησης» από πλευράς παραγωγών, αλλά και αλλαγή του μοντέλου κατανάλωσης που ακολουθείται σήμερα.

Τι προβλέπει ο κανονισμός 2092/91

ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Ο 2092/91 ισχύει για τα μη μεταποιημένα φυτικά γεωργικά προϊόντα, καθώς και για προϊόντα ανθρώπινης διατροφής που αποτελούνται κατά κάποιο τρόπο από ένα ή περισσότερα συστατικά φυτικής προέλευσης. Ακόμη, η Επιτροπή συμπλήρωσε τον Κανονισμό με αντίστοιχες διατάξεις που αφορούν τη βιολογική εκτροφή ζώων, μη μεταποιημένων ζωικών προϊόντων και προϊόντων ανθρώπινης διατροφής που περιέ-

χουν συστατικά ζωικής προέλευσης (άρθρο 1).

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Κανονισμού ένα προϊόν θεωρείται ότι φέρει ενδείξεις σχετικές με το βιολογικό τρόπο παραγωγής, όταν στην επισήμανση, στη διαφήμιση ή στα εμπορικά έγγραφα, το προϊόν ή τα συστατικά του περιγράφονται με τις ενδείξεις που είναι εν χρήσει στα κράτη-μέλη. (Βιολογικό στα ελληνικά, organic

στα αγγλικά, biologique στα γαλλικά, biologico στα ιταλικά, ecologico στα ισπανικά, biologico στα πορτογαλικά, Ökologisch στα γερμανικά, økologisk στα δανικά, biologiesch στα ολλανδικά).

Στην επισήμανση ή διαφήμιση (άρθρο 5) η εμπορική ονομασία του προϊόντος μπορεί να περιέχει αναφορά στο βιολογικό τρόπο παραγωγής μόνο εφόσον όλα τα γεωργικής προέλευσης συστατικά του προϊόντος συνιστούν προϊόντα ή προέρχονται από προϊόντα που έχουν παραχθεί σύμφωνα με τους κανόνες βιολογικής παραγωγής που ορίζει ο Κανονισμός στα άρθρα 6 και 7, καθώς και στα παραρτήματα I και II.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Η υιοθέτηση της μεθόδου βιολογικής παραγωγής (άρθρο 6) συνεπάγεται ότι πρέπει να τηρούνται οι απαιτήσεις του παραρτήματος I, ενώ ως φυτοφάρμακα, απορρυπαντικά, λιπάσματα ή θελτιωτικά του εδάφους επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται μόνο τα προϊόντα που αποτελούνται από ουσίες που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα I και II. Ακόμη μπορούν να χρησιμοποιούνται σπόροι που έχουν υποστεί επεξεργασία με προϊόντα τα οποία δεν περιέχονται μεν στο παράρτημα II «αλλά η χρήση τους στη γενική γεωργία επιτρέπεται στο ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος, εφόσον το άτομο που χρησιμοποίησε τους σπόρους αυτούς μπορεί να αποδείξει επαρκώς στον οργανισμό ελέγχου ότι ήταν αδύνατο να προμηθευτεί στην αγορά μή επεξεργασμένους σπόρους μιας κατάλληλης ποικιλίας του συγκεκριμένου είδους».

Όσον αφορά τα προϊόντα, η χρήση των οποίων απαγορεύεται κατά την ημερομηνία έκδοσης του συγκεκριμένου Κανονισμού, μπορούν να συμπεριληφθούν στο πα-

ράρτημα II μόνο υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις (άρθρο 7):

α) Εάν χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση θλαθερών οργανισμών και ασθενειών των φυτών:

— έχουν ουσιώδη σημασία για την καταπολέμηση θλαθερού οργανισμού ή ειδικής ασθένειας των οποίων δεν υπάρχει άλλος τρόπος αντιμετώπισης είτε βιολογικός, είτε καλλιεργητικός, είτε φυσικός, είτε ακόμη μέσω της διασταύρωσης φυτών και,

— ο τρόπος χρήσης αποκλείει οποιαδήποτε άμεση επαφή με το σπόρο, την καλλιέργεια ή τα προϊόντα της καλλιέργειας ωστόσο, στην περίπτωση φροντίδας πολυετών καλλιεργειών, μπορεί να επιτραπεί η άμεση επαφή, αλλά μόνο εκτός από την εποχή της ανάπτυξης των θρώσιμων μερών (καρπών), εφόσον η χρησιμοποίηση του προϊόντος δεν καταλήγει έμμεσα στην παρουσία καταλοίπων του στα θρώσιμα μέρη, και — η χρησιμοποίησή τους δεν έχει απαράδεκτες επιπτώσεις στο περιβάλλον, ούτε το ρυπαίνει.

β) Εάν χρησιμοποιούνται ως λιπάσματα ή θελτιωτικά του εδάφους:

— έχουν ουσιώδη σημασία για ειδικές από άποψη διατροφής απαιτήσεις των καλλιεργειών ή για συγκεκριμένους στόχους θελτίωσης του εδάφους, που δεν μπορούν να καλυφθούν με τους τρόπους οι οποίοι αναφέρονται στο παράρτημα I, και

— η χρησιμοποίησή τους δεν έχει απαράδεκτες επιπτώσεις στο περιβάλλον ούτε το ρυπαίνει».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

Ειδικότερα, το παράρτημα I περιλαμβάνει τους ακόλουθους κανόνες βιολογικής παραγωγής στις εκμεταλλεύσεις για φυτά και φυτικά προϊόντα:

«1. Οι αρχές που διατυπώνον-

ται στο παρόν παράρτημα πρέπει κανονικά να έχουν εφαρμοστεί στα αγροτεμάχια, κατά τη διάρκεια περιόδου μετατροπής τουλάχιστον δυο ετών πριν από τη σπορά ή στην περίπτωση πολυετών καλλιεργειών εκτός από τα λειβάδια, τουλάχιστον τριών ετών πριν από την πρώτη συγκομιδή των προϊόντων του άρθρου I. Ο οργανισμός ελέγχου μπορεί με την έγκριση της αρμόδιας αρχής, να αποφασίσει την παράταση ή μείωση της εν λόγω περιόδου, σε ορισμένες περιπτώσεις, λαμβάνοντας υπόψη την προγενέστερη χρήση των αγροτεμαχίων.

2. Η ευφορία και η βιολογική δραστηριότητα του εδάφους πρέπει να διατηρούνται ή να αυξάνονται στις κατάλληλες περιπτώσεις:

α) με την καλλιέργεια ψυχανθών, με χλωρή λίπανση ή με την καλλιέργεια θαθύρριζων φυτών στα πλαίσια κατάλληλου πολυετούς προγράμματος αμειψισποράς.

β) με την ενσωμάτωση στο έδαφος οργανικών αποσυντεθειμένων ή μη ουσιών που παράγονται σε εκμεταλλεύσεις συμμορφούμενες προς τις διατάξεις του παρόντος Κανονισμού. Μέχρις ότου εγκριθούν κοινοί τεχνικοί κανόνες για τη βιολογική κτηνοτροφία, τα κτηνοτροφικά υποπροϊόντα, όπως η κοπριά αγροκτήματος, μπορούν να χρησιμοποιούνται εάν προέρχονται από κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις που τηρούν τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες ή εάν, δεν υπάρχουν τέτοιοι κανόνες, τη διεθνώς αναγνωρισμένη πρακτική βιολογικής κτηνοτροφίας.

Τα άλλα οργανικά ή ανόργανα λιπάσματα που αναφέρονται στο παράρτημα II μπορούν να χρησιμοποιούνται μόνο στο βαθμό που τα μέσα των στοιχείων α) και β) δεν μπορούν να καλύψουν τις θρε-

πτικές ανάγκες των φυτών της αμειψισποράς ή της κατεργασίας του εδάφους.

Για την ενεργοποίηση των οργανικών λιπασμάτων (compost) μπορούν να χρησιμοποιούνται κατάλληλα παρασκευάσματα (βιοδυναμικά παρασκευάσματα) με βάση μικροοργανισμούς ή φυτά.

3. Η καταπολέμηση των παρασίτων, των ασθενειών και των ζιζανίων πραγματοποιείται με την εφαρμογή των ακόλουθων μέτρων:

- επιλογή των κατάλληλων ειδών και ποικιλιών,
- κατάλληλο πρόγραμμα αμειψισποράς,
- μηχανικές μέθοδοι καλλιέργειας,
- προστασία των φυσικών εχθρών των παρασίτων με τη λήψη κατάλληλων μέτρων (π.χ. φράκτες από φυτά, φωλιές, διασπορά εχθρών),
- καταστροφή των ζιζανίων με φωτιά».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Στο παράρτημα II αναφέρονται τα προϊόντα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια της βιολογικής γεωργίας, «για τη λίπανση και τη βελτίωση του εδάφους, καθώς και για τον έλεγχο των παρασίτων και ασθενειών των φυτών». Χρειάζεται ωστόσο να σημειωθεί ότι η χρήση των προϊόντων αυτών ενδείκνυται μόνο σε περιπτώσεις που η καλλιέργεια κινδυνεύει άμεσα.

A. Προϊόντα για τη λίπανση και τη βελτίωση του εδάφους:

- Κοπριά αγροκτήματος και πουλερικών
- Υγρή κόπρος ή ούρα
- Άχυρα
- Τύρφη
- Λιπάσματα από εξαντλημένα υποστρώματα μανιταροκαλλιέργειας και σκωληκοτροφίας
- Λιπάσματα από οργανικά οι-

κιακά απορρίμματα

- Λιπάσματα από κατάλοιπα φυτών
- Επεξεργασμένα ζωϊκά προϊόντα σφαγείων και βιομηχανιών ιχθύων
- Οργανικά υποπροϊόντα βιομηχανιών τροφίμων και κλωστοϋφαντουργιών
- Φύκη και προϊόντα από φύκη
- Πριενίδι, φλοιοί δέντρων και απορρίμματα ξύλου
- Τέφρα ξύλου
- Φυσικά φωσφορικά πετρώματα
- Κεκαυμένα πετρώματα φωσφορικού αργιλίου
- Βασική τέφρα
- Πετρώματα καλιούχων αλάτων
- Θεϊκή ποτάσα — Ανάγκη που αναγνωρίζει η αρμόδια αρχή
- Ασβεστόλιθος
- Κιμωλία
- Μαγνησιούχα πετρώματα
- Μαγνησιούχα ασβεστολιθικά πετρώματα
- Θεϊκό μαγνήσιο
- Γύψος (θειϊκό ασθέσιο)
- Ιχνοστοιχεία (βόριο, χαλκός, σίδηρος, μαγγάνιο, μολυβδαίνιο, ψευδάργυρος) — Ανάγκη που αναγνωρίζει η αρμόδια αρχή
- Θείο — Ανάγκη που αναγνωρίζει η αρμόδια αρχή
- Κόνις πετρωμάτων
- Άργιλος (μπεντονίτης, περλίτης).

B. Προϊόντα που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο των παρασίτων και των ασθενειών των φυτών:

- Παρασκευάσματα με βάση πυρεθρίνες που εξαγονται από το *Chrysanthemum cinerariaefolium* και περιέχουν ενδεχομένως συνεργό ουσία
- Παρασκευάσματα από το *Deris elliptica* (*)
- Παρασκευάσματα από το *Quassia amara* (*)
- Παρασκευάσματα από το *Ryania speciosa* (*)
- Πρόπολις

— Γη διατόμων

- Κόνις πετρωμάτων
- Παρασκευάσματα με βάση τη μεταλδεΐδη, που περιέχουν απωθητικό για τα ανώτερα ζωϊκά και εφόσον χρησιμοποιούνται μέσα σε παγίδες
- Θείον
- Βορδигаλιος πολτός
- Βουργούνδιος πολτός
- Πυριτικό νάτριο
- Διττανθρακικό νάτριο
- Καλιούχος σάπων (μαλακό σαπούνι)
- Παρασκευάσματα φερομονών
- Παρασκευάσματα του *Bacillus thuringiensis*
- Κοκκώδη παρασκευάσματα ιών
- Φυτικά και ζωϊκά έλαια
- Παραφινέλαιο.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Κάθε επιχειρηματίας που παράγει, παρασκευάζει ή εισάγει από τρίτες χώρες βιολογικά προϊόντα με σκοπό την εμπορία τους (άρθρο 8), πρέπει να το γνωστοποιεί στην αρμόδια αρχή του κράτους-μέλους όπου ασκεί αυτή τη δραστηριότητά του και παράλληλα να υποβάλλει την επιχείρησή του στο σύστημα ελέγχου που προβλέπεται στο άρθρο 9. Σημειώνεται ότι η αρμόδια αρχή (που τα κράτη-μέλη ορίζουν για την παραλαβή των γνωστοποιήσεων), μεριμνά ώστε κάθε ενδιαφερόμενος που έχει στη διάθεσή του ενημερωμένο κατάλογο με τα ονόματα και τις διευθύνσεις των επιχειρηματιών που υπάγονται στο σύστημα ελέγχου.

Όπως προβλέπει το άρθρο 9

* Το *Deris elliptica* (μικρός θάμνος με κύριο δραστικό συστατικό τη ροτενόνη που εντοπίζεται στη ρίζα του), το *Quassia amara* (μικρό δέντρο με δραστική ουσία την quassin που βρίσκεται κύρια στο ξύλο αλλά και σε ρίζες, φύλλα και φλοιό), καθώς και το *Ryania speciosa* (θάμνος με δραστική ουσία τη ρυανοδική), μπορούν με κατάλληλη επεξεργασία (εκχύλιση κ.λ.π.) να δώσουν παρασκευάσματα με εντομοκτόνο δράση.

τα κράτη-μέλη εγκαθιδρύουν σύστημα ελέγχου, το οποίο περιλαμβάνει τουλάχιστον την εφαρμογή των μέτρων ελέγχου και προφύλαξης του παραρτήματος III, που αναφέρεται στη συνέχεια. Το σύστημα αυτό διαχειρίζονται μια ή περισσότερες αρμόδιες αρχές ή και εγκεκριμένοι ιδιωτικοί οργανισμοί, ενώ προς αυτό οφείλουν να συμμορφώνονται οι παραγωγοί ή παρασκευαστές των βιολογικών προϊόντων.

Όσον αφορά την εφαρμογή του συστήματος ελέγχου από ιδιωτικούς οργανισμούς, τα κράτη-μέλη ορίζουν μια αρχή αρμόδια να εγκρίνει και να επιβλέπει τους οργανισμούς αυτούς. Ειδικότερα, για την έγκριση ιδιωτικού οργανισμού ελέγχου λαμβάνονται υπόψη:

- «η συνήθης ακολουθητέα διαδικασία ελέγχου του οργανισμού, η οποία περιλαμβάνει λεπτομερή περιγραφή των μέτρων ελέγχου και προφύλαξης, που ο οργανισμός αυτός αναλαμβάνει να επιβάλλει στους επιχειρηματίες που ελέγχει»

- οι κυρώσεις τις οποίες προτίθεται να επιβάλλει ο οργανισμός σε περίπτωση που διαπιστώσει παρατυπίες

- η ύπαρξη αναγκαίων πόρων σε ειδικευμένο προσωπικό και διοικητικό και τεχνικό εξοπλισμό, καθώς και η πείρα σε θέματα ελέγχου και η αξιοπιστία

- η αντικειμενικότητα του οργανισμού ελέγχου έναντι των ελεγχόμενων επιχειρηματιών».

Μετά την έγκριση του οργανισμού, η αρμόδια αρχή μεριμνά ώστε οι έλεγχοι που διενεργούνται από τον οργανισμό ελέγχου να είναι αντικειμενικοί, επαληθεύει την αποτελεσματικότητά τους, λαμβάνει γνώση για τις παραβάσεις που διαπιστώθηκαν και για τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν και ανακαλεί την έγκριση ε-

νός οργανισμού ελέγχου εφόσον αυτός δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του Κανονισμού. Η αρχή ελέγχου και οι εγκεκριμένοι οργανισμοί ελέγχου, διαβιβάζουν το αργότερο στις 31 Ιανουαρίου κάθε χρόνου, στην αρμόδια αρχή του κράτους-μέλους, κατάλογο των επιχειρηματιών που βρίσκονταν υπό τον έλεγχό τους την 31η Δεκεμβρίου του προηγούμενου χρόνου και της υποβάλλουν ετησίως σχηματική έκθεση.

Τέλος, η αρχή και οι οργανισμοί ελέγχου πρέπει να εξασφαλίζουν ότι σε περίπτωση παρατυπίας, όσον αφορά την εφαρμογή του Κανονισμού, οι ενδείξεις του άρθρου 2 που αναφέρονται στη βιολογική μέθοδο παραγωγής αφαιρούνται από όλη την παρτίδα ή από όλα τα προϊόντα στα οποία διαπιστώνεται η παρατυπία αυτή. Σε περίπτωση καταφανούς ή παρατεταμένης παράβασης, απαγορεύουν στο συγκεκριμένο επιχειρηματία την εμπορία προϊόντων με ενδείξεις που αναφέρονται στη βιολογική μέθοδο παραγωγής, για διάστημα το οποίο συμφωνείται από κοινού με την αρμόδια αρχή του κράτους-μέλους.

Ειδικότερα στο παράρτημα III, όπου περιγράφονται οι ελάχιστες απαιτήσεις ελέγχου και τα μέτρα ασφαλείας στο πλαίσιο του καθεστώτος ελέγχου των άρθρων 8 και 9, αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις που παράγουν φυτά και φυτικά προϊόντα:

- Η παραγωγή πρέπει να πραγματοποιείται σε μονάδες της οπίας τα αγροτεμάχια, οι χώροι παραγωγής και αποθήκευσης είναι σαφώς διαχωρισμένα από τα αντίστοιχα οποιαδήποτε άλλης μονάδας η οποία δεν τηρεί τους κανόνες παραγωγής του Κανονισμού.

- Κατά την έναρξη εφαρμογής του καθεστώτος ελέγχου, ο παρα-

γωγός και ο οργανισμός ελέγχου:

- προβαίνουν σε πλήρη περιγραφή της μονάδας με ένδειξη των χώρων αποθήκευσης και παραγωγής και των αγροτεμαχίων και, ενδεχομένως, των χώρων όπου πραγματοποιούνται ορισμένες εργασίες μεταποίησης ή και συσκευασίας,

- καθορίζουν όλα τα συγκεκριμένα μέτρα που πρέπει να ληφθούν στο επίπεδο της μονάδας για να διασφαλιστεί η τήρηση των διατάξεων του Κανονισμού.

- Κάθε έτος, εντός προθεσμίας που καθορίζει ο οργανισμός ελέγχου, ο παραγωγός πρέπει να γνωστοποιεί στον οργανισμό αυτό, το λεπτομερές πρόγραμμα του για την παραγωγή φυτικών προϊόντων ανά αγροτεμάχιο.

- Πρέπει να τηρούνται λογιστικά βιβλία ή και να υπάρχουν αποδείξεις που να επιτρέπουν στο εν λόγω οργανισμό να ελέγχει την καταγωγή, τη φύση και τις ποσότητες όλων των πρώτων υλών που αγοράστηκαν, καθώς και τη χρήση τους· εξάλλου, πρέπει να τηρούνται λογιστικά βιβλία ή να υπάρχουν αποδείξεις για τη φύση, τις ποσότητες και τους παραλήπτες όλων των πωληθέντων γεωργικών προϊόντων.

- Απαγορεύεται, εντός της μονάδας, η αποθήκευση πρώτων υλών άλλων από εκείνες των οποίων η χρησιμοποίηση συμβιβάζεται με τις διατάξεις του Κανονισμού.

- Εκτός από τις αιφνιδιαστικές επισκέψεις επιθεώρησης, ο οργανισμός ελέγχου πρέπει να πραγματοποιεί τουλάχιστον μια φορά το χρόνο, έναν πλήρη έλεγχο των εγκαταστάσεων της μονάδας. Μπορούν να διενεργούνται δειγματοληψίες για την ανίχνευση προϊόντων απαγορευμένων από τον Κανονισμό. Μια τέτοια δειγματοληψία όμως είναι υποχρεωτική όταν υπάρχουν υπόνοιες για

χρησιμοποίηση απαγορευμένου προϊόντος. Μετά από κάθε επίσκεψη συντάσσεται έκθεση επιθεώρησης που συνυπογράφεται από τον υπεύθυνο της ελεγχθείσας μονάδας.

■ Τα προϊόντα που αναφέρονται στο άρθρο 1 και δεν έχουν ακόμη τοποθετηθεί στη συσκευασία που προορίζεται για τον τελικό καταναλωτή, μπορούν να μεταφερθούν σε άλλες μονάδες μόνο σε κλειστές συσκευασίες ή εμπορευματοκιβώτια ώστε να εμποδίζεται η αντικατάσταση του περιεχομένου τους, φέρουν δε ετικέτα στην οποία αναγράφονται (εκτός από άλλες ενδείξεις που ενδεχόμενα προβλέπονται από κανονικές διατάξεις), το όνομα και η διεύθυνση του υπεύθυνου παραγωγής ή παρασκευής του προϊόντος, η ονομασία του προϊόντος, καθώς και η ένδειξη ότι το προϊόν υπάγεται στο καθεστώς ελέγχου που αναφέρεται στον παρόντα Κανονισμό.

Το παράρτημα ΙΙΙ συμπληρώνεται από τις ελάχιστες απαιτήσεις ελέγχου και μέτρα ασφαλείας στο πλαίσιο του καθεστώτος ελέγχου των άρθρων 8 και 9, για τις μονάδες μεταποίησης και συσκευασίας φυτικών προϊόντων και ειδών διατροφής που περιέχουν κυρίως φυτικά προϊόντα.

ΕΝΔΕΙΞΗ ΠΙΣΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Σύμφωνα με το άρθρο 10, στην επισήμανση ή στη διαφήμιση δεν μπορεί να υπάρχει κανένας ισχυρισμός που να δημιουργεί στον αγοραστή την εντύπωση ότι η ένδειξη που αναφέρεται στο παράρτημα V, (*) αποτελεί εγγύηση ότι το προϊόν είναι ανωτέρας ποιότητας από άποψη γεύσης και οσμής (οργανοληπτικά κριτήρια) θρεπτικής αξίας ή υγιεινής διατροφής. Επίσης τα κράτη-μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα προς αποφυγή παραπλανητικής

χρησιμοποίησης των ενδείξεων που αναφέρονται στο άρθρο 2 ή και στο παράρτημα V.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ ΤΡΙΤΕΣ ΧΩΡΕΣ

Τα βιολογικά προϊόντα που εισάγονται από τρίτες χώρες μπορούν να κυκλοφορήσουν στο εμπόριο μόνο εφόσον κατάγονται από συγκεκριμένη περιοχή ή μονάδα παραγωγής τρίτης χώρας που περιλαμβάνεται σε κατάλογο καταρτιζόμενο με απόφαση της Επιτροπής. Επίσης, η αρμόδια αρχή ή οργανισμός της τρίτης χώρας θα πρέπει να έχει εκδώσει πιστοποιητικό ελέγχου, το οποίο και θα συνοδεύει το εμπόρευμα μέχρι την εκμετάλλευσή του πρώτου παραλήπτη (άρθρο 11).

Τον Κανονισμό 2092/92 έρχον-

* GR Βιολογική Γεωργία - Σύστημα Ελέγχου ΕΟΚ (Ελλάδα)

EN Organic Farming - EEC Control system (Αγγλία)

F Agriculture Biologique - Système de contrôle CEE (Γαλλία)

IT Agricoltura Biologica - Regime di controllo CCE (Ιταλία)

ES Agricultura Ecológica - Sistema de control CEE (Ισπανία)

PO Agricultura Biologica - Sistema de control CEE (Πορτογαλία)

DK Okologisk Landbrug - EF Kontrolordning (Γερμανία)

D Ökologische Agrarwirtschaft & F WG Kontrollsystem (Δανία)

NL Biologische Landbouw - EEC Controlesysteem (Ολλανδία)

ται να ολοκληρώσουν τα άρθρα 15 και 16, όπου μεταξύ άλλων ορίζεται ότι κάθε χρόνο πριν την 1 Ιουλίου, τα κράτη-μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή για τα μέτρα που έλαβαν κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους για την εφαρμογή του Κανονισμού. Ειδικότερα γνωστοποιούν στην Επιτροπή κατάλογο των επιχειρήσεων οι οποίες στις 31 Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους προέβησαν στη γνωστοποίηση που αναφέρεται στο άρθρο 8 και υπόκεινται στο καθεστώς ελέγχου που προβλέπεται στο άρθρο 9. Εξάλλου, τα κράτη-μέλη γνωστοποιούν στην Επιτροπή, πριν από τις 31 Μαρτίου κάθε έτους, τον κατάλογο των εγκεκριμένων, κατά την 31 Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους, οργανισμών ελέγχου, τη νομική και λειτουργική διάρθρωσή τους, τα πρότυπα σχέδια ελέγχου, το σύστημα επιβολής κυρώσεων και ενδεχόμενα το σήμα τους (άρθρο 15).

Τέλος, επισημαίνεται ότι ο Κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος-μέλος από την ημέρα της δημοσίευσής του στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (άρθρο 16).

Με την πλώρη του έρωτα

Δίπλωσες προσεκτικά τις φτερούγες σου
κι έγυρα πλάι σου
μα δεν πρόσεξα
πως σε τίποτε δεν θύμιζες άγγελο.

«Είδωλο»

κι είναι μια θλίψη
που με πλημμυρίζει
καθώς αντίκρου σου
στέκομαι στο τραπέζι
δεν είναι που δεν προσπάθησα
να σ' αγγίξω
είναι που δεν κατάφερα
να σε δυ.

φόρεσες μάσκα
και θγήκες χορεύοντας τους δρόμους
όλους τους ξεγέλασες
μόνο εγώ είδα το αληθινό σου πρόσωπο
και τ' αγάπησα.

«Πρόσωπο αληθινό»

Έκλεινες την πόρτα
αχνό το φως στα πρόσωπά μας
η κάθε σου πατημασιά
στη θάλασσά σου μ' οδηγούσε
σαν κολυμπούσα
τον ουρανό χαμήλωνες να με σκεπάζει
τα χέρια - καράθια που δεν άραξαν - μας
ταξιδεύανε
αργοπορούσαμε το ταξίδι ποτέ μη σταματήσει
κι έπειτα άγριος άνεμος χύμαγες πάνω μου
σαλεύοντας τα λογικά
άκουγα τότε την καρδιά του κόσμου να χτυπά
πελώριος ο παλμός
ώσπου εμείς γίναμε άγγελοι του αληθινού κόσμου.

έρωτας είσαι
σαν γελάς δίχως γιατί
όταν αιχμαλωτίζεις το φως του φεγγαριού στο
πρόσωπό σου
πιο όμορφη από ποτέ
καθρεφτισμένη στην κόρη των ματιών μου
σαν κουβαλάς στα χείλη το φιλί που δεν
καρτέρησες

τα μάτια, τα χείλη και το κορμί σου έρωτας είναι.
έρωτας είσαι

ο φτερωτός λευκού αλόγου καλπασμός
σ' απέραντα λιθάδια

με τα μαλλιά λυτά στους ώμους
βουγκή δειλή της ψυχής που ξεγλιστράει
η αγκαλιά του κόσμου μα και σταλίδα του
γύμνια των λέξεων που αποκοιμίζονται στα στήθη
η αφή, η γεύση και το χαμόγελό σου έρωτας είναι.
έρωτας είσαι

το πρωί, ο ήλιος που ξυπνά, στην αγκαλιά μου
καθώς υποδύεσαι, φορώντας το σεντόνι,
ηρωίδα αρχαίας τραγωδίας εγώ γελώ
στη στιγμή όταν αποδεχνιέται
μετέωρη στο αύριο και στο χθες
με το τσιγάρο κρεμασμένο στα δάχτυλα
η αγκαλιά, το φιλί κι αίσθηση έρωτας είναι.

«Τ' αλφαθητάρι του έρωτα»

Σε πλησίασα
νανουρίζοντας τους φόβους σου
και σ' αγάπησα πάλι
σαν τότε...
που η ψυχή σου λεύτερη τριγυρνούσε
σαν τώρα...
που ο πόνος συνταξιδιώτης σου έγινε
κι εσύ άρχισες να κλαίς
«Μην κλαίς» σου λέω
που η νύχτα έχασε τη θεωρία της
κι η μέρα η αργοκύλιση
μάκρυνε, έγυρε μες στη γύμνια μας
«Μην κλαίς»
που ο πόνος σιώπησε μες το κορμί μας.
«Άγγισμα»

Σε καρτερώ
δεν σ' ονομάζω
ούτε μορφή σου πλάθω
εσύ ορίζεις το χρόνο της παρουσίας σου
τ' όνομα και την εικόνα σου
μόνο τη λέξη σου προφέρω
πότε συλλαβιστά
μα και ολάκερη
-έρω-τας
έρως.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΚΗ ΜΟΥ «ΣΚΟΠΙΑ»

Ώρα 12.00 μεσάνυχτα. Ανέλα-
βα σκοπός στο φυλάκιο που βλέ-
πει κατά το δρόμο. Ο προηγού-
μενος μου μέτρησε τις σφαίρες.

— Εντάξει είναι δεκαπέντε του
λέω. Άστες μὴν τις θάζεις στη
γεμιστήρα. Θα τις θάλω σιγά -
σιγά εγώ για να περνάει η ώρα.

Έπαιξα κάμποση ώρα με τα
περίεργα αυτά σιδερικά που
σκορπίζουν τον θάνατο ή που α-
ποτελούν το άλλοθι της θητείας
μας.

— Ο στρατιώτης χρειάζεται τις
σφαίρες ή οι σφαίρες χρειάζον-
ται τους στρατιώτες, μονολογού-
σα.

Μετά αποφάσισα να εισέλθω
στα ενδότερα του φυλακίου. Θα
υπάρχει σκέφτηκα κάποια ανα-
πauτική πελυθρόνα, πλάι το τρα-
πέζακι με το ούισκυ και τα πα-
γάκια και μια ωραία ύπαρξη να
κάθεται απέναντί μου σε άλλη
πολυθρόνα και αυτή αναπαυτικά
σαν τη δική μου. Στην αρχή, λέω
να το πάμε συζητώντας. Έχω α-
νάγκη από κάποια τρυφερή κου-
βέντα. Να την κοιτάω στα μάτια.
Να προσέχω τα χείλη της που α-
νοιγοκλείνουνε, καθώς μου μιλά-
ει. Να παίρνει εκείνες τις πανέ-
μορφες γεμάτες αισθησιασμό στά-
σεις πάνω στην πολυθρόνα και το
σεράκι να 'ρχεται από το παρά-
θυρο να χτυπάει πάνω στις λέ-
ξεις και να τις κάνει να ηχούνε
μελωδικά. Αργότερα βλέπαμε.

Έτσι και έκανα. Μπαίνοντας
θέβαια δεν υπήρχε καμιά πολυ-
θρόνα. Μόνο μια πέτρα αρκετά
καλή για να μπορέσεις να καθή-
σεις, για λίγο θέβαια, καθότι το
φυλάκιο ήταν δίπλα στο δρόμο
και μπορούσαν να κάνουν έφοδο.
Αντί για το ούισκυ υπήρχαν κάτι

άδεια κουτάκια COCA COLA.
Στην θέση της ωραίας ύπαρξης,
βρήκα μιά φωτογραφία με μια
κοπέλα που διαφήμιζε γυναικεία
εσώρουχα, καρφωμένη στον τοίχο
με δύο καρφιά, που έγραφε πάνω
ΓΙΑΤΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΟΛΑ ΕΙΣΤΕ

Του Γιάννη Βυθούλκα

ΓΥΝΑΙΚΑ.

Σεμνή η φωτογραφία σχετικά
μ' αυτές που κυκλοφορούν στο
στράτο, πέρα όμως απ' αυτό που
ήθελα, που είχα ανάγκη.

— Ας είναι όμως, είπα.

Δεν τη πέταξα, την άφησα να
μου κρατάει συντροφιά. Βγήκα
από το φυλάκιο απ' τη μεριά που
έβλεπε προς το δρόμο και κοιτού-
σα τ' αυτοκίνητα που περνούσαν.

Ήταν μιά δροσερή καλοκαιρι-
νή βραδυά. Έτσι όλα αυτά τα
άμφια που φοράμε - στολή, κρά-
νος, εξαρτήσεις - να μὴ γίνονται
τόσο δυσβάσταχτα.

Ξάφνου άκουσα κάποιες γυναι-
κές φωνές. Νά σου τρία κορί-
τσια φάνηκαν να 'ρχονται. Ήταν
μιά ντισκοτέκ λίγο πιό κάτω. Ευ-
τυχώς είχε φως και διακρίνονταν
καθαρά. Όταν πλησίασαν:

— Καλησπέρα κορίτσια, τους
είπα.

Αυτές προχώρησαν χωρίς να
δώσουν σημασία.

— Μιά καλησπέρα είναι αυτή,
πέστε τη δεν πέφτει χάμω, ξανα-
ποκριθκα.

Τί κρίμα, τί ψυχή είχε μιά κα-
λησπέρα. Γι' αυτές θα 'ταν μό-
νο μιά λέξη. Για μένα θ' άταν
τουλάχιστον μισή ώρα. Κι αν έ-
λεγαν μιά λέξη παραπάνω, είχε
τελώσει η σκοπιά.

Μερικά από τα αυτοκίνητα που
περνούσαν μες' ριχναν που και
που κάνα κορνάρισμα.

— Σώπα, κάποιοι με σκέφτον-
ται μονολογούσα.

Δύο αγόρια με μηχανή που περ-
νούσαν, γύρισαν και με κοίταξαν.
Ένοιώσα πώς ήταν έτοιμοι να
μου μιλήσουν. Περνούσαν όμως
από την άλλη μεριά του δρόμου.
Σήκωσα το χέρι μου και τους χαι-
ρέτησα. Το ίδιο έκαναν κι αυτοί.

— Είδες τ' αγόρια, είπα μέσα
μου, έχουν άλλη σχέση με τους
φαντάρους. Ίσως πέρασαν κι'
αυτοί απ' αυτή τη φάση, ή σκέ-
φονται πως μιά μέρα θα την πε-
ράσουν.

Το ραδιοφωνάκι μεγάλη συν-
τροφιά. Είναι ένα από τα πιό πο-
λύτιμα αντικείμενα που κρατάμε.
Έχει μεγάλη αποστολή. Μας
κρατάει σε επαφή με τον έξω κό-
σμο. Γεμίζει το χρόνο μας με μιά
ευχάριστη νότα. Ακόμα έχει και
το συμβολικό χαρακτήρα ενός αν-
τικειμένου που φέρνουμε απ' το
σπίτι μας. Αν τύχει μάλιστα και
είναι δώρο από αγαπημένο πρό-
σωπο πολλαπλασιάζει την αξία
του.

Έτυχε λοιπόν εκείνο το βράδυ
και είχε πρόγραμμα, αφιέρωμα
στη δεκαετία του '60 - '70. Ό-
λα εκείνα τα τραγούδια που με-
γαλώσαμε. Κάθε τραγούδι κου-
βαλάει και μια ξεχωριστή ανά-
μνηση. Έτσι το μυαλό μπορεί να
φεύγει, να πλανιέται σ' άλλους
χρόνους. Να θυμάσαι πράγματα
και καταστάσεις που ποτέ δεν έ-
τυχε να φέρεις στο μυαλό πριν.
Να δημιουργείς μιά ποικιλία φαν-
ταστικών παραστάσεων μοναδι-
κής εφευρετικότητας. Να κοντρά-
ρονται η φαντασία με την ανά-

μνηση. Η ανάμνηση πλούσια σε συναισθημα. Η φαντασία σε αισθητική. Δικαίωμα και στα δύο λοιπόν.

Μπα, πήγε κιόλας 1.00

Έμεινε μιά ώρα σκοπιάς. Πρέπει κάτι να σκεφτώ, κάτι να κάνω.

Μα ναι, ναι, πρέπει κάτι να σκεφτώ.

Θυμήθηκα το λοχαγό που μας έλεγε τις προάλλες στην «αναφορά» σχετικά με τη σκοπιά.

— Προσέξτε, στη σκοπιά έχουμε τα μάτια μας δεκατέσσερα, κοιτάμε συνεχώς δεξιά και αριστερά, δεν ακούμε ραδιοφωνάκι, δε διαδάζουμε, δε γράφουμε και δε σκεφτόμαστε τίποτε άλλο, εκτός από την υπηρεσία που κάνουμε εκείνη τη στιγμή.

Ναι, το συγκράτησα καλά, είπα ότι δεν πρέπει να σκεφτόμαστε τίποτε άλλο. Γι' αυτό πρέπει οπωσδήποτε να σκεφτώ κάτι άλλο. Έτσι, για να εκδικηθώ.

Μας κλέβουν τον πολύτιμο χρόνο μας, χάνοντας δεκαοκτώ μήνες δημιουργικούς, ζούμε κάτω από συνθήκες απάνθρωπες και απελπιστικές, καλούμαστε να εκπαιδευτούμε και να προσφέρουμε για ποιόν. Για το στρατό, Για την πατρίδα, Ε! όχι το μυαλό και τη σκέψη δε θα μας τα πάρουν. Πολύ τους πάει. Κι αν σκεφτείς ότι ο μόνος χρόνος που είναι δικό σου, εντελώς δικό σου και που μπορείς να μείνεις λίγο μόνος είναι αυτός... Ε! όχι λες δε θα τους τον χαρίσω.

Δικαίωμα και στη σκέψη, λοιπόν!

Νομίζω, το βρήκα. Θα γράψω γράμμα στην... Ευκαιρία λοιπόν να της γράψω, επιτελώντας την ανάγκη μου να επικοινωνήσω με κάποιον. Ταυτόχρονα και τη συνείδησή μου θα έχω ήσυχη, γιατί θα συνεχίσω να εκδικούμαι.

Έβγαλα ένα χαρτί και ένα στυλό. Στα όρθια όμως δε βολευ-

όμουν. Ευκαιρία για άλλη μια παρατυπία. Άρχισα να ψάχνω γύρω - γύρω από το φυλάκιο για κάποια βολική θέση που θα με διευκολύνει στο γράψιμο και ταυτόχρονα θα είμαι καλυμμένος σε περίπτωση εφόδου. Λίγο δύσκολο όμως. Αυτό το ριμάδι το φυλάκιο το 'χουνε θάψει με μια διαολομπογιά που όπου και ν' ακουμπήσεις, γεμίζεις λες και βουτήχτηκες σ' αλεύρι. Ωστόσο, έπρεπε κάτι να δω.

Ναι! το βρήκα. Έβαλα το όπλο λοξά ν' ακουμπά στον τοίχο, κάβισα κάτω και η πλάτη μου ακούμπησε κατά μήκος του όπλου. Έτσι, μπορούσα ν' ακουμπάω για να γράφω στα διπλωμένα πόδια μου και ταυτόχρονα ν' αποφεύγω το αλεύρωμα από τη διαολομπογιά. Έγραφα, έγραφα, λοιπόν. Και τι δεν έγραφα εκείνο το βράδυ. Έβγαλα τ' άχτι μου.

Είχα θυστεί στις σκέψεις μου, όταν ξαφνικά σταμάτησε μπροστά στο δρόμο ένα αυτοκίνητο.

Πετάχτηκα πάνω ταραγμένος. Μού' φυγε ο στυλός από τα χέρια. Έκρυπα το χαρτί γρήγορα στη τσέπη μου. Πιάνω τ' όπλο. Φτιάχνω το κράνος.

— Την έφαγα τη φυλακή, είπα μέσα μου.

Όχι όμως, ευτυχώς. Ήταν κάτι φίλοι απ' το στρατόπεδο που την είχαν κοπνήσει και πήγαν να διασκεδάσουν.

— Παληκάρια τα παιδιά, μπράβο τους, είπα μέσα μου. Εκδικούνται με τον τρόπο τους. Σταμάτησαν να με χαιρετήσουν. Μού' κοψαν όμως τη χολή, αλλά και τη διάθεση να συνεχίσω το γράμμα.

Σε λίγο είδα ν' άρχεται από πέρα ο σκοπός που θα μ' αντικαθιστούσε. Αλλάξαμε τις σφαίρες.

— Άντε γειά σου, τού' πα, και να φυλάς καλά.

— Τί να φυλάω συνάδελφε, μ' απαντά.

— Την ιδέα, τού' πα κι έφυγα. Πήγα και ξάπλωσα.

Επιτέλους! Δικαιώθηκα στο δικαίωμά μου.

Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της παλαιάς Νάουσας

Συνέχεια από τη σελ. 131
ημερομηνία 20 Δεκεμβρίου 1890, με την οποία κληροδοτεί όλη την περιουσία της στα δύο παιδιά της «Θεολόγην και Γιαννάκην Ζαφυρείου Θ. Μούρτζιου» και ορίζει το μερίδιό του καθενός στα κτήματά.

Χαρακτηριστικό της διαθήκης αυτής είναι ότι η διαθέτης προτάσσει το πατρικό της «Θεοφανώ Αναστασίου Τσιάρα» και όχι του μακαρίτη συζύγου της Μούρτζιου. Και το σπουδαιότερο οι κληρονόμοι γιοί της παίρνουν το επώνυμό της και είναι γνωστοί ως Θεολόγης και Γιαννάκης Τσιάρα. Το ίδιο και οι απόγονοί τους, φέρουν το ίδιο επώνυμο (Τσιάραδες).

Αυτά είναι μόνο δύο παραδείγματα από σωζόμενα ιδιωτικά έγ-

γραφα. Και οπωσδήποτε θα υπάρχουν και άλλες παρόμοιες περιπτώσεις.

Πιο κοντά μας βρίσκεται μιά άλλη γυναικεία προσωπικότητα, η θεία η Νούλα του Ράιου. Οι πρεσβύτεροι θα θυμούνται τους αγώνες της θείας Νούλας για τη διάσωση του εξωκκλησιού της Υπαπαντής. Τα ανεβοκατεβάσματά της στο κακοτράχαλο μονοπάτι για το εξωκκλήσι, καλοκαίρι με τις ζέστες και το χειμώνα με τα χιόνια, ήταν μνημειώδη. Πρωτοστάτησε στο χτίσιμο της εκκλησίας, σκάβοντας η ίδια, το νοικοκύρεμα της γύρω μικρής περιοχής, με έναν καλό λόγο και χαμόγελο για όποιον σκαρφάλωνε στην αετοφωλιά της. Σ' αυτήν ό-που άφησε την τελευταία της πνοή.

2η Συνάντηση Θεατρικής Παιδείας και Δημιουργίας

Ένας θεσμός ουσιαστικής προσφοράς στον πολιτισμό

Ο σκηνοθέτης κ. Χρήστος Μπαταντζής μαζί με κάποια παιδιά της Θεατρικής Ομάδας στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς

Εντελώς αθόρυβα, χωρίς διαφημιστικές καμπάνιες, ανούσιες φεστιβαλικές τυμπανοκρουσίες και στείρους ανταγωνισμούς, συντελέστηκε τον Ιούλιο στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς, η 2η Συνάντηση Θεατρικής Παιδείας και Δημιουργίας Νεολαίας.

Διοργανωτές ο Δήμος Αργοστολίου και η Δημοτική του Επιχείρηση Πολιτισμού, Αναψυχής και Ψυχαγωγίας (ΔΕΠΨ).

Εμπνευστές και πρωτεργάτες των Συναντήσεων αυτών, ο ίδιος ο Δήμαρχος Αργοστολίου κ. Αλέξανδρος Καλαφάτης και ο δραστήριος, ο γεμάτος οράματα και ιδέες καλλιτεχνικός του Δ/ντής, ηθοποιός Πάνος Βαρδάκος.

Στόχοι της Συνάντησης, όπως αυτοί αναφέρονται στο άρθρο 1 του Κανονισμού Λειτουργίας της, η διάδοση της θεατρικής παιδείας και πρακτικής στο χώρο της νεολαίας, η ανάπτυξη σχέσεων και δεσμών φιλίας μεταξύ των Ελληνικών, αλλά και των Ευρωπαϊκών πόλεων, η υποβολή της θεατρικής παιδείας και πρακτικής και τέλος η ανάπτυξη της συλλογικότητας και της ενεργοποίησης του κοινωνικού συνόλου, βοηθώντας έτσι τη δημιουργία κοινής

συνείδησης στους νέους ότι είναι φορείς μιας συλλογικής κοινωνικής αποστολής.

Στόχοι φιλόδοξοι, ριψοκίνδυνοι και τολμηροί. Στόχοι που ακούγονται παράδοξα στην εποχή μας που είναι, δυστυχώς, η εποχή της αποθώωσης της εξατομίκευσης και της προσωπικής αυτονομίας από τις κοινωνικές εξελίξεις. Στόχοι που έκαναν τον καθένα από μας να αναρωτηθεί αν πρόκειται μόνο για μεγάλα λόγια, τέτοια που ακούγονται πολλά και από πολλούς στον καιρό μας.

Κι' όμως στην περίπτωση αυτή, όπως διαπιστώσαμε όσοι λάβαμε μέρος στη Συνάντηση, δεν ήταν μόνο λόγια. Ήταν πράξη και έργο, ήταν μια ουσιαστική προσφορά του πολιτισμού, όπως αυτός μπορεί να εκφραστεί στο χώρο της νεολαίας, ήταν κίνηση και ζωή.

Κατά την διάρκεια των έντεκα ημερών αυτής της Συνάντησης, εκατόν πενήντα περίπου παιδιά ηλικίας 13 - 18 ετών, από διάφορα μέρη της Ελλάδας, αλλά και του εξωτερικού, μέσα σε ένα φιλικότατο περιβάλλον που θύμιζε περισσότερο θερινή κατασκήνωση νέων, είδαν θέατρο, έπαιξαν θέατρο, άκουσαν πολλά και συζητή-

Νεολαίας

σαν περισσότερα για το θέατρο και τέλος δημιούργησαν θέατρο. Γνωρίστηκαν μεταξύ τους, ανέπτυξαν φιλίες και το κυριότερο,

Του
Χρήστου Μπαταντζή

συγκέντρωσαν εμπειρίες και γνώσεις, χωρίς καλὰ καλὰ να το καταλάβουν, χρήσιμες για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους.

Ένδεκα μέρες λοιπόν, γεμάτες δράση, ποικίλα ενδιαφέροντα και εναλλαγή ρόλων με ταχύτητα πρωτόγνωρη για τα παιδιά αυτά.

Σαν ερασιτέχνες ηθοποιοί, έπαιξαν το έργο με το οποίο συμμετείχαν στη Συνάντηση, σαν θεατές παρακολουθούσαν το έργο που έπαιζαν οι άλλες ομάδες, σα σπουδαστές συμμετείχαν στα 2ωρα σεμινάρια, παρακολουθώντας μαθήματα θεωρίας θεάτρου, ρυθμού, λόγου, παντομίμας, κίνησης, θεατρικής εκφραστικής κ. λ.π., σαν τουρίστες έλαβαν μέρος σε μία ημερήσια εκδρομή - ξενάγηση (προσφορά της οργάνωσης) στο μεγαλύτερο μέρος του νησιού, με επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μπάνιο σε κοσμική παραλία και φαγητό σε παραθαλάσσιο τουριστικό κέντρο, σαν κατασκηνωτές γνωρίστηκαν με τα παιδιά των άλλων ομάδων και τέλος σαν παλιοί φίλοι γλέντησαν μετά μουσικής στο αποχαιρετηστήριο γλέντι (προσφορά του Δήμου αυτό) σε ταβέρνα της πόλης.

Τα έργα που παίχτηκαν από τις 10 ομάδες που συμμετείχαν στη Συνάντηση ήταν με τη σειρά

τα εξής:

- 1) Σ. Καλογεροπούλου «ΟΔΥΣ-ΣΕΒΑΧ» από το νεανικό τμήμα του Δημοτικού Θεάτρου Αργοστολίου
- 2) Γ. Καλατζόπουλου «ΤΑ ΦΟΥΧΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ» από το Θεατρικό Εργαστήρι Ν. Ορρεσιτιάδας
- 3) JEAN KERR «ΜΑΙΡΗ· ΜΑΙΡΗ» από τη Θεατρική Ομάδα Συλλόγου Γυναικών Ν. Μουδανιών
- 4) Ντέιζι Μράγκοβα «Το ΘΡΟΝΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ» από το Θεατρικό Εικαστικό Καλλιτεχνικό Κέντρο «ΠΟΥΠΟΥΛΟ» Θεσ/νίκης
- 5) Ι. Καμπανέλη «Η ΑΥΛΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ» από την Θεατρική Ομάδα Πολυκλαδικού Λυκείου Κορυδαλλού
- 6) Γρ. Ξενόπουλου «ΤΟ ΦΙΟΡΟ ΤΟΥ ΛΕΒΑΝΤΕ» από τη Θεατρική Ομάδα 9ου Λυκείου Λάρισας
- 7) Αποσπάσματα από τα έργα του Ζαν Ζιρωντού «Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ ΔΕΝ ΘΑ ΓΙΝΕΙ» και του Ζαν Ρασίν (Ρακίνας) «ΦΑΙΔΡΑ» από τη Θεατρική Ομάδα Νορμανδίας (Γαλλίας)
- 8) Νίκου Ζακόπουλου «Η ΔΙΚΗ» από τη Θεατρική Ομάδα Γενικού Λυκείου Αξιουπόλεως
- 9) Ευριπίδη «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ» από τη Θεατρική Ομάδα Α' Γυμνασίου Νάουσας
- 10) Σ. Περεσιάδη «Ο ΠΡΟΕΣΤΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ» από τη Θεατρική Ομάδα Λυκείου Ακράτας.

Οι ομάδες αυτές με το έργο που παρουσίασαν, επιλέγησαν μεταξύ τριανταπέντε ομάδων και ισάριθμων έργων βάσει του υλικού (φωτογραφίες, βιντεοταινίες, προγράμματα κ.λ.π.), που στάλθηκε μαζί με την αίτηση συμ-

μετοχής.

Η ομάδα της πόλης μας, προκρίθηκε πολύ εύκολα, λόγω του εντυπωσιακού υλικού που στάλθηκε, παρ' όλο τον πολύ μεγάλο αριθμό παιδιών και συνοδών. Σαράντα επτά άτομα μετρούσε η Ομάδα της Νάουσας, όταν η αμέσως μετά μεγαλύτερη ομάδα μετρούσε μόνο είκοσι δύο.

Και έτσι «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ», η θαυμάσια αυτή τραγωδία του Ευριπίδη που το κοινό της πόλης μας παρακολούθησε τον Μάρτιο στο κλειστό Θέατρο και τον Ιούνιο στο Θερινό, έλαμψε και στη Κεφαλονιά. Η θεατρική ένταση τόσων ημερών, η συμμετοχή στα καθημερινά σεμινάρια, η παρακολούθηση των παραστάσεων που προηγήθηκαν με τα σχόλια που ακολουθούσαν, εμπλούτισαν την εκφραστική των παιδιών της ομάδας μας και φόρτισαν τους ρόλους τους με τέτοια ένταση, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η παράστασή μας εκεί υψώθηκε σε ένα ποιοτικό επίπεδο αντάξιο τραγωδίας παιγμένης από μεγάλους ηθοποιούς του είδους.

Ο ρυθμός της παράστασης, η καθαρότητα του λόγου, η πολύ προσεγμένη και στην τελευταία της λεπτομέρεια κίνηση των παιδιών, το επιβλητικό σκηνικό, τα άφογα κοστούμια, η εντυπωσιακή μουσική επένδυση, συντέλεσαν, ώστε η παράσταση αυτή να χαρακτηριστεί σαν η πιο άρτια παραγωγή της Συνάντησης. Μέσα σε μία κατανυκτική σιγή, με δεος, παρακολούθησαν την παράστασή μας, τόσο τα παιδιά των άλλων ομάδων και ιδιαίτερα τα παιδιά από τη Νορμανδία, όσο και οι συνοδοί τους, οι σκηνοθέτες των άλλων παραστάσεων και οι οργανωτές της Συνάντησης με τον Δήμαρχο επί κεφαλής που δεν έβρισκε λόγια για να εκφράσει τον θαυμασμό του για τη δουλειά των παιδιών και των άλλων συν-

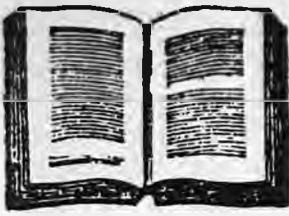
τελεστών της. Δικαιολογημένα η Ομάδα μας κέρδισε την πρόκριση, από τώρα, για την συμμετοχή της στην προσεχή Συνάντηση, με όποιο έργο θα έχει ετοιμάσει.

Έτσι, για την ιστορία, αναφέρουμε τα ονόματα των παιδιών που πήραν μέρος στη Συνάντηση: Κυριακή Τριαντούδη, Θάνος Τριαντούδης, Σταύρος Νίκου, Κώστας Ιγνατιάδης, Έλενα Κιτερίκογλου, Ευριπίδης Κελεμουρίδης, Χρήστος Μιχαήλ, Ευγενεία Σακιάρη, Ευθυμία Αντιφάκου, Αθηνά Βάνη, Γεωργία Βελιγδένη, Μαρία Βαρβέρη, Αικατερίνη Ζάλιου, Μαρίκα Ζωγράφου, Ευαγγελία Κιτερίκογλου, Στυλιανή Μάλιου, Αικατερίνη Μαρκοβίτη, Καλλιόπη Μπυιάλα, Ελισάβετ Μυλωνά, Αναστασία Παρούτη, Κυριακή Σαράτση, Αναστασία Τριανταφυλλοπούλου, Ειρήνη Παπαχρυσοστομίδου, Δήμητρα Παπαδοπούλου, Τάνια Στόγιου, Νικόλαος Γιτόπουλος, Δημήτρης Πέκαλης, Γεώργιος Τριαντούδης, Τάσος Ψαρογιάννης, Βασίλης Σαρμπίνος, Γιάννης Σιούγκαρης, Στέλιος Βαίγκαντ, Κώστας Τάνης, Τάσος Φωτιάδης, Ρούλης Γαλίτης, Αθανάσιος Μυλωνάς.

Τη διδασκαλία, τη σκηνοθεσία και τη μουσική επιλογή της τραγωδίας που παίχτηκε στη Συνάντηση έκανε ο υπογράφων το σημείωμα αυτό. Τα σκηνικά και τα κοστούμια, ο Αλέξανδρος Οικονομου.

Τα παιδιά συνοδεύτηκαν από την καθηγήτρια Μαρία Καρυδότη κ. Ιωάννα Μαρκοβίτη και Λέλα Βούλη του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και από του γονείς των παιδιών Μαίρη Τριαντούδη, Σ. Ζωγράφου, Ε. Τόλκ και Ιωάννη Μυλωνά.

Την όλη ευθύνη της διοργάνωσης για τη συμμετοχή της ομάδας στη Συνάντηση είχε ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων τ. Α' Γυμνασίου.

Βιβλιοπαρουσιάσεις

Επιμέλεια Γιάννη Α. Καρατσιώλη

«Η πολυεθνική Τουρκία»

Με ικανοποίηση δεχθήκαμε την έκδοση της Διεθνούς Ένωσης για τα Δικαιώματα και την Απελευθέρωση των Λαών μαζί με το Κέντρο Ποντιακών Μελετών από τις εκδόσεις Γόρδιος, των μεμένων για τις εθνικές μειονότητες της Τουρκίας.

Τα κείμενα για τους λαούς και τις μειονότητες στην Τουρκία (που απειλούνται σήμερα με εξαφάνιση) έγραψαν οι Ζεράρ Κοτσαριάν για τους Αρμένιους, Λουκής Λουκαΐδης (εισαγγελέας) για τους Κύπριους, Αμπντού Μπραχίμ, για τους Ασσύριους, Μαρία Σίντο, για τους Γεζίτες (ήδη μουσουλμάνους Κούρδους), Ομέρ Ταγκού για τους Κούρδους, Δρ. Βόλφγκανγκ Φόγκεσταίν για τους Γεωργιανούς και Λαζούς, ο Ημιαθώτης (από το Ζερδωχόρι) πανεπιστημιακός, Κώστας Φωτιάδης για

τους Έλληνες του Πόντου και τον Ελληνισμό της Τουρκίας από τη Συνθήκη της Λωζάνης έως σήμερα και η Τέσα Χόφμαν για τους Τσερκέζους.

Όπως σημειώνει στον πρόλογό του ο Μ.χ. Χαλαχιπέδης: «Πάντοτε στην περιοχή αυτή (Τουρκία) είχαμε προμελετημένες πολιτικές γενοκτονίας. Εδώ η διαλεκτική της ταξικής σύγκρουσης, η οποία είναι ταυτόχρονα και εθνική σύγκρουση, δεν παρουσιάζεται όπως στις ευρωπαϊκές μορφές της. Παίρνει διάαιες, άγριες μορφές που φτάνουν μέχρι την εξόντωση, τη γενοκτονία ή τον πόλεμο γενοκτονίας του εθνικά, κοινωνικά, πολιτισμικά διαφορετικού».

Ειδικότερα στην εργασία του Κώστα Φωτιάδη παραθέτονται συγκλονιστικά στοιχεία για τους Έλλη-

νες του Πόντου, αλλά και γενικότερα για τον Ελληνισμό της Τουρκίας τόσο πριν από τη συνθήκη της Λωζάνης, όσο και μετά από αυτήν.

Επίσης για την ελληναρθόδοξη μειονότητα της Κωνσταντινουπόλεως, της Ίμβρου και της Τενέδου σε ποιά κατάσταση βρίσκεται σήμερα. Άγνωστα στους πολλούς στοιχεία για την ύπαρξη ελληνο-ορθόδοξων χριστιανών στη Ν.Α. Τουρκία ('Αδανα) που η ύπαρξή τους - συνειδητά αποσιωπημένη από τις τουρκικές αρχές - αποκαλύφθηκε πρόσφατα.

Κοντολογίς πρόκειται για ένα έργο που ενδιαφέρει όχι μόνο τους Πόντιους, αλλά και όλους τους Έλληνες στην κρίσιμη για τα εθνικά μας δίκαια εποχή που διανύουμε.

«Επί Τροχάδην» (Περιοδικό Έδεσσας)

Κυκλοφόρησε το 2ο τεύχος του περιοδικού Λόγου και Τέχνης «Επί τροχάδην», που εκδίδεται από Έδεσσαίους λόγιους.

Αξιοπρόσεκτη η προσπάθεια των γειτόνων μας που πάντοτε διακρίνονταν για την πνευματική τους παράδοση. Οι Νάουσαίοι πρέπει να θυμούνται τον Ευστ. Στουγιαννάκη από την Έδεσσα, που ασχολήθηκε με την συγγραφή της

ιστορίας της πόλης μας.

Στο τεύχος αυτό παρουσιάζονται και Έδεσσαίοι, αλλά και άλλοι λογοτέχνες και ποιητές (Λουντέμης, Παλαμάς, Σικελιανός κ. ά.), ενώ δεν λείπουν τα λαογραφικά (ήθη και έθιμα χωριών του Ν. Πέλλας) και τα ιστορικά αναγνώσματα (όπου γράφει και ο συνεργάτης της ΝΙΛΟΥΣΤΑΣ Γ. Τουσίμης).

Διάχυτη είναι η προσπάθεια του περιοδικού να προβάλλει τις ντόπιες πνευματικές δυνάμεις, καθώς και την ιστορία και οικονομική κατάσταση των χωριών της περιοχής (Γραμματικό, Φλαμουριά κ.λ.π.). Το περιοδικό εμπλουτίζεται με παλιές αναμνηστικές φωτογραφίες, ενώ το εξώφυλλο διακοσμείται με έργο Νάουσaiου ζωγράφου (Γεωργ. Βογιατζή).

Δημ. Μάρτου: «Το ζήτημα της επιτροφής των αρχαιοτήτων».

Κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Γόρδιος το βιβλίο του συνεργάτη της ΝΙΛΟΥΣΤΑΣ Δημ. Μάρτου (αρχιτέκτονα) με ενδιαφέρον περι-

εχόμενα σχετικά με το ζήτημα της επιστροφής των αρχαιοτήτων που είναι πάντοτε επίκαιρο. Στις 195 σελίδες του βιβλίου αναφέρονται

διεξοδικά οι περιπτώσεις καταστροφής και λεηλασίας του εθνικού μας πλούτου που είναι η πολιτιστική μας κληρονομιά.

Όπως εύστοχα στην εισαγωγή σημειώνει ο συγγραφέας, η συζήτηση για την κατοχή (ιδιοκτησία) των αρχαιοτήτων θέλει να θεμελιώσει το αίτημα της επιστροφής των, είτε αφορά αρχαιότητες που αποσπάστηκαν από ξένες δυνάμεις, είτε αφορά στην εσωτερική αρχαιοθηρία - αρχαιομεταφορά.

Στα τέσσερα κύρια κεφάλαια του βιβλίου, αναφέρονται με τη σειρά:

Νεόκοσμου Γρηγοριάδη: «Οι Εδεσσαίοι»

Θ. Γεωργιάδου, Β. Δεσποινιάδου, Γ. Μπότοκαρη: «Η αρχιτεκτονική στις επαρχίες Εδεσσας και Αλμωπίας»

Από τις εκδόσεις «Επί τροχάδην» της Έδεσσας, μάς στάλθηκαν δυο ενδιαφέροντα πνευματικά πονήματα. Το πρώτο είναι επανέκδοση του θεατρικού ιστορικού δράματος του Ν. Γρηγοριάδη (στρατηγού ε.α.), που έγραψε το 1909 με τίτλο «Οι Εδεσσαίοι». Χρόνος δράσης, ο Μακεδονικός Αγώνας και χωρισμένο σε 3 πράξεις.

Η έκδοση προλογίζεται από την

«Η Καταστροφή του ιστορικού χώρου σαν μια μορφή υπερέκφρασης του Ελληνισμού» με αναφορά στον Παρθενώνα, την Αγία - Σοφία και τη Βεγγίνα. Επίσης «Ο Ελληνισμός μορφή του Ιμπεριαλισμού» με στοιχεία για την σχεδιασμένη από την Βρετανική κυβέρνηση λεηλασία από τον Έλγιν των ελληνικών αρχαιοτήτων.

Ακολουθεί το κεφάλαιο «Μυθολο-

γισμός και Διαφωτισμός» που αναφέρεται στην παρανόηση του μυθολογισμού και την παρεκτροπή του Διαφωτισμού και τελειώνει με την «Βεγγίνα» σαν μια περίπτωση εσωτερικού ελγινισμού.

Αναμφισβήτητα πρόκειται για μια φροντισμένη δουλειά του συγγραφέα για ένα καίριο πρόβλημα της πατρίδας μας.

συντακτική επιτροπή του «Επί Τροχάδην» είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Κων. Σφέτση (αξιωματικού) και χορηγού (η σύζυγός του) της έκδοσης, ενώ το πλούσιο βιογραφικό του Εδεσσαίου στρατιωτικού και πολιτικού (με τους αριστερούς φιλελεύθερους) Ν. Γρηγοριάδη, γράφει ο Κων. Τεστέμπασης.

Το δεύτερο αποτελεί εργασία τριών φοιτητών για την αρχιτεκ-

τονική στις επαρχίες Έδεσσας και Αλμωπίας μαζί με πολλά ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία. Αρκετά στοιχεία της εργασίας που αφορούν τις εκκλησίες χρησιμοποιήθηκαν από τον καθηγητή Ν. Μουτσόπουλο, για το γράψιμο του βιβλίου. Οι Εκκλησίες του Ν. Πέλλας.

Γενικά πρόκειται για αξιόλογες προσπάθειες της πνευματικής ζωής της Έδεσσας.

Γιώργου Χ. Χιονίδη: «Η αρχαία και η βυζαντινή Βέροια»

Ο συνεργάτης μας και πολυγράφος κ. Χιονίδης μάς προσφέρει σε ένα ακόμη βιβλίο του την ευκαιρία να γνωρίσουμε την Ιστορία της Βέροιας, χωρίς να ανατρέξουμε σε εκδόσεις που «κουράζουν», όπως χαρακτηριστικά γράφει ο ίδιος, εννοώντας προφανώς τα «βαρύγδουπα» βιβλία των ιστορικών με τις παραπομπές και τις υποσημειώσεις τους.

Αν και ο ίδιος συγγραφέας των 2 τόμων της Ιστορίας της Βέροιας (που ήδη εξαντλήθηκαν), αναγνωρίζει την «βιασύνη» του σύγχρονου αναγνώστη και πολύ κατατοπιστικά και περιληπτικά αναφέρεται σε όλες τις περιόδους της Βεροιώτικης

ιστορίας.

Το μικρό βιβλίο (100 σελίδες) είναι έκδοση της δραστηρίας «Ενώσεως Παλαιών Προσκόπων Βεροίας» και αποτελεί στην ουσία μαθήματα για την ιστορία της Βέροιας.

Αρχίζει με τους προϊστορικούς χρόνους και προχωρεί στην εποχή των Μακεδόνων (δυναστεία Αντιγονιδών, Δημήτριος ο Πολιορκητής). Ακολουθούν οι Ρωμαϊκοί χρόνοι με τις επισκέψεις του Αποστόλου Παύλου και συνεχίζει με τη Βέροια στα Βυζαντινά Χρόνια που αποτελεί και το μεγαλύτερο κεφάλαιο του βιβλίου. Στο τέλος αναφέ-

ρει και τις σπουδαιότερες βυζαντινές εκκλησίες της Βέροιας (για τις οποίες είναι γνωστή σε όλη την Ελλάδα) γράφοντας λίγα λόγια για την καθεμία.

Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται μια σειρά από παλαιές φωτογραφίες (καρτ - ποστάλ) της Βέροιας, ενώ ο πίνακας των περιεχομένων είναι στην αρχή του χειμέριου.

Δεν χρειάζεται να τονίσω την χρησιμότητα του έργου για όλους τους Ημαθιώτες και τους ξένους επισκέπτες της πόλης, που με συνοπτικό τρόπο κατατοπίζονται για την πλούσια Ιστορία της.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στο πλῆθος του Ἀγρότη

με ἥθος καὶ συνέπεια

27 χρόνια

A. Z. E. Π. Ο. Π.